

“We Need to Stand by Them and Support Them”:

Een onderzoek naar de rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector in het politieke debat van Nederland en Ierland in de maanden april en mei 2020 van de COVID-19-crisis

Masterscriptie

Master Kunst- en Cultuurwetenschappen:
Kunstbeleid en Kunstbedrijf

Geschreven door: Bibi Queisen

Studentnummer: S4782291

Begeleider: Dr. M.A. van den Haak

Tweede lezer: Dr. E.M. van Meerkerk

Radboud University Nijmegen

Datum: 25 juni 2021

Woorden: 35.542

Radboud University

Het citaat in de titel is afkomstig uit:

Houses of the Oireachtais, 'Dáil Éireann debate – Thursday, 14 May 2020: Covid-19 (Culture, Heritage and the Gaeltacht): Statements', *Dáil Éireann debate* Vol. 993 No.2, p.194.

Voorwoord

In januari 2020 had ik een idee voor een masterscriptie. Het onderzoek zou zich bezighouden met jeugdfilms in het filmtheater en de ervaring van basisschoolleerlingen. Toen kwam echter een wereldwijde pandemie, waarbij filmtheaters en ook basisscholen hun deuren sloten. Dit maakte de uitvoerbaarheid van dit onderzoeksidee erg onzeker. Een nieuw onderwerp moest gevonden worden. Hetgeen dat ervoor had gezorgd dat de uitvoering van mijn eerdere idee erg moeilijk werd, zou aan de basis van mijn nieuwe onderzoek komen te liggen: de omstandigheden van de COVID-19-pandemie. Het idee voor dit cultuurwetenschappelijke onderzoek was geboren.

Het schrijven van deze scriptie was een uitdaging en een leerproces. Toen ik in juni 2020 begon, voelde het als een enorm project waar ik nauwelijks vat op kon krijgen. Dat ik in februari 2021 alle 30.000 woorden geschreven zou hebben, en zelfs woorden zou moeten schrappen, was destijds moeilijk voor te stellen. Maar het is me met goed gevolg gelukt. En ik ben trots op het eindresultaat.

Op het moment van schrijven zit Nederland alweer twee maanden in een lockdown. Ook de culturele sector is wederom dicht. Ik merk aan mezelf dat ik heel erg ernaar verlang weer fysiek deel te nemen aan het culturele leven. Met name het filmtheater bezoeken mis ik enorm. Ik zal vast niet de enige zijn die zich zo voelt. Het voelt op een vreemde manier passend om deze masterscriptie af te ronden en in te leveren in deze omstandigheden.

Ook wil ik hier de ruimte nemen om enkele mensen te bedanken. Allereerst wil ik mijn begeleider dr. Marcel van den Haak bedanken voor begeleiding en het meedenken toen ik nadacht over een nieuw onderzoeksonderwerp. Ook wil ik mijn goede vriendin Mariska Janssen, mijn vader Guus Queisen, mijn moeder Monique de Koning en mijn vriend Jonatan Faber bedanken voor het doorlezen en nakijken van mijn scriptie. Ook wil ik mijn ouders bedanken voor het feit dat ze mij altijd gemotiveerd hebben te doen wat ik leuk en interessant vind. Jonatan wil ik ook bedanken voor het luisterend oor dat hij altijd had omtrent alles wat ik over mijn scriptie te zeggen had. Mijn opa en oma, Rinus de Koning en José Ronden, wil ik bedanken voor het altijd geïnteresseerd vragen hoe het met mijn scriptie gaat.

Als laatste wens de lezer van dit onderzoek veel leesplezier toe.

Bibi Queisen

Nijmegen, 15 februari 2021.

Abstract

The aim of this thesis is to explore the way in which financial aid for the arts and culture sector was justified in the political debate in The Netherlands and Ireland during the first months of the COVID-19-pandemic. The study focuses on two debates: the Dutch ‘Cultuur en Corona’ debate that took place on 28th April 2020 in The Hague and the ‘Dáil Éireann’ debate that took place on 14th May 2020 in Dublin. The texts from these debates form the data for the qualitative analysis. The ‘six worlds of justification’-theory by sociologists Luc Boltanski and Laurent Thévenot forms the main theoretical framework for the analysis of these debates.

Following the introduction, the theoretical and the methodological framework of the study is set forth. After that the cultural policy in both The Netherlands and Ireland during normal, non-pandemic times is examined. Special attention is given to the differences and similarities between the two countries regarding cultural policy. After this chapter, we start with the analysis. First, the Dutch debate is being analysed by allocating various statements made during the debate under one of the six polities of worth from Boltanski and Thévenot. These polities are: the inspired polity, the domestic polity, the polity of fame, the civic polity, the industrial polity and the market polity. In the next chapter the same is done with statements made during the Irish debate.

The results of this analysis show that, even though there are several major similarities between the forms of justification in the Dutch and Irish debate, there are also some notable differences to be found. The similarities are mostly found in the justifications rooted in the values of the inspired polity, the polity of fame, the industrial polity and in one part of the civic polity. On the other hand, differences are mostly seen in the justification based on the domestic polity, the market polity, and some parts of the civic polity. These differences are thought-provoking.

Trefwoorden:

Cultuurbeleid, politieke debat, rechtvaardiging, COVID-19, coronacrisis, culturele sector

Key words:

Cultural policy, political debate, justification, COVID-19, coronacrisis, cultural sector

Inhoud

Voorwoord.....	2
Abstract.....	3
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader.....	12
1.1 De definitie van cultuur.....	12
1.2 De waarde van cultuur.....	13
1.3 De impact van de kunsten op de maatschappij.....	16
1.4 De legitimeringsparadox.....	20
1.5 De waarderegimes van Boltanski en Thévenot.....	21
Hoofdstuk 2: Methode.....	28
Hoofdstuk 3: Cultuurbeleid in Ierland en Nederland.....	31
3.1 Cultuurbeleid Nederland.....	31
3.1.1 Belangrijkste ontwikkelingen afgelopen jaren.....	31
3.1.2 Taakverdeling.....	35
3.1.3 Cijfers.....	37
3.2 Cultuurbeleid Ierland.....	39
3.2.1 Korte geschiedenis.....	39
3.2.2 Taakverdeling.....	45
3.2.3 The Arts Council.....	47
3.2.4 Cijfers.....	49
3.3 Overzicht van politieke partijen in Nederland en Ierland.....	51
Hoofdstuk 4: Rechtvaardiging in het Nederlandse politieke debat.....	54
4.1 Situatieschets.....	54
4.2 Samenvatting van enkele belangrijke punten in het debat.....	54
4.3. Kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat.....	58
4.3.1 Het inspiratieregime.....	59
4.3.2 Het huiselijke regime.....	64
4.3.3 Het roemregime.....	69
4.3.4 Het burgerregime.....	70
4.3.5 Het industriële regime.....	75
4.3.6 Het marktregime.....	78
4.3.7 Bevindingen.....	82

Hoofdstuk 5: Rechtvaardiging in het Ierse politieke debat	85
5.1 Situatieschets.....	85
5.2 Samenvatting van enkele belangrijke punten in het debat.....	85
5.3 Kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat.....	86
5.3.1 Het inspiratieregime.....	87
5.3.2 Het huiselijke regime.....	90
5.3.3 Het roemregime.....	94
5.3.4 Het burgerregime.....	95
5.3.5 Het industriële regime.....	98
5.3.6 Het marktregime.....	101
5.3.7 Bevindingen en vergelijking.....	102
Conclusie.....	105
Advies voor verder onderzoek.....	108
Reflectie.....	109
Bronnen.....	110

Inleiding

Introductie

Donderdag 12 maart 2020. Dat was de laatste lentedag dat men een museum, theater of filmhuis kon bezoeken in zowel Nederland als Ierland. Op die dag kondigden de regeringen van deze twee landen aan dat deze instellingen voor onbepaalde tijd gesloten zouden blijven. Dit om de verspreiding van het nieuwe coronavirus SARS-CoV-2 tegen te gaan. Dit besluit had voor velen grote gevolgen. Plotsklaps viel immers een groot deel van de inkomsten van culturele instellingen, kunstenaars en anderen werkzaam in de culturele sector weg. Voor financiële steun om deze tijd door te komen, werd naar de overheid gekeken. Het eerste financiële ondersteuningspakket in Nederland, bestond uit 300 miljoen euro, terwijl het eerste ondersteuningspakket voor de culturele sector in Ierland 1 miljoen euro bedroeg.¹ In vergelijking met andere West-Europese landen was dit Ierse steunpakket behoorlijk mager.

Ierland wijkt dus wat betreft financiële ondersteuning voor de culturele sector erg af van andere landen. Zelf vergelijkbare landen als Wales en Schotland hebben een veel hoger steunpakket: in Schotland bedraagt het steunpakket maar liefst 12.5 miljoen euro en in Wales gaat het om een bedrag van ruim 8 miljoen euro. Dat Ierland een dergelijk laag bedrag ter beschikking stelt voor de culturele sector is dus erg apart. Door dit grote verschil in bedragen tussen Nederland en Ierland zou je kunnen verwachten dat de legitimaties voor steun voor cultuur ook sterk verschillen. Dit is interessant om te onderzoeken.

Rechtvaardigingsgronden zijn er altijd in een kwestie. Dus ook in deze kwestie over de verdeling van financiële middelen. Twee Franse sociologen, Luc Boltanski en Laurent Thévenot hebben een boek geschreven over rechtvaardigingsgronden: *On Justification* (2006). Met behulp van deze theorie is het mogelijk om rechtvaardigingen systematisch te analyseren aan de hand van zes door hen beschreven ‘waarderegimes’. Wanneer het gaat om financiële ondersteuning vanuit de overheid aan de culturele sector, dan komen de rechtvaardigingsgronden naar voren in het politieke debat. Om te ondervinden of de legitimaties voor steun aan de culturele sector erg verschillen tussen Nederland en Ierland zullen daarom twee debatten geanalyseerd worden.

In april debatteerde de Nederlandse Tweede Kamer over steun aan de culturele sector. Zo vond op dinsdag 28 april 2020 in de Thorbeckezaal in Den Haag het wetgevingsoverleg Cultuur en

¹<https://www.culturalpolicies.net/covid-19/country-reports/> (geraadpleegd op 8 januari 2021).

Corona plaats. Aan dit overleg namen minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) Ingrid van Engelshoven en negen commissieleden van OCW-deel.² In de maand mei werd in Ierland gedebatteerd over cultuur ten tijde van COVID-19. Zo werd op donderdag 14 mei werd een aanzienlijk deel van het Dáil Éireann³ debat gewijd aan cultuur. Hierbij was Josepha Madigan steeds aanwezig als Minister van Culture, Heritage and Gaeltacht.⁴ De transcripten van de bovengenoemde debatten vormen de belangrijkste bronnen voor dit onderzoek.

Doordat de COVID-19-crisis een acute en mondiale crisis is, hebben vele landen te maken met dezelfde kwesties en problemen. Landen zijn immer vrijwel tegelijkertijd in een (gedeeltelijke) lockdown. Daardoor valt in vele landen op veel plekken in de maatschappij – niet alleen in de culturele sector – een groot deel van de inkomsten weg. Deze situatie leent zich hierdoor dan ook bij uitstek voor een internationale vergelijking. In dit onderzoek zal de focus liggen op een vergelijking van de Nederlandse en Ierse culturele sector en het daarbij behorende politieke debat. De onderzoeksvraag luidt namelijk: ‘Wat zijn de verschillen en overeenkomsten in de rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector in het politieke debat van Nederland en Ierland in de maanden april en mei 2020 van de COVID-19-crisis?’

De keuze voor Ierland

De keuze voor Ierland als vergelijkingsland is gebaseerd op verschillende aspecten, zowel inhoudelijke als persoonlijke. Allereerst de inhoudelijke aspecten die tot de keuze hebben geleid. In vergelijking met Nederland, en ook andere West-Europese landen, heeft Ierland een erg laag financieel steunpakket voor de culturele sector. Waar het Nederlandse steunpakket gelijk staat aan 17,36 euro per hoofd van de bevolking, is dat in het geval van het Ierse pakket 20 eurocent per hoofd van de bevolking. Dit relatief lage bedrag maakt Ierland een interessante case. Immers, zou men in Ierland de steun aan de culturele sector op een andere manier rechtvaardigen dan in Nederland aangezien het bedrag dat eraan uitgegeven wordt zo verschillend is? Dit is de belangrijkste reden voor de keuze om Ierland met Nederland te vergelijken.

Daarnaast kent Ierland een federaal cultuurbeleid dat voor een groot deel op nationaal niveau wordt gemaakt en uitgevoerd, net als in Nederland. Een ander land dat werd overwogen

² https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2020A01760 (Geraadpleegd op 5 augustus 2020).

³ Dáil Éireann betekent ‘Ierse parlement’ in het Gaeilge (Iers). Een Dáil Éireann debat is het Ierse equivalent van een Nederlands Tweede Kamer debat.

⁴ <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2020-05-14/5/> (geraadpleegd op 6 augustus 2020).

voor dit onderzoek – Duitsland – heeft geen federaal cultuurbeleid. In Duitsland voeren de deelstaten namelijk allemaal een eigen cultuurbeleid.⁵ Dit is minder geschikt voor dit onderzoek, want een land – Nederland – is niet één-op-één te vergelijken met de Duitse deelstaten. Ook wanneer er slechts voor één deelstaat was gekozen, dan was dit vrij onhandig geweest voor dit onderzoek, want dan moest een behoorlijke portie van het onderzoek gewijd worden aan wat de verschillen zijn tussen een land en een deelstaat van een ander land en wat deze verschillen betekenen voor het onderzoek. Het beleidssysteem van Ierland is dus vergelijkbaarder met Nederland dan het systeem van Duitsland en België.

Als laatste enkele persoonlijke overwegingen. Bij een vergelijkend onderzoek als dit is er veelal sprake van een taalbelemmering. Om goed debatten te kunnen lezen, interpreteren en analyseren is immers gedegen kennis van de taal van het betreffende land nodig. Debatten worden namelijk gevoerd in de moedertaal van het land. Dit brengt met zich mee dat een behoorlijk aantal landen afvallen als het gaat om de keuze voor een vergelijkingsland. Als laatste ben ik persoonlijk erg geïnteresseerd in de Ierse cultuur en geschiedenis. Deze interesse was een bijkomende motivatie om onderzoek te doen naar het cultuurbeleid binnen de Ierse politiek.

Relevantie en status quaestionis

Dit onderzoek is relevant voor de cultuurwetenschap, omdat het laat zien op grond van welke rechtvaardigingen de nationale politiek van twee verschillende landen in een acute crisissituatie geld ter ondersteuning van de culturele sector wil verschaffen. De manier waarop steun voor cultuur tijdens een acute crisissituatie gerechtvaardigd wordt, kan daarbij ook veel zeggen over hoe de politiek van een land in het algemeen over cultuur denkt en welke waarde de politiek aan kunst en cultuur toekent. Dit onderzoek is bovendien bijzonder actueel. Het onderzoek is uitgevoerd tijdens de tweede helft van 2020 en het begin van 2021. Het betreft hier recente gebeurtenissen, wat betekent dat hierover nog niet veel onderzoek bestaat. Op deze manier voegt dit onderzoek iets toe aan het academische veld van de kunst- en cultuurwetenschappen.

Met de onderzoeksvraag sluit dit onderzoek aan bij eerdere onderzoeken naar de waarde van cultuur. Zo hebben Belfiore en Bennett (2008) een overzichtswerk geschreven over de intellectuele geschiedenis van het denken over de impact en waarde van cultuur op de samenleving. Dit onderzoek laat zien dat de waarde van cultuur iets is waar denkers zich al eeuwen mee bezighouden. Over kunstbeleid en verantwoording daarvan specifiek in Nederland

⁵ Boekmanstichting 2007, p. 26.

heeft Oosterbaan Marinius (1990) een boek geschreven dat de ontwikkeling van kunstbeleid vanaf 1945 laat zien. Naar de waarden binnen de vorming van cultuurbeleid hebben ook Van den Hoogen en Jonker (2018) onderzoek gedaan. Hiervoor is hetzelfde theoretische kader van Boltanski en Thévenot gebruikt dat ook voor dit onderzoek is gebruikt.

Doordat in dit onderzoek wordt gekeken naar een acute internationale crisissituatie, waarbij vergelijking tussen landen mogelijk is, vormt dit een mooie aanvulling op het reeds bestaande onderzoek naar cultuurbeleid en de waarde van cultuur.

Afbakening van tijd

In dit onderzoek ligt de focus op de maanden april en mei 2020 van de COVID-19-crisis. Kortom, het begin van deze pandemie. Er is gekozen voor deze twee maanden, omdat hierin de eerste reacties vanuit de politiek te zien zijn. In deze maanden vonden in Nederland en Ierland namelijk de eerst debatten over COVID-19 en cultuur. Het feit dat dit de eerste debatten over dit onderwerp zijn, is in mijn ogen interessant. Dit betekent namelijk dat hetgeen in de debatten gezegd wordt niet beïnvloed kan zijn door wat in eerdere debatten is uitgesproken. Het is buitengewoon belangrijk om dit onderzoek in tijd af te bakenen, aangezien het onderzoek anders door de actualiteit wordt ingehaald.

Opbouw

Allereerst zullen de theoretische handvaten van dit onderzoek beschreven worden in het theoretisch kader. Hierbij zal eerst gekeken worden naar de definitie van cultuur. Daarna wordt het onderzoek van Gielen e.a. naar de waarde van cultuur beschreven, waarbij gefocust wordt op de vijf invloedsdomeinen van cultuur die Gielen uiteenzet. Vervolgens zal er een overzicht gegeven worden van enkele eeuwenoude visies op de impact van cultuur op de samenleving, die ook nu nog relevant zijn voor het debat in 2020. Dit overzicht is gebaseerd op het onderzoek van Belfiore en Bennett. Daarna volgt een paragraaf over wat Oosterbaan Martinius beschrijft als de ‘legitimeringsparadox’. Als laatste worden de waarderegimes van Boltanski en Thévenot uiteengezet.

In het daaropvolgende hoofdstuk zal worden toegelicht hoe het cultuurbeleid van Ierland in normale omstandigheden gekarakteriseerd kan worden en hoe dit verschilt van het Nederlandse. Een crisis als de COVID-19-crisis is immers een uitzonderingsgeval. Om politieke uitspraken tijdens deze crisis goed te kunnen beoordelen, is het van belang om kennis te hebben van hoe het cultuurbeleid in ‘normalere tijden’ eruitziet. Daarom wordt dit eerst uiteengezet, alvorens wordt ingezoomd op de maanden april en mei van de COVID-19-crisis in

2020. Eerst wordt het Nederlandse cultuurbeleid besproken, daarna dat van Ierland. Het Ierse cultuurbeleid wordt uitvoeriger behandeld dan het Nederlandse, want Ierland is in dit Nederlandse onderzoek het ‘onbekendere land’. In hoofdstuk 3 wordt de volgende deelvraag beantwoord: ‘Hoe ziet het Ierse cultuurbeleid er normaliter uit en hoe verschilt dit van het Nederlandse cultuurbeleid?’.

Wat betreft Nederland wordt gekeken naar ontwikkelingen in de periode 2010-2020, de taakverdeling wat betreft financiering vanuit de overheid en cijfers. Hierna volgt een paragraaf over het Ierse cultuurbeleid. Daarbij wordt gestart met een korte geschiedenis aan de hand van de vele naamsveranderingen die het Ierse ministerie van cultuur heeft ondergaan. Daarna wordt gekeken naar een recente ontwikkeling binnen het Ierse cultuurbeleid. Vervolgens wordt de rol van de Arts Council uitgelegd worden en wordt de taakverdeling wat betreft overheidsfinanciering kort uiteengezet. Als laatste volgen enkele cijfers over het Ierse cultuurbeleid. Verder worden in de paragraaf over Ierland worden op verschillende plekken vergelijkingen met Nederland gemaakt, om zo te zien in welke mate het Ierse cultuurbeleid verschilt van het Nederlandse.

Voor dit hoofdstuk zijn veelal primaire bronnen gebruikt uit het cultuurbeleid, zoals documenten van de minister van Cultuur, de Raad voor Cultuur en de Arts Council. De informatie uit deze beleidsstukken is, waar nodig, aangevuld met informatie uit literatuur.

Vervolgens wordt geanalyseerd hoe in het Nederlandse politieke debat de mate van financiële steun aan de culturele sector wordt gerechtvaardigd in het voorjaar van 2020. Het transcript van het debat ‘Cultuur en Corona’ dat op 28 april 2020 plaatsvond in Den Haag zal geanalyseerd worden aan de hand van de zes waarderegimes zoals de Franse sociologen Luc Boltanski en Laurent Thévenot deze beschrijven in hun boek *On Justification: Economies of Worth*. In dit hoofdstuk wordt de tweede deelvraag – Hoe wordt de financiële ondersteuning voor de culturele sector aan het begin van de COVID-19-crisis in het Nederlandse politieke debat gerechtvaardigd? – beantwoord.

Vervolgens wordt dezelfde analyse gedaan voor het Ierse debat. Hiervoor zal het Dáil Éireann debat van 14 mei 2020 (‘Covid-19 (Culture, Heritage and Gaeltacht): Statements’) geanalyseerd worden. Dit debat ging voor een groot deel over steun aan de culturele sector. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de analyse de derde deelvraag – Hoe wordt de financiële ondersteuning voor de culturele sector aan het begin van de COVID-19-crisis in het Ierse politieke debat gerechtvaardigd? – beantwoord.

Als laatste volgt de conclusie waarin de hoofdvraag wordt beantwoord. Ook is er ruimte genomen voor zelfreflectie en aanbeveling voor verder onderzoek.

Alvorens wordt overgegaan op de grondslagen van het onderzoek, is het, om verwarring te voorkomen, van belang om kort de aandacht te vestigen op de naam van het Ierse ministerie waar cultuur toe behoort. In deze inleiding werd steeds gesproken over het Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht. Op 30 september 2020 is de naam van dit ministerie is gewijzigd in: 'Department of Tourism, Culture, Arts, Gaeltacht, Sports and Media'.⁶ Aangezien dit onderzoek zich richt de periode april-mei 2020, zal veelal de 'oude' naam worden gehanteerd: Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht.

⁶ Statutory Instrument No. 403/2020 - Culture, Heritage and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2020: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/si/403/made/en/print> (geraadpleegd op 30 oktober 2020).

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader

Voor het uitvoeren van dit onderzoek is het van belang om enkele theoretische handvaten te hanteren. Deze theoretische handvaten worden hieronder uiteengezet. De theorie wordt uitgelegd en het belang hiervan voor het onderzoek wordt beschreven.

1.1 De definitie van cultuur

Wanneer we het hebben over ‘cultuur’, lopen we vaak tegen een probleem aan. Want wat wordt er precies bedoeld met cultuur? Het is een breed begrip dat niet één vaste definitie kent die in steen staat geschreven. Het is dus van belang om vast te leggen wat in dit onderzoek bedoeld wordt, wanneer het over ‘cultuur’ gaat. Daarom zal hier, met behulp van het onderzoek van Mulcahy (2006) en de definities die de Nederlandse en Ierse overheid geven, een definitie van cultuur beschreven worden die voor de rest van dit onderzoek gehanteerd zal worden.

Het woord cultuur kent zowel een antropologische betekenis als een artistieke betekenis. Bij de antropologische betekenis van het woord gaat het om de gebruiken, prestaties, tradities, talen en producties van een groep mensen.⁷ Deze uitleg van het woord ‘cultuur’ is niet relevant voor dit onderzoek. Voor dit onderzoek is de artistieke betekenis van cultuur van toepassing. Deze kan worden gedefinieerd als: “intellectuele en artistieke bedrijvigheid en de daaruit voortkomende werken.”⁸

De bovengenoemde artistieke definitie van cultuur komt voor een groot deel overeen met het begrip “the arts”, zoals cultuur vaak genoemd wordt in het internationale politieke discours. Hierbij draagt een ministerie van cultuur van een land zorg voor de publieke ondersteuning van deze artistieke activiteiten. Vaak draagt dit ministerie ook de zorg voor educatie en wetenschap.⁹ In Nederland is dit daadwerkelijk het geval. Hier is sprake van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In Ierland is dit echter niet het geval. Dit land kent een apart Department of Education dat los staat van het ministerie waar cultuur onder valt.

Over welke disciplines spreken de Ierse en Nederlandse overheid doorgaans wanneer het cultuur of ‘the arts’ betreft? Op basis van de Culturele Basisinfrastructuur 2021-2024 van het Ministerie van OCW worden de volgende disciplines onder de noemer ‘cultuur’ geschaard

⁷ Mulcahy 2006, p. 319.

⁸ Letterlijk vertaling van de tweede definitie van cultuur volgens de *American Heritage Dictionary* zoals deze geciteerd wordt in Mulcahy 2006, p. 319.

⁹ Mulcahy 2006, p.320.

bij de overheid: podiumkunsten, beeldende kunst, film, letteren en ontwerp. Daarnaast worden ook cultuureducatie en cultuurparticipatie, regionale musea en ontwikkelingsfunctie en bovensectorale instellingen¹⁰ genoemd bij deze basisinfrastructuur.¹¹ Deze drie wijken echter af van de eerdergenoemde vijf categorieën in de zin dat dit geen culturele disciplines zijn.

In Ierland worden ‘the arts’ als volgt gedefinieerd in de Arts Act 2003: “Any creative or interpretative expression (whether traditional or contemporary) in whatever form, and including, in particular visual arts, theatre, literature, music, dance, opera, film, circus and architecture and including any medium when used for these purposes.”¹² Daarnaast wordt in het document *Culture 2025* duidelijk een onderscheid gemaakt tussen ‘the arts’ en ‘the creative industries’. Een onderscheid dat het Ministerie van OCW in Nederland minder lijkt te maken. In *Culture 2025* worden ‘the creative industries’ als volgt gedefinieerd: “The creative industries, which can be defined as industries and occupations which focus on creativity as a means to deliver commercial success, export growth and resilient employment for Ireland.”¹³

De verschillende disciplines die in de Nederlandse basisinfrastructuur genoemd worden komen grotendeels overeen met de Ierse definitie van ‘the arts’. Bij de analyse van de debatten ligt de nadruk grotendeels op beeldende kunst, film en podiumkunsten (muziek, dans, theater) en de bijbehorende instellingen en instituten (musea, filmtheaters, podia etc.). Deze zijn immers door de sluiting van de culturele sector het hardst geraakt zijn en zullen dan ook in een debat over ondersteuningsmaatregelen het meest besproken worden. Dit betekent overigens niet dat andere culturele disciplines, zoals letteren en ontwerp, niet zijn geraakt. Ze zijn echter minder hard getroffen doordat deze sectoren minder afhankelijk zijn van grote groepen mensen die bij elkaar komen op een plek om een culturele uiting te ervaren.

1.2 De waarde van cultuur

Zojuist is afgebakend wat in dit onderzoek precies bedoeld wordt wanneer gesproken wordt over ‘cultuur’. In de debatten gaan politici rechtvaardigen waarom deze cultuur financieel ondersteund moet worden. In deze rechtvaardigingen zal men de waarde van cultuur gaan benadrukken, want wat van waarde is, dat moet behouden worden. Maar in welke opzichten is

¹⁰ Dit zijn instellingen die de gehele culturele sector ondersteunen. Een voorbeeld hiervan is de Boekmanstichting in Amsterdam.

¹¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Culturele Basisinfrastructuur 2021-2024*, Den Haag, 11 juni 2019, p. 1: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2019/06/11/culturele-basisinfrastructuur-2021-2024>. (geraadpleegd op 2 november 2020)

¹² Government of Ireland, 10 januari 2020, p. 7.

¹³ Ibid.

cultuur van waarde? Daar heeft Gielen e.a. in het onderzoeksrapport *De Waarde van Cultuur* (2014) over geschreven. Dit onderzoeksrapport haalt vijf domeinen aan waar cultuur invloed op heeft: cognitieve effecten, gezondheid, ervaringswaarden, economische effecten en sociale effecten.¹⁴

Het eerste domein is het domein van de cognitieve effecten. Kunst kan positieve effecten op hebben op de geestelijke vermogens van personen. Het gaat hierbij dan om waarnemen, classificeren, (logisch) redeneren en analyseren. Ook zorgt kunst voor zelfreflectie, waardoor iemand via kunst meer over zichzelf leert.

In het tweede domein – gezondheid – wordt er over zowel mentaal als fysiek welzijn gesproken. Voor dit onderzoek is het effect van cultuur op mentaal welzijn van groot belang, omdat veel politici dit een belangrijk effect van cultuur blijken te vinden in een gezondheidscrisis die ook zwaar op de gemoedstoestand van mensen drukt. Ter onderbouwing van het effect van cultuur op de mentale gezondheid van de mens, haalt Gielen een Italiaanse studie aan van Grossi et al. uit 2012 over het verband tussen het deelnemen aan/toegang hebben tot culturele activiteiten en mentaal welzijn. De conclusie die aan de hand van dit onderzoek kan worden getrokken, is dat er wel degelijk een verband is. Als het gaat om mentaal welzijn, dan weegt cultuurdeelname het zwaarst, na de aan- of afwezigheid van ziektes. Hiermee laat cultuur dus werk, inkomen, opleiding en sociale positie achter zich. Deze zaken schijnen een minder grote impact te hebben op het ervaren mentale welzijn. Ook bleek uit het onderzoek dat dit effect bij mannen sterker aanwezig was dan bij vrouwen.¹⁵

Bij het derde domein gaat het om de ervaringswaarden van cultuur. Dit zijn “waarden die participanten aan kunsten, cultuur en erfgoed toekennen als ze een schouwburg, museum of galerie bezoeken, een boek lezen of de bibliotheek frequenteren.”¹⁶

Het vierde impactsdomein behandelt de economische effecten van cultuur. Kunst en cultuur kan voor een beter imago van een stadsdeel of wijk zorgen. Als een stadsdeel een goed imago heeft, dan trekt dit ook meer bezoekers van buitenaf, wat weer goed voor de economie is.¹⁷ Daarnaast maakt de aanwezigheid van kunst en culturele voorzieningen steden en gebieden aantrekkelijk om in te wonen en te recreëren.¹⁸ Zo bleek bijvoorbeeld in het Nederlandse onderzoek *De Aantrekkelijke Stad* van Gerard Marlet (2010) dat met name podiumkunsten en

¹⁴ Gielen e.a. 2014, p. 31.

¹⁵ Gielen e.a. 2014, p. 39.

¹⁶ Gielen e.a. 2014, p. 42.

¹⁷ Gielen e.a. 2014, pp. 51-52.

¹⁸ Gielen e.a. 2014, pp. 55-56.

erfgoed een positieve impact hebben op de huizenprijzen in steden.¹⁹ Deze twee effecten van kunst en cultuur op de economie zullen in de debatten aangehaald worden door politici.

Het vijfde en laatste domein gaat over de sociale effecten van cultuur. Eén van de effecten van cultuur is dat het de sociale cohesie kan bevorderen.²⁰ Ook kunnen de kunsten voor sociale veranderingen zorgen.²¹ De sociale effecten van cultuur zijn echter niet zo makkelijk te voorspellen, ondanks het feit dat beleidsmakers soms denken dat dit wel zo is.²²

Hoewel het onderzoek naar de werkzaamheid van cultuur goed is opgezet, heeft het ook zijn beperkingen. Hiervoor worden vier redenen gegeven. Ten eerste zijn positieve effecten die worden toegeschreven aan cultuur ook op andere manieren te verkrijgen. Ten tweede is het moeilijk om persoonlijke, in cultuur ervaren, waarden om te zetten naar een bredere betekenis en impact op de maatschappij. Ten derde blijkt dat wetenschappelijk onderzoek naar de impact van cultuur een langetermijnfocus vraagt, terwijl die door de meeste onderzoeken niet wordt gegeven. Ten vierde en als laatste wordt er in onderzoeken weinig gekeken naar de (mogelijke) negatieve effecten van georganiseerde cultuur op de lange termijn.²³

Ondanks alle beperkingen komen Gielen e.a. in de conclusie van het onderzoeksrapport tot elf (vast)stellingen wat betreft de waarde van cultuur. De belangrijkste vaststelling hierbij is dat mensen “alleen via cultuur [...] zin [kunnen] geven aan hun leven en aan hun plaats in een samenleving”. Dit is wat betreft Gielen de belangrijkste waarde van cultuur. Andere vaststellingen, die later in dit onderzoek bij de analyse van toepassing zullen zijn, gaan over de cultuursector als vormgever van de samenleving, de bijdrage van cultuurparticipatie aan de mentale en fysieke gezondheid van mensen, cultuur als aanzetter tot reflectie en betrokkenheid en cultuur als iets dat de groei van (lokale) economieën helpt.²⁴ Dit zijn niet alle vaststellingen van Gielen, maar wel die die het meest duidelijk naar voren komen in de debatten en daarom dus van belang zijn voor dit onderzoek.

¹⁹ Gielen 2014, p. 161.

²⁰ Gielen e.a. 2014, p. 62.

²¹ Ibid.

²² Gielen e.a. 2014, p. 65.

²³ Gielen e.a. 2014, pp. 88-89.

²⁴ Gielen e.a. 2014, pp. 120-121.

1.3 De impact van de kunsten op de maatschappij

In dit onderzoek worden uitspraken uit het politieke debat geïnterpreteerd en geanalyseerd. Niet alles kan echter makkelijk aan de hand van de waarden van de waarderegimes van Boltanski en Thévenot geduid worden. Uitspraken van een politicus in het debat kunnen – zonder dat de politicus zich daarvan bewust is – een hele wereld achter zich hebben. Het gaat dan om ideeën en theorieën over de waarden van de kunsten voor de maatschappij die al eeuwenlang meegaan. Onder andere waarden die zojuist bij de bespreking van Gielen zijn genoemd. Om dit te kunnen herkennen en duiden in het debat, is het van belang op de hoogte te zijn van deze ideeën die door de eeuwen heen zijn opgeschreven over de impact van de kunsten op de maatschappij.

Over deze denkwijzes hebben de cultuurwetenschappers Eleonora Belfiore en Oliver Bennett het boek *The Social Impact of The Arts: An Intellectual History* (2008) geschreven. Dit boek geeft een overzicht van de verschillende visies wat betreft de invloed van de kunsten op de maatschappij. Deze visies zijn gebaseerd op het werk van filosofen, kunstenaars, schrijvers en toneelschrijvers en dus niet op wetenschappelijk bewijs.. De standpunten zijn onderverdeeld in de volgende acht impactscategorieën:²⁵

- Corruptie en afleiding
- Katharsis
- Persoonlijk welbevinden
- Educatie en zelfontwikkeling
- Morele verbetering en beschaving
- Politiek instrument
- Sociale stratificatie en identiteitsconstructie
- De autonomie van de kunsten en de afwijzing van instrumentaliteit.

Van de acht categorieën die Belfiore en Bennett verdeeld over acht hoofdstukken aanhalen, beschrijven vier categorieën de positieve invloeden van de kunsten op de maatschappij. Deze zijn relevant voor het onderzoek, want met behulp van deze categorieën kunnen werelden achter politieke uitspraken over cultuur geduid worden. In de debatten wordt niet gesproken over de negatieve effecten van cultuur, het is dus ook niet van belang voor de analyse om hier verder in te duiken. Manieren waarop de kunsten een positieve impact hebben op de maatschappij worden wel genoemd. Immers, in een debat over de ondersteuning van de culturele sector, gaan politici vanzelfsprekend de positieve aspecten van kunst en cultuur extra benadrukken, want dat geeft

²⁵Belfiore, Bennett 2008, p. 39.

reden voor (meer) financiële steun. Bovendien keken er naar de debatten over cultuur en COVID-19 ook veel mensen uit de sector mee. Politici spreken in het debat immers positief over de sector, omdat ze erachter staan. Daarnaast wordt er in de laatste jaren in het politieke debat over cultuurbeleid veel gesproken in een “rhetoric of positive transformation”.²⁶ Dit betekent dat men veel spreekt over de kunsten als een mogelijkheid om de maatschappij te verbeteren: de kunsten kunnen de maatschappij positief transformeren.

Van deze vier ‘positieve categorieën’ komen er drie daadwerkelijk terug in de twee debatten. Omdat het begrijpen van deze denkwijzen van belang is voor het diepere begrip van (de wereld achter) het debat, zullen deze drie categorieën nu behandeld worden, door steeds kort de denkwijze van relevante intellectuelen uit te lichten. Relevante intellectuelen zijn dus denkers wiens denkwijze terug te zien is in de inhoud van de politieke debatten. Denkers waarbij dit niet het geval is, worden dus niet behandeld.

Katharsis

Wanneer er wordt gesproken over de emotionele werking van de kunsten, dan is deze gedachtegang vaak gebaseerd op het begrip ‘katharsis’. In de debatten wordt meermaals door verschillende politici impliciet gesproken over deze katharsis. Daarom is het van belang deze eeuwenoude theorie over de kunsten hier te behandelen.

De filosoof Aristoteles (384/3-322/1 v. Chr.) heeft in de vierde eeuw voor Christus voor het eerst het begrip ‘katharsis’ uitgebreid besproken. In de latere geschiedenis heeft dit vervolgens nog veel invloed gehad op het denken over de kunsten. Aristoteles gebruikt de katharsis in verbinding met het theater. De zuiverende werking van een moment van katharsis vindt volgens Aristoteles namelijk plaats bij het aanschouwen van een tragisch theaterstuk. Doordat Aristoteles echter vrij vaag blijft over wat precies de zuiverende werking van katharsis is, is het begrip in de loop van de tijd op verschillende manieren geïnterpreteerd. Stephen Halliwell (1986, geciteerd in Belfiore en Bennett) onderscheidt maar liefst zes verschillende interpretaties, waarvan er één tegenwoordig domineert: die van de emotionele bevrijding.²⁷ Om deze reden zal alleen deze interpretatie uitgelegd worden om zo later in dit onderzoek de inhoud van het debat te kunnen duiden.

In deze visie is katharsis een proces van het vrij uit laten gaan van opgekropte, heftige emoties. Na zo’n proces van katharsis, dat in gang wordt gezet door het aanschouwen van een

²⁶ Belfiore 2011, p. 27.

²⁷ Belfiore, Bennett 2008, pp.79-80.

tragedie, voelen mensen zich als het ware emotioneel gereinigd.²⁸ Aristoteles sprak in zijn werk steeds over het tragisch theater, maar het idee van de katharsis wordt nu ook toegepast op andere kunstvormen. Belfiore en Bennett spreken aan het einde hun hoofdstuk over katharsis ook over ‘the arts’ in plaats van over ‘tragedy’.²⁹ In nieuwere visies wordt katharsis dus gezien als een effect dat de kunsten, en dus niet specifiek een tragedie.

Persoonlijk welbevinden

De eerste filosoof die hierbij van belang is, is Immanuel Kant (1724-1804). Hij omschrijft dat een kunstbelevens die een gevoel van plezier voortbrengt goed is voor het fysieke en mentale welbevinden van de mens. In de ogen van Kant hebben de kunsten vooral een cognitieve functie, maar zelfs wanneer de artistieke ervaring cognitief niets bijdraagt en alleen voor simpel plezier zorgt, dan nog is dit in zijn ogen goed voor de mens.³⁰

De andere filosoof, Arthur Schopenhauer (1788-1860), heeft een visie die enigszins lijkt op die van Kant wat betreft het effect van de kunsten op het welbevinden van de mens. In zijn ogen is kunst een van de weinige manieren waarop de mens zich kan beschermen tegen de angst die de menselijke conditie onherroepelijk teweegbrengt. Kunst is in zijn ogen niet iets dat een individu naar een hogere vorm van het wereldse bestaan kan tillen. In plaats daarvan ziet hij de kunst als een manier waarop het individu tijdelijk kan ontsnappen aan de wereld, verantwoordelijkheden en het ondraaglijke menselijke bestaan.³¹

Als laatste is er John Dewey (1859-1952) die beschrijft hoe de de kunsten zorgen voor een vervullende ervaring in een leven dat veelal gevuld wordt met niet-vervullende ervaringen. Het dagelijks leven van de mens zit vol met ervaringen: iedere interactie van een levend wezen met de omgeving waar het zich in bevindt, is een ervaring. De meeste alledaagse ervaringen zijn echter rudimentair en niet een vervulde ervaring. Deze niet vervullende ervaringen kenmerken zich door afleiding en verstrooiing. Een esthetische ervaring is een ervaring die voltooiing bereikt en zich onderscheidt van de rudimentaire ervaringen in het leven.³²

²⁸ Belfiore, Bennett 2008, pp. 81-91.

²⁹ Belfiore, Bennett 2008, p. 91.

³⁰ Belfiore, Bennett 2008, pp. 92-93.

³¹ Belfiore, Bennett 2008, pp. 93-96.

³² Belfiore, Bennett 2008, pp. 98-99.

*Morele verbetering en beschaving*³³

Tijdens de periode van de Verlichting in de achttiende eeuw ontstonden er namelijk veel theorieën over hoe de kunsten voor morele verbetering en beschaving kunnen zorgen. Voorheen werd het genieten van de kunsten gezien als een privilege voor de aristocraten en rijken. Kunst was een manier om de verveling tegen te gaan en het werd dan ook verwacht van de kunsten dat ze voor plezier zouden zorgen. Door de Verlichtingsdenkers werd een vraagteken gezet bij deze visie op de kunst. Volgens deze denkers is het mogelijk om met behulp van de kunsten mensen om te vormen tot burgers doordrongen van morele en burgerlijke waarden en deugden. Op deze manier zouden de kunsten de samenleving vooruithelpen, in plaats van slechts de aristocraten en rijken te vermaken. Kunst, zo vonden zij, zou gebruikt moeten worden voor educatie en de morele verbetering van de mensheid.³⁴

Als gevolg van deze vernieuwende visie veranderde ook de hiërarchie van de verschillende vormen van kunstproductie. Zo werden artistieke werken die als belangrijkste doel het vermaken van de rijken hadden, gezien als inferieur aan artistieke uitingen die bijdroegen aan het morele en openbare nut.³⁵

Tijdens de Romantische periode in negentiende-eeuws Europa werden eveneens theorieën geschreven over hoe de kunsten, in het bijzonder de dichtkunst, de moraal en beschaving van de mens vormen. Zo schrijft de romantische dichter en theoreticus Percy Bysshe Shelley (1792-1822) in zijn essay *A Defence of Poetry* (1819) dat “de mens, om waarachtig goed te zijn, zich intens en alomvattend moet inbeelden”. Dit houdt in dat de mens zich moet inbeelden in de schoenen van vele anderen te staan. De pijn en het plezier van de menselijke soort moet hem bekend worden. Op deze manier is het inbeeldingsvermogen van de mens het instrument om morele goedheid te bereiken. De dichtkunst traint dit inbeeldingsvermogen en deze moraliteit op dezelfde manier “als krachtoefeningen de ledematen versterken”. Op deze manier heeft de dichtkunst een ethische en vermenschelijkende functie die de maatschappij verbetert.³⁶

³³ Het ‘beschaving’ aspect van deze categorie is niet geheel positief, maar is toch opgenomen in de titel, aangezien Belfiore en Bennett de categorie ook zo noemen. ‘Beschaving’ door middel van de kunsten was namelijk ook een manier in het Europa van de negentiende eeuw om imperialisme en kolonialisme te rechtvaardigen. Hier zal verder in dit theoretische kader niet op ingegaan worden, aangezien het niet van belang is voor dit onderzoek, maar het is in mijn ogen wel belangrijk om dit kort aan te stippen, aangezien ik eerder heb geschreven dat dit ‘positieve categorieën’ zijn.

³⁴ Belfiore, Bennett 2008, p. 127.

³⁵ Belfiore, Bennett 2008, p. 127.

³⁶ Belfiore, Bennett 2008, pp. 130-133.

Educatie en Zelfontwikkeling

Door de geschiedenis heen is er ook veel geschreven over de rol van de kunsten in de educatie en zelfontwikkeling van het individu. Kunst is niet alleen amusant, je wordt er als mens ook slimmer van. Dit idee werd erg populair tijdens de Verlichting in Duitsland. Er ontstond toen namelijk een filosofische beweging in Duitsland die zich bezighield met de *Bildung* van het individu: de zelfontplooiing en verfijning van de persoon. In dit groeiproces zouden de kunsten volgens deze stroming een belangrijk plek innemen. Dit werd bijvoorbeeld beschreven door Friedrich Schiller (1759-1805) in zijn brieven met de titel *On the Aesthetic Education of Man* (1795).³⁷

1.4 De legitimeringsparadox

Bij Gielen en Belfiore en Bennett wordt beschreven wat de waarde van cultuur voor de samenleving is. Dit zijn dus mogelijke argumenten om het subsidiëren van cultuur te rechtvaardigen. Bij het subsidiëren van cultuur moeten echter ook keuzes gemaakt worden. Niet alle instellingen en kunstenaars kunnen immers geld ontvangen. Wanneer het gaat om het verlenen van steun en subsidie, stuit men daarom al snel op de legitimeringsparadox.

In zijn boek *Schoonheid, Welzijn, Kwaliteit: Kunstbeleid en Verantwoording na 1945* beschrijft Werna Oosterbaan Martinius deze paradox. Deze legitimeringsparadox houdt in dat het mogelijk is om tegelijk te beargumenteren dat kunst die het moeilijk heeft geld moet ontvangen en dat kunst die draagvlak heeft geld moet ontvangen.³⁸

Het feit dat een kunstenaar of instelling zelf niet veel geld in het laadje krijgt, is zowel een argument vóór als tegen financiële steun. Er kan immers beredeneerd worden dat een culturele instelling belangrijk is voor het culturele veld, maar onvoldoende eigen inkomsten heeft om zichzelf staande te houden. Daarom zou er overheidssteun moeten komen. Tegelijkertijd kan ook gezegd worden dat de culturele instellingen die veel publiek trekken geld moeten krijgen van de overheid, aangezien die instellingen het meeste draagvlak hebben onder de mensen in de maatschappij.

Deze paradox zal in de debatten naar voren komen, omdat men bij de ondersteuningsmaatregelen keuzes moet maken over waar de financiële middelen terecht zullen komen, want niet iedere kunstenaar en instelling kan steun ontvangen. Gaat men in debatten meer voor de kunstenaars en instellingen met een groot draagvlak, maar dus ook meer eigen

³⁷ Belfiore, Bennett 2008, pp. 115-120.

³⁸ Oosterbaan Martinius 1990, pp. 36-37.

inkomsten, of voor de kleinere kunstenaars en instellingen, die minder geld zelf hebben, maar ook minder draagvlak hebben?

1.5 De waarderegimes van Boltanski en Thévenot

De tot nu toe besproken theorieën zijn allemaal van belang voor het duiden van de inhoud van de politieke debatten. Hiermee hebben we echter nog geen theorie aan de hand waarvan de debatten systematisch geanalyseerd kunnen worden. Daarom zal ik nu de theorie van de zes waarderegimes uit het boek *On Justification: Economies of Worth* (2006) van de Franse sociologen Luc Boltanski en Laurent Thévenot behandelen. Deze theorie houdt zich bezig met de waarden die ten grondslag liggen aan rechtvaardigingen. Dit past goed bij het doel van dit onderzoek, want de term ‘rechtvaardiging’ vormt een kernbegrip binnen de analyse naar de manieren van rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector.

In hun boek houden Boltanski en Thévenot zich dus bezig met de manier waarop mensen hun acties rechtvaardigen. Hiervoor hebben zij een kader ontwikkeld, bestaande uit zes zogenaamde ‘waarderegimes’, op basis waarvan menselijke interactie en rechtvaardiging geanalyseerd kan worden. Deze zes waarderegimes zijn gebaseerd op de teksten van zes verschillende filosofen die zich met politieke filosofie bezighielden. De zes waarderegimes zijn:³⁹

- The inspired polity / het inspiratieregime (St. Augustinus)
- The domestic polity / het huiselijke regime (Jacques-Bénigne Bossuet)
- The polity of fame / het roemregime (Thomas Hobbes)
- The civic polity / het burgerregime (Jean-Jacques Rousseau)
- The industrial polity / het industriële regime (Saint-Simon)
- The market polity / het marktre regime (Adam Smith)

Het is op basis van deze waarderegimes dat mensen hun acties rechtvaardigen. Rechtvaardigingen in de politieke debatten kunnen dus ook ingedeeld worden onder der zes verschillende waarderegimes. Hieronder volgt een korte omschrijving van ieder waarderegime met bovendien een beknopte vermelding van wat de belangrijkste kernwoorden en -waarden van de regimes zijn.

³⁹ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 43-61, pp. 83-123.

Het inspiratieregime

Bij het inspiratieregime nemen inspiratie en unieke, artistieke ingeving een centrale plek in. Originaliteit, het mysterieuze, de verbeelding en gevoel zijn zaken die hierbij belangrijk zijn. Waardige individuen in dit regime zijn personen die uniek zijn en de kracht van de creatie in zich dragen. Het idee van ‘het genie’ is dan ook zeer aanwezig binnen dit regime. In het inspiratieregime zijn de dingen die in de andere wereld voor gelijkwaardigheid zorgen afwezig. Denk hierbij aan wetten, geld, regels en hiërarchie.⁴⁰ Unicité is veel belangrijker: “Worthy persons in the inspired world understand other beings, encompass them and bring them to fulfillment, not by representing what they all have in common, but rather by asserting their own uniqueness.” Enkele kernwoorden van dit regime zijn: uniciteit, creatie, originaliteit, inspiratie, genie en het onderbewuste.⁴¹ In het geval van de kunsten gaat het bijvoorbeeld over autonomie van de kunsten en artistieke ontwikkeling.⁴²

In het inspiratieregime is creativiteit en originaliteit van groot belang. Dit is eveneens het geval voor de vele kunstuitingen die de culturele sector rijk is. Bij kunstuitingen is creativiteit en originaliteit immers een aspect dat wordt geprezen. Dit is dan ook een voorbeeld van een van de manieren waarop de waarden van het inspiratieregime tot uiting komen in de culturele sector.

Het huiselijke regime

In het huiselijke regime kan waarde alleen begrepen worden als iets dat in relatie staat tot iets anders: ‘waardiger dan...’ of ‘minder waardig dan...’. Onderlinge relaties spelen een belangrijke rol binnen dit regime. In regime wordt waarde dus bepaald aan de hand van een hiërarchie. Daarnaast worden individuen ook meer of minder waardig geacht door traditie en generatieverschillen. Enkele voorbeelden van waardigere individuen zijn: vaders, koningen, voorouders, ouders, volwassenen, leiders, families en bazen. Voorbeelden van minder waardige individuen volgens het huiselijke regime van Boltanski en Thévenot zijn: ik, ongetrouwde personen, vreemdelingen, vrouwen, kinderen, huisdieren.⁴³ Naast waardigere en minder

⁴⁰ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 159-164.

⁴¹ Boltanski, Thévenot 2006, p. 161.

⁴² Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

⁴³ Dit is een behoorlijk patriarchale en seksistische opvatting. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat voor de onderbouwing van deze regimes teksten worden gebruikt die enkele eeuwen oud zijn en vrouwen voor een groot deel van de geschiedenis een minderwaardige rol hadden in de maatschappij. Persoonlijk kan ik mij niet vinden in deze verdeling van ‘waardiger’ en ‘minder waardig’, aangezien *On Justification* een relatief recent wetenschappelijk werk is dat ook veel wordt toegepast op contemporaine vraagstukken. Voor de volledigheid moet deze opsomming echter toch genoemd worden.

waardigere individuen is er ook nog sprake van ‘de ander’: bezoekers, mensen uit de omgeving, burens en derden. In dit regime hebben objecten geen intrinsieke waarde. De waarde van een object wordt bepaald aan de hand van de waarde die het een persoon geeft in sociale kringen. Een object dat materieel gezien niet veel waard is, maar dat de bezitter van het object veel aanzien geeft binnen zijn sociale en huiselijke kringen, is dus een object van hoge waarde. Enkele kernwoorden van dit regime zijn: hiërarchie, generaties, traditie, opvoeding, relaties, huishouden en autoriteit.⁴⁴ Wanneer gekeken wordt naar de kunsten spelen zaken als lokale identiteit en het behouden van tradities een belangrijk rol bij het huiselijke regime.⁴⁵

In de culturele sector komen de waarden van het huiselijke regime bijvoorbeeld tot uiting in het willen behouden van tradities en het hebben van een lokale identiteit.⁴⁶ Traditie is immers een kernbegrip binnen het huiselijke regime. Ook het erfgoedgedeelte van cultuurbeleid, met de nadruk op het behoud van monumenten en de bewaarfunctie van musea, laat waarden van het huiselijke regime zien.

Het roemregime

In het roemregime is de waarde van objecten en personen volledig afhankelijk van de mening en het oordeel van anderen. Mensen (en objecten) die succesvol en bekend zijn, een reputatie hebben en zich onderscheiden, zijn in dit regime het meest waardig. De mening – en daarmee de waarde – van een individu kan geconstrueerd worden door onder andere journalisten, opinieleiders en woordvoerders. Ook het hebben van een grote hoeveelheid fans geeft waardigheid in dit regime. Momenten waarop waarde kan worden toegekend zijn bijvoorbeeld demonstraties, persconferenties, optredens en inhuldigingen. Dergelijke gebeurtenissen zijn alles bepalend voor een individu in het roemregime. Enkele kernwoorden van dit regime zijn: bekendheid, succes, publieke mening, aandacht en de pers.⁴⁷ Wanneer het gaat om de kunsten zijn zaken als media-aandacht en imago ook van belang.⁴⁸

In de culturele sector is dit regime terug te zien in de manier waarop grote, prestigieuze musea en zalen en bekende artiesten en kunstenaars als zeer belangrijke spelers in het culturele veld worden gezien. Dit zijn namelijk de personen en instellingen met succes, bekendheid en waarover de publieke opinie over het algemeen uitermate lovend is. Dit zijn waarden die belangrijk worden gevonden in het geval van het roemregime.

⁴⁴ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 164-176.

⁴⁵ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

⁴⁶ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

⁴⁷ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 178-184.

⁴⁸ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

Het burgerregime

In het geval van het burgerregime wordt een hogere vorm van waarde niet bereikt door een individueel persoon. In plaats daarvan heeft een collectief (bestaande uit meerdere personen) de mogelijkheid van grotere waarde te worden: “In the civic world, worthy beings are the masses and the collectives that assemble and organize them.”⁴⁹ Als een afzonderlijk persoon is een mens onwaardig; een afzonderlijk persoon is een slaaf van zijn eigen, individuele belangen en machteloosheid. Zulke afzonderlijke personen worden waardig wanneer zij zich samenvoegen in een collectief en zich gaan inzetten voor de algemene wil. Persoonlijke belangen dienen ondergeschikt te zijn aan het collectieve belang, wanneer men zich voegt bij een collectief. Er is één manier waarop één individu wel waardig als individu kan zijn, dat is als vertegenwoordiger van een collectief. In het burgerregime is de democratie de meest passende vorm van politiek, omdat dit – wanneer de democratie goed uitgevoerd wordt – een manifestatie is van de algemene wil.⁵⁰ Enkele kernwoorden van dit regime zijn: collectief, algemene wil, algemeen belang, samenkomst, representatief, maatschappelijke impact en solidariteit.

Volgens Van den Hoogen is cultuurbeleid een compromis tussen waarden van het inspiratieregime en waarden van het burgerregime. De kunsten worden hierbij gezien als een manier om als persoon en als lid van een samenleving te groeien.⁵¹ Met name dit laatste wordt als belangrijk gezien in het geval van het burgerregime, waar sterk de nadruk wordt gelegd op het feit dat je als individu deel uitmaakt van een groter collectief waarmee je beter wilt worden. Dit collectief kan bijvoorbeeld een samenleving zijn, zoals in bovenstaand voorbeeld het geval is.

Het industriële regime

Het industriële regime is gefocust op kennis, effectiviteit en efficiëntie. Waardige individuen en objecten in dit regime zijn ofwel functioneel, of operationeel, of professioneel. Daarentegen bevinden mensen en objecten zich in een staat van onwaardigheid wanneer zij onproductief, afwezig, inefficiënt, ongemotiveerd, gebrekkig (een mankement in het geval van een machine of een handicap in het geval van een persoon), werkloos of ongekwificeerd zijn. Het industriële regime is namelijk gebaseerd op het potentieel van werkzaamheid dat mensen in

⁴⁹ Boltanski, Thévenot 2006, p. 186.

⁵⁰ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 185-193.

⁵¹ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 109.

zich dragen.⁵² Enkele kernwoorden van dit regime zijn: kennis, effectiviteit, efficiëntie, productiviteit, professionaliteit en werken. Bij de kunsten in het industriële regime zijn begrippen als efficiëntie en expertise belangrijk.⁵³

Wat betreft de kunsten zijn de waarden van het industriële regime terug te zien in de nadruk die soms wordt gelegd op artistieke expertise.⁵⁴ Wanneer een kunstenaar of instelling een expertise heeft, dan zorgt dit voor professionaliteit, kennis en efficiënte: iemand weet waar hij of zij mee bezig is. Dit zijn waarden die gewaardeerd worden in het industriële regime.

Het marktregime

In het marktregime is verlangen de belangrijkste motivatie achter de acties van een individu. Individuen in het marktregime willen namelijk hun verlangens bevredigen. Dit kan door begeerlijke objecten te kopen. Zeer waardige personen in dit regime zijn mensen die rijk zijn en het goede, luxueuze leven leiden; mensen die dankzij hun rijkdom in staat zijn waardevolle, exclusieve items te bezitten waar de meeste mensen alleen maar naar kunnen verlangen. Waardige objecten in dit regime zijn verkoopbare goederen met een sterke marktpositie. In tegenstelling tot het industriële regime, waar objecten worden beoordeeld aan de hand van hun functionaliteit, worden objecten in het marktregime beoordeeld en waarde toebedeeld op basis van hun begeerlijkheid en luxe.⁵⁵ Enkele kernwoorden van dit regime zijn: verlangen, competitie, waarde, rijkdom, kopen en egocentrisme. In het geval van de kunsten zijn ook begrippen als concurrentie en economisch overschot van belang bij het marktregime.⁵⁶

In de culturele sector komt het marktregime bijvoorbeeld tot uiting in het cultuurbeleid ten tijde dat Halbe Zijlstra staatssecretaris was van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2010-2012). In deze periode voerde de Nederlandse overheid vele bezuinigingen door op het vlak van cultuur. Hierdoor kreeg de marktwerking een grotere invloed op de culturele sector. Het publiek zou nu in grotere mate gaan bepalen welke kunst het goed vindt en dus geld verdient. Des te meer publiek er naar een vorm van kunst komt kijken, des te meer geld er naar die kunstenaar of culturele instelling gaat. Ook het idee dat cultuur, bijvoorbeeld middels toerisme, geld in het laadje brengt, onderstreept de waarden van het marktregime.

⁵² Boltanski, Thévenot 2006, pp. 203-2011.

⁵³ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

⁵⁴ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 109.

⁵⁵ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 194-203.

⁵⁶ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 117.

De waarderegimes, de intellectuele onderbouwing van Belfiore en Bennett en de impactsdomeinen van Gielen

Het is mogelijk om overeenkomsten te zien tussen enkele positieve effecten van de kunsten die Belfiore en Bennett uiteenzetten in hun boek *The Social Impact of the Arts*, de impactsdomeinen zoals die beschreven worden door Gielen en waarderegimes zoals die beschreven worden door Boltanski en Thévenot in *On Justification*. Het betreft hier het inspiratieregime, het burgerregime en het marktregime:

Op pagina 161 van *On Justification* is het onderstaande te lezen:

“Worthy persons in the inspired world understand other beings, encompass them and bring them fulfillment, not by representing what they all have in common [...], but rather by asserting their own uniqueness. It is through what they have that is most original and most peculiar to them, that is, through their own genius, that they give themselves to others and serve the common good.”⁵⁷

Dit idee, dat ‘worthy person’ via hun eigen genialiteit anderen in de wereld vervullen, komt sterk overeen met de visie van Dewey als het gaat om persoonlijk welbevinden in de kunsten. Volgens Dewey zorgen de kunsten voor complete en vervullende ervaringen in het leven van mensen. Deze kunsten moeten vanzelfsprekend door iemand gemaakt worden en dat is het artistieke genie waarover wordt gesproken in bovenstaand citaat over het inspiratieregime. Zo sluit het inspiratieregime aan bij de kunstopvatting van Dewey wat betreft het persoonlijk welbevinden van de mens. Enkele

Vervolgens is er ook een opvatting uit het hoofdstuk over morele verbetering en beschaving van Belfiore en Bennett dat aansluit op het burgerregime van Boltanski en Thévenot. Tijdens de Verlichting, zo beschreven Belfiore en Bennett, gingen denkers anders nadenken over kunst. In plaats van kunst te zien als een vorm van vermaak voor de aristocraten en rijken, gingen verlichtingsdenkers de kunsten zien als een manier om de samenleving vooruit te brengen. In hun ogen konden de kunsten gebruikt worden om burgers te vormen die doordrongen zouden zijn van morele en burgerlijke waarden en deugden. Zo konden de kunsten gebruikt worden als educatie om zo een verbetering van de samenleving te weeg te brengen.

In het burgerregime speelt het collectieve belang een belangrijke rol. Dus ook het collectieve belang van de samenleving. Volgens de visie van Shelley kunnen mensen zich dankzij de kunsten inbeelden om in vele verschillende schoenen te staan dankzij het inbeeldingsvermogen dat door de kunsten wordt geactiveerd. Hiermee kan morele goedheid

⁵⁷ Boltanski, Thévenot 2006, p. 161.

bereikt worden.⁵⁸ Wanneer de kunsten op zulke manier worden ingezet om de samenleving, dus niet individuele burgers, naar een hoger niveau van morele waarden en burgerlijke waarden en deugden te tillen, dan is dit in het algemene belang van het collectief de samenleving. Via deze weg sluit de visie van de verlichtingsdenkers aan bij het burgerregime zoals beschreven door Boltanski en Thévenot.

Dat het bovengenoemde aspect aansluit bij het burgerregime is niet geheel verrassend. De hierboven beschreven visie is immers gebaseerd op het gedachtegoed van Franse verlichtingsdenkers uit de achttiende eeuw. Ook het burgerregime van Boltanski en Thévenot is gebaseerd op het gedachtegoed van een Verlichtingsdenker, namelijk gebaseerd het *Sociale Contract* van Jean-Jacques Rousseau.

In het geval van Gielen is er ook sprake van overlap tussen Belfiore en Bennett en de inspiratieregimes. De inhoud van het domein van de cognitieve effecten komt deels overeen met wat Belfiore en Bennett schrijven over de educatieve rol van de kunsten, onder andere in de vorm van *Bildung*. Het domein van de gezondheidseffecten sluit op zijn beurt dan weer aan bij het idee van katharsis, voornamelijk wanneer het om mentale gezondheid gaat. De economische effecten zoals die door Gielen omschreven worden, sluiten aan bij het marktregime, zoals dit later bij de analyse van het debat geïnterpreteerd en gebruikt zal worden. De sociale effecten van Gielen zijn redelijk losjes verbonden met het burgerregime, omdat ze allebei voor een deel te maken hebben met het bij elkaar brengen van mensen. Als laatste zijn er de ervaringswaarden van Gielen, die enigszins verband houden met het inspiratieregime, omdat het inspiratieregime omdat kunstwerken en voorstellingen die origineel en creatief zijn (=waarden van het inspiratieregime) grotere ervaringswaarde hebben, dan saaie tentoonstellingen en voorstellingen.

⁵⁸ Belfiore, Bennett 2008, pp. 130-133.

Hoofdstuk 2: Methodologisch Kader

De analyse in dit onderzoek wordt gedaan aan de hand van de zes waarderegimes van Boltanski en Thévenot zoals die in het vorige hoofdstuk zijn uiteengezet. Een vergelijkbaar onderzoek naar cultuurbeleid aan de hand van deze waarderegimes, maar dan in vierjaarlijkse uitgangspuntennota's van opeenvolgende ministers, is uitgevoerd door Van den Hoogen en Jonker. Dit onderzoek wordt gepresenteerd in het hoofdstuk 'Values in Cultural Policymaking, Political Values and Policy Advice' in het boek *Cultural Policy in the Polder* (2018). Bij hun onderzoek kozen Van den Hoogen en Jonker voor een kwantitatieve analyse van bronteksten. Hierbij hebben zij woorden in teksten, met behulp van een computerprogramma, toegewezen aan één of meerdere waarderegimes. De resultaten van deze analyse werden weergegeven in een grafiek. Hoe meer woorden tot een bepaald regime gerekend konden worden, des te hoger lag de lijn van dat regime in de grafiek.⁵⁹ Dit onderzoek richtte zich in de kern dus op het tellen van woorden.

In tegenstelling tot het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker, waarbij een *kwantitatieve* inhoudelijke analyse werd gedaan, heeft dit onderzoek zich gebaseerd op een *kwalitatieve* inhoudelijke analyse. Aan de hand van deze kwalitatieve inhoudelijke analyse heb ik bronnen uit het Ierse en Nederlandse politieke debat over COVID-19 en cultuur geanalyseerd. Hierbij gaat het dus in mindere mate dan bij een kwantitatieve analyse om de aantallen waarin bepaalde woorden terugkomen. Wel worden er quasi-kwantificeringen gebruikt bij de analyse. Dit houdt in dat er uitspraken als “de meeste Kamerleden zeiden iets over...” worden gedaan.

Hierbij is gekozen voor debatten, omdat hierbij meer sprake is van argumentatie, waardoor onderliggende (politieke) waarden en ideeën duidelijker aanwezig zijn, in tegenstelling tot speeches en beleidsdocumenten.⁶⁰ De bronnen die door middel van kwalitatieve inhoudelijke analyse zullen worden geanalyseerd in dit onderzoek zijn:

- Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een Wetgevingsoverleg (Cultuur en Corona): Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2020 (Incidentele suppletoire begroting*

⁵⁹ Van den Hoogen, Jonker 2018, pp. 108-115.

⁶⁰ Van den Hoogen, Jonker 2018, 111. Hier beaamen Van den Hoogen en Jonker dat documenten van discussies geschikter zijn voor analyses, dan beleidsdocumenten, omdat beleidsdocumenten niet altijd politieke standpunten bevatten.

inzake aanvullende ondersteuning culturele en creatieve sector in verband met de Covid-19 crisis), Den Haag 7 mei 2020 (datum van wetgevingsoverleg: 28 april 2020).

- Houses of the Oireachtais, ‘Dáil Éireann⁶¹ debate – Thursday, 14 May 2020: Covid-19 (Culture, Heritage and the Gaeltacht): Statements’, *Dáil Éireann debate* Vol. 993 No.2, 188-216.

Het Nederlandse debat op 28 april 2020 duurde ongeveer vier uur en twintig minuten.⁶² Het Ierse debat op 14 mei 2020 duurde iets meer dan twee uur.⁶³ In bovengenoemde bronnen is alle gesproken tekst van het debat in volgorde van spreken vastgelegd. Het is dus letterlijk het debat in schriftelijke vorm. Hierdoor is het mogelijk precies te lezen wat er tijdens het debat gezegd werd, zonder video-opnames van het debat te moeten raadplegen. Wat betreft woordenaantal komt het Nederlandse debat uit op ongeveer 37.000 woorden en het Ierse debat op ongeveer 19.000 woorden. Dat het Ierse debat over cultuur dus korter was dan het Nederlandse, is echter voor de analyse niet erg. Het gaat immers om de inhoud van de rechtvaardigingen. Uiteindelijk komen gewoon alle deelnemers in zowel het Ierse als het Nederlandse debat aan het woord, waardoor zij allemaal hun visie op de ondersteuning van cultuur hebben kunnen geven.

Ik heb de debatten in totaal zes keer doorgelezen. De eerste keer lezen was om een globale eerste indruk van het debat te vormen. Vervolgens ben ik gericht te werk gegaan. Ik ben toen per regime de tekst gaan lezen, zoekende naar rechtvaardigingen die binnen dat bepaalde regime zouden passen. Hierbij had ieder regime een andere kleur: lichtblauw (inspiratieregime), felgroen (huiselijke regime), paars (roemregime), rood (burgerregime), donkerblauw (industriële regime) en donkergroen (marktregime). Tijdens het lezen van de tekst markeerde ik zinnen die in mijn ogen rechtvaardiging voor het financieel ondersteunen van de culturele sector lieten zien én waarden van een waarderegime ondersteunden. Hierbij kwamen nauwelijks twijfelgevallen voor wanneer het ging om het indelen van een rechtvaardiging bij een regime. Wat echter wel meermaals voorkwam, was dat een politicus zich duidelijk uitsprak over het belang van (steun aan) cultuur, maar hierbij niet direct een duidelijke reden voor dit belang gaf. Dit waren uitspraken in de trant van ‘cultuur is van belang’. Deze zijn als gevolg van hun algemeenheid niet meegenomen in de analyse.

Voor de analyse heb ik vervolgens kritisch gekeken naar alle gemarkeerde zinnen. Dit

⁶¹ ‘Dáil Éireann is de Tweede Kamer in Ierland. (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/dail-eireann>) (geraadpleegd op 15 oktober 2020).

⁶² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 2 en p. 66.

⁶³ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 188 en p. 216.

leidde ertoe dat sommige zinnen toch wegvielen, omdat ze bijvoorbeeld bij nader inzien toch niet zo goed bepaalde waarden lieten zien. De sterkste en meest sprekende citaten zijn vervolgens meegenomen in de analyse van het betreffende waarderegime. Op basis waarvan de specifieke citaten die genoemd worden in de analyse geselecteerd zijn, zal later in dit onderzoek verder uitgelegd worden bij het betreffende regime binnen de analyse. Binnen één waarderegime zijn meermaals nog onderverdelingen gemaakt, omdat de waarden van een regime op verschillende manieren tot uiting kunnen komen. Wanneer dit het geval is, zijn de citaten binnen een regime dus nog verder onderverdeeld in de manier waarop uiting wordt gegeven aan de waarden van het desbetreffende regime.

Hoofdstuk 3: Cultuurbeleid in Ierland en Nederland

Om de uitzonderlijke situatie van de COVID-19-crisis goed te kunnen analyseren, is het van belang om een duidelijk beeld te hebben van het Nederlandse en Ierse cultuurbeleid in ‘normalere’ tijden. Want zonder kennis over het algemene cultuurbeleid is het moeilijk om te duiden of een uitspraak in een debat over COVID-19 opvallend is. Daarom zal hier een uiteenzetting en vergelijking worden gemaakt van het cultuurbeleid van beide landen.

Hiervoor wordt bij beide landen gekeken naar de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren, de taakverdeling binnen het cultuurbeleid en recente cijfers. Hierbij zullen soms ook al globale parallellen met het debat getrokken worden. Ierland wordt nog iets uitgebreider besproken, aangezien dit vanuit het Nederlandse perspectief van waaruit deze scriptie is geschreven het onbekendere land van deze twee is. In het geval van Ierland zal, naast de bovengenoemde drie punten, nog een korte beschrijving plaatsvinden van de geschiedenis van het cultuurbeleid en zal The Arts Council en haar taken uitgelicht worden. In de paragraaf over Ierland zal ook vaak benadrukt worden hoe Ierland op de beschreven aspecten verschilt of overeenkomt met Nederland, om zo een duidelijker beeld te scheppen van hoe het cultuurbeleid van beide landen in verhouding staat tot elkaar.

3.1 Cultuurbeleid in Nederland

3.1.1 De belangrijkste ontwikkelingen in de afgelopen jaren

Omslag in de culturele sector: bezuinigingen onder staatssecretaris Halbe Zijlstra

Een niet te missen verandering in het cultuurbeleid van Nederland werd tijdens de regeerperiode van het kabinet Rutte-I (4 oktober 2010 – 5 november 2012) doorgevoerd. Deze verandering is tekenend geworden voor het cultuurbeleid in de daaropvolgende jaren. Ook in het Nederlandse ‘Cultuur en Corona’ debat wordt verwezen naar de gevolgen van deze veranderingen. Zo wordt de culturele sector door de Minister van Cultuur in het debat beschreven als een sector die “kwetsbaar” is en “geen vet op de botten” heeft.⁶⁴ Hetgeen hier nu beschreven gaat worden, is dus nog steeds relevant ten tijden van het debat in 2020.

Onder het bewind van staatssecretaris Halbe Zijlstra van de VVD werden door het Kabinet Rutte I grote bezuinigingen op de subsidies van de culturele sector doorgevoerd. In de inleiding van de beleidsnota *Meer dan Kwaliteit* (2011) van Zijlstra valt het volgende te lezen:

⁶⁴ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona, p. 27.

“De overheid treedt te veel op als financier en bij de verlening van subsidies is nu te weinig aandacht voor publiek en ondernemerschap. Het kabinet wil dat culturele instellingen en kunstenaars ondernemender worden en een groot deel van hun inkomsten zelf verwerven. Culturele instellingen moeten minder afhankelijk worden van de overheid en daardoor flexibeler en krachtiger worden. Daarom bezuinigt het kabinet op cultuur. Het gaat om een bezuiniging van €200 miljoen, waarvan ca. €125 miljoen op de culturele basisinfrastructuur: de culturele instellingen en de fondsen die een directe subsidie van het rijk ontvangen.”⁶⁵

Uit dit stuk zijn twee aannames op te maken, namelijk: “*ten eerste*⁶⁶ dat het een probleem is dat cultuurinstellingen financieel afhankelijk zijn van de overheid en *ten tweede* [nadruk toegevoegd] dat de markt beter in staat zou moeten zijn om een flexibele en krachtige cultuursector overeind te houden dan de overheid.”⁶⁷ Bij die eerste aanname is het van belang op te merken dat dit een gevolg is van historische ontwikkelingen. Decennialang was er subsidie vanuit de overheid voor de kunsten, omdat het in de ogen van de overheid van maatschappelijk belang was om “bereikbare en betaalbare kunst en cultuur” te hebben en dus niet omdat de kunsten “zielig” waren.⁶⁸ De overheid heeft er dus zelf door de decennia heen voor gezorgd dat de culturele sector erg afhankelijk was.

In bijvoorbeeld de Verenigde Staten is sprake van aanzienlijk minder overheidssubsidies voor de culturele sector. Daar is meer sprake van een *culture of asking and giving*: bedrijven en particulieren die geld doneren aan culturele instellingen en culturele instellingen die daarop ingesteld zijn. Door de historische ontwikkelingen is men in Nederland de financiering van cultuur juist steeds meer als een overheidstaak gaan zien, waardoor burgers en particulieren minder snel geneigd zijn geld te geven aan de culturele sector.⁶⁹

Volgens voormalig staatssecretaris Zijlstra werd in de afgelopen decennia in de driehoek overheid-cultuur-publiek te veel energie gestoken in de lijn overheid-cultuur. Hiermee is er te weinig bedrijvigheid geweest op de lijn cultuur-publiek. “Een gezonde cultuursector is zo min mogelijk afhankelijk van de overheid,” aldus Zijlstra.⁷⁰ Om deze reden wilde Zijlstra de rol van de overheid beperken, door de subsidies te verminderen, en de rol van het publiek groter te maken, door eigen inkomsten en mecenaat te stimuleren. Bij deze beslissing speelde partijkleur een duidelijke rol. Wat hier werd doorgevoerd hoorde echt bij de VVD, de partij

⁶⁵ Zijlstra 2011, p. 2.

⁶⁶ Nadruk toegevoegd.

⁶⁷ Van Heuven 2014, p. 3.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Van Heuven 2014, p. 4.

⁷⁰ Zijlstra 2010, p. 1.

waartoe Zijlstra behoorde. Later in deze paragraaf zal ik blijken dat de volgende twee D66 ministers van Cultuur gaan proberen deze bezuinigingen te verzachten.

Dit nieuwe beleid, dat inging op 1 januari 2013, betekende een ommezwaai in het Nederlandse cultuurbeleid.⁷¹ Tot 2010 was namelijk het idee dat subsidies onder andere datgene moesten ondersteunen dat klein en experimenteel was en waar dus geen groot publiek voor was. Met het nieuwe beleid van Zijlstra werd publieksbereik echter een maatstaf voor kwaliteit: als mensen het willen zien en ervoor willen betalen, dan hebben we te maken met kwaliteit. Wanneer een instelling genoeg publiek trekt, dan krijg het subsidie. In het geval dat een instelling niet voldoende bezoekers trekt, ontvangt het dus geen subsidie.⁷²

Daarnaast werd met dit nieuwe beleid cultureel ondernemerschap van groter belang om zo te zorgen voor “een evenwichtige financieringsmix”.⁷³ Zo moesten culturele instellingen vanaf 2013 minimaal 17,5% eigen inkomsten genereren om in aanmerking te komen voor overheidssubsidies. Dit percentage werd ieder jaar met één procent verhoogd, om uiteindelijk vanaf 2017 uit te komen bij minimaal 21,5% eigen inkomsten als norm.

Eén manier om aan eigen inkomsten te komen, naast de voor de hand liggende kaartverkoop, is mecenaat. Zijlstra schreef dan ook: “Daarnaast wil ik het geven aan cultuur stimuleren. Bij particulieren moet een *culture of giving*, bij instellingen een *culture of asking* ontstaan.”⁷⁴ Geven aan cultuur, door particulieren en bedrijven, moest, aldus Zijlstra, gestimuleerd worden en meer bekendheid krijgen. Eén manier waarop donaties aan culturele instellingen gestimuleerd werden, was de invoering van de Geefwet.⁷⁵ Deze wet hield in dat donateurs over hun financiële giften aan culturele instellingen belastingvoordeel zouden genereren. In de praktijk blijkt dat deze wet weinig uit maakt. Immers, het aantal donaties aan culturele instellingen is sinds de inwerkingtreding niet echt gegroeid. Alleen de gevers hebben dus tot nu toe profijt van deze wet, culturele instellingen niet. Voor hen heeft de wet nog niet gezorgd voor een echte verbetering van hun financiële situatie.⁷⁶

Door dit nieuwe beleid was er sprake van een omslag in het Nederlandse cultuurbeleid en de culturele sector. Na jaren of decennia vertrouwd te kunnen hebben op subsidies, moesten culturele organisaties nu opeens in grotere mate zelf inkomsten genereren. Publiek en ondernemerschap werden dus aanmerkelijk belangrijker voor de culturele sector. Dit zal in het

⁷¹ Zijlstra 2011, p. 2.

⁷² Zijlstra 2010, p. 2.

⁷³ Zijlstra 2011, p. 11..

⁷⁴ Zijlstra 2010, p. 2.

⁷⁵ Van Meerkerk 2018, p. 27.

⁷⁶ Ibid.

Nederlandse debat bijvoorbeeld naar voren komen in suggesties van verschillende Kamerleden om mensen aan te sporen kaartjes en tegoedbonnen bij culturele instellingen te kopen voor voorstellingen in de toekomst. Financiële ondersteuning op deze manier gaat namelijk over de lijn cultuur-publiek. Het is geld van (toekomstig) publiek dat zelf bepaalt waar de steun naartoe gaat, in plaats van de overheid die geld verdeelt.

Kabinet Rutte III: 2017-2020

Ten tijden van het debat in april 2020 regeert het kabinet Rutte-III. Het is daarom van belang om ook kort uiteen te zetten wat in deze regeerperiode de belangrijkste aanpassingen in het cultuurbeleid zijn geweest. Ook laat deze korte uiteenzetting zien hoe het cultuurbeleid eruit zag, alvorens de pandemie de culturele sector overviel.

Voor de cultuurbeleidsperiode 2017-2020 beschreef minister van Cultuur Jet Bussemaker⁷⁷ cultuureducatie, talentontwikkeling, de maatschappelijke waarde van cultuur en internationaal cultuurbeleid als belangrijke thema's binnen het cultuurbeleid.⁷⁸ Ook in deze periode bleef de eigen inkomstennorm, zoals ingezet door Zijlstra, in stand. Wanneer een instelling overheidssubsidie wilde ontvangen, moest aan deze norm worden voldaan. De norm werd echter niet verhoogd in de periode 2017-2020.⁷⁹ Eigen inkomsten bleven dus een belangrijk aspect van het cultuurbeleid, maar Bussemaker hamerde hier in mindere mate op dan Zijlstra en legde ook nadruk op de maatschappelijke waarde van cultuur.⁸⁰

In 2017 is Ingrid van Engelshoven minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geworden in het Kabinet Rutte-III (26 oktober 2017 – 15 januari 2021). Dit is ook de minister die aanwezig en aan het woord is bij het te analyseren Nederlandse debat over cultuur ten tijde van de COVID-19-crisis. In tegenstelling tot Bussemaker wil zij de eigen inkomstennorm die was ingevoerd door Zijlstra niet behouden. Dit verklaart wellicht waarom ze in het debat de enigszins kritische opmerking maakte over hoe de sector slechts weinig vet op de botten heeft. In *Uitgangspunten Nieuw Cultuurstelsel 2021-2024* schrijft zij namelijk dat zij deze afschaft. Volgens haar geeft de norm “een grote administratieve lastendruk” en is de praktische betekenis van de norm afgenomen in de afgelopen jaren. Dit doordat culturele instellingen meer eigen inkomsten genereerden. Wel schrijft ze dat ze “een goede bedrijfsvoering en diverse

⁷⁷ Om verwarring te voorkomen: In het kabinet Rutte-III was Ingrid van Engelshoven de minister van Cultuur. De vorige minister van Cultuur, Jet Bussemaker, heeft echter de *Uitgangspunten Cultuurbeleid* voor de periode 2017-2020 (de periode van Van Engelshoven) geschreven.

⁷⁸ Bussemakers 2015, p. 3.

⁷⁹ Bussemaker 2015, p. 4.

⁸⁰ Van Meerkerk 2018, p. 27.

financieringsmix” belangrijk blijft vinden. Daarnaast wordt de toepassing van de Fair Practice Code⁸¹ vanaf nu een subsidievoorwaarde.⁸²

Kortom, in de eerste helft van het afgelopen decennium is relatief veel op cultuur bezuinigd en werd een eigen inkomstennorm ingevoerd. In de laatste jaren zijn deze bezuinigingen deels teruggedraaid en is het bedrag dat naar cultuur gaat weer wat toegenomen. Ook heeft minister Van Engelshoven de eigen inkomstennorm afgeschaft. De gevolgen van de bezuinigingen zijn echter nog wel te zien in de culturele sector, die wordt beschreven als “weinig vet op de botten” hebbende. Als er weinig spaargeld is, dan is een financieel moeilijke tijd als de COVID-19-crisis immers nog moeilijker om doorheen te komen.

Ook tijdens het debat in april 2020, wordt er nog gesproken over de bezuinigingen die Zijlstra als staatssecretaris van cultuur van de VVD heeft doorgevoerd in 2011. El Yassini, het Kamerlid dat voor de VVD meedoet aan het debat over cultuur, wordt hier aan het begin van zijn betoog over ondervraagd en bekritiseerd, onder andere door Van den Berge van GroenLinks.

3.1.2 Taakverdeling

Om de inhoud van de debatten goed te begrijpen, is het belangrijk om te weten op welke niveaus cultuur in Nederland door de overheid gefinancierd wordt. Binnen het Nederlandse cultuurbeleid is sprake van een taakverdeling op drie niveau's: het rijk (landelijk), provincies en gemeenten. Deze taakverdeling wordt nu per niveau verder uitgelicht.

Landelijk: de culturele basisinfrastructuur (BIS)

Een begrip dat vaak terugkomt in culturele beleidsteksten en debatten over cultuur is de ‘culturele basisinfrastructuur’ (BIS). Deze wordt ook wel “de ruggengraat van het Nederlandse cultuurbestel” genoemd.⁸³ De BIS bestaat uit instellingen die een belangrijke functie vervullen in hun discipline in het culturele veld van Nederland. Hierbij gaat het om cultuurproducerende

⁸¹ “De Fair Practice Code is een gedragscode voor ondernemen en werken in kunst, cultuur en creatieve industrie op basis van vijf kernwaarden: solidariteit, diversiteit, vertrouwen, duurzaamheid en transparantie. De code nodigt uit tot kritische reflectie en biedt een handreiking voor hoe de sector samen tot een toekomstbestendige arbeidsmarkt en beroepspraktijk komt. Hij functioneert als een paraplu voor regelingen en richtlijnen ter verbetering van het verdienvermogen en ontwikkelingsperspectieven voor werkenden in de culturele en creatieve sector. Ook spoort de code aan om deze, waar nog niet aanwezig, te ontwikkelen.” (bron: <https://fairpracticecode.nl/nl/over/wat-de-fair-practice-code>, geraadpleegd op 1 februari 2021).

⁸² Van Engelshoven 2019, p. 16.

⁸³ Raad voor Cultuur 2016, p. 4.

instellingen, cultuur presenterende instellingen, instellingen gericht op talentontwikkeling en ondersteunende instellingen.⁸⁴

De instellingen die tot deze BIS behoren, ontvangen een meerjarige rijkssubsidie. Wie tot de BIS behoort, wordt iedere vier jaar bepaald aan de hand van een advies van de Raad voor Cultuur. Op basis van ingediende subsidieaanvragen beoordeelt deze raad welke instellingen in aanmerkingen komen voor rijkssubsidie. Het is op dit advies dat de zittende minister van cultuur beslist welke instellingen de komende jaren tot de BIS mogen behoren. De minister maakt dit besluit steeds bekend op Prinsjesdag (de derde dinsdag van september).⁸⁵ Voor de periode 2017-2020, de periode waar dit onderzoek dus binnen valt, werden in 2016 door minister Bussemaker 92 subsidies verleend. 88 culturele instellingen en zes fondsen ontvingen subsidietoekenning. In het geval van vier instellingen werd subsidie toegekend voor twee functies.⁸⁶

De zes fondsen die deel uitmaken van de BIS 2017-2020 kunnen vervolgens het toegekende geld weer verder verdelen binnen het culturele veld. De cultuurfondsen die in de periode 2017-2020 onderdeel zijn van de BIS zijn:⁸⁷

- Fonds voor Cultuurparticipatie
- Mondriaan Fonds
- Nederlands Filmfonds
- Nederlands Fonds voor Podiumkunsten
- Nederlands Letterenfonds
- Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Dit zijn allemaal fondsen die op landelijk niveau actief zijn. Zij wijzen subsidies toe aan organisaties en instellingen die niet tot de BIS behoren. Hiervoor heeft ieder fonds een eigen commissie van experts in de discipline van het betreffende fonds. Deze fondsen kunnen echter niet alles zelf beslissen: “het beleid en de criteria die de fondsen hanteren zijn [...] onderhevig aan advies van de Raad voor Cultuur en worden vervolgens goedgekeurd door de minister of staatssecretaris.”⁸⁸

Wanneer in het Cultuur en Corona debat over geld en financiële ondersteuning vanuit de overheid wordt gesproken, gaat het vrijwel altijd over steun vanuit het Rijk naar in eerste

⁸⁴ Raad voor Cultuur 2016, p. 4, p. 7.

⁸⁵ Raad voor Cultuur 2016, p. 4.

⁸⁶ Bussemaker 22 september 2016, brief.

⁸⁷ Bussemaker 20 september 2016, bijlage.

⁸⁸ Schrijen 2019, pp. 10-11.

instantie BIS-instellingen. Er wordt in het debat echter ook gepleit voor bredere steun, die niet alleen naar de grootste en bekendste instellingen gaat.

Gemeenten

Het grootste gedeelte van het publieke geld voor cultuur is afkomstig van gemeenten.. Het gaat hierbij om “meer dan 60 procent van het totale (gezamenlijke) cultuurbudget van het Rijk, provincies en gemeenten.”⁸⁹ De Nederlandse gemeenten zijn dus samen de grootste financiers van cultuur. In het Cultuur en Corona debat wordt daarom dus ook de rol van gemeenten bij het helpen van de culturele sector besproken.

Met deze financiële middelen verlenen gemeenten subsidie aan gemeentelijke instellingen. Verder dragen gemeenten de verantwoordelijkheid voor “accommodaties voor podiumkunsten, beeldende kunst en voor de financiering van het beheer van gemeentelijke collecties.”⁹⁰ Ook hiervoor wordt een deel van het publieke geld gebruikt.

Provincies

Op basis van bovenstaande informatie kan geconcludeerd worden dat het Rijk en de gemeenten de belangrijkste rol hebben in de financiering van de culturele sector. Zij hebben het overgrote deel van de financieringsmiddelen te verdelen. Zoals reeds eerder kort beschreven werd, komt de provincie pas in beeld wanneer de cultuur het lokale belang overstijgt. Daarnaast houden de provincies zich bezig met de “spreiding en diversiteit van culturele voorzieningen in de regio.”⁹¹ Ook dragen de provincies de verantwoordelijkheid voor de financiering van de provinciale collecties. In het Cultuur en Corona debat in april 2020 worden provincies en gemeenten veelal in een adem genoemd.

3.1.3 Cijfers

Dan nog kort enkele cijfers over cultuurfinanciering in Nederland, om deze later in dit hoofdstuk te vergelijken met Ierland. Op deze manier kan namelijk een beknopt beeld in cijfers geschetst worden over cultuurfinanciering en -sponsoring in beide landen.

Het totale subsidiebedrag van het Rijk in de periode 2017-2020 bedroeg 395,7 miljoen euro. In dit bedrag zijn de BIS en de zes Rijkscultuurfondsen inbegrepen. Het totale bedrag in de periode 2017-2020 was 27,9 miljoen euro hoger dan het totale bedrag van de periode 2013-

⁸⁹ Raad voor Cultuur 2017, p. 56.

⁹⁰ Ibid, p. 55.

⁹¹ Ibid.

2016, dat 90 miljoen euro lager lag dan het totaalbedrag van de periode 2009-2012. In deze cijfers zijn dus de bezuinigingen van Zijlstra duidelijk zichtbaar.⁹²

In 2018 gaven de Nederlandse overheden in totaal 3475 miljoen euro uit aan cultuur. Het gaat hierbij om de overheid op alle lagen: nationaal, provinciaal en lokaal. Dit is 1,1 procent van de totaaluitgave van Nederland in 2018 en 0,4 procent van het bruto nationaal product in 2018. In 2019 gaf Nederland 3609 miljoen euro uit aan cultuur. Dit was eveneens 1,1% procent van de totaaluitgave van Nederland in 2019 en 0,4 procent van het bruto nationaal product.⁹³

In 2019 heeft de Europese Unie onderzoek gedaan naar de beroepsbevolking in Europese landen: de Labour Force Survey (LFS). Dit onderzoek werd per land uitgevoerd door het nationaal statistisch bureau van het betreffende land.⁹⁴ In het geval van Nederland was dit het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en in het geval van Ierland was dit het Central Statistics Office. Dit onderzoek resulteerde onder andere in de online publicatie ‘Culture Statistics’ van Eurostat, het statistiekbureau van de Europese Unie.⁹⁵ De cijfers over werkgelegenheid in de culturele sector van Nederland en Ierland (later in dit hoofdstuk) zullen gebaseerd zijn op de statistieken die gepresenteerd worden bij het onderdeel ‘cultural employment’ van ‘Culture Statistics’. Onder ‘cultural employment’ wordt het volgende gerekend:

“Cultural employment includes all persons working in economic activities that are deemed cultural, irrespective of whether the person is employed in a cultural occupation. It also covers persons with a cultural occupation, irrespective of whether they are employed in a non-cultural economic activity. Cultural employment is defined in terms of the statistical classification of economic activities in the European Community (NACE Rev. 2) and by the international standard classification of occupations (ISCO).”⁹⁶

Volgens dit onderzoek waren in 2019 430.000 personen werkzaam binnen de culturele werkgelegenheid. Dit komt neer op 4,8 procent van de totale Nederlandse werkgelegenheid. Hierbij is sprake van een stijging van 49.000 personen ten opzichte van 2014. Toen waren er

⁹² Schrijen 2019, p. 10.

⁹³ <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (geraadpleegd op 19 december 2020). 2018 is in deze database het één naar recentste jaar voor Nederland. Voor Ierland is 2018 echter het recentste jaar. Om een goede vergelijking later in dit hoofdstuk tot stand te laten komen, is het van belang dat naar hetzelfde jaar gekeken wordt. Daarom wordt er in geval van Nederland zowel naar 2018 als 2019 gekeken.

⁹⁴ Eurostat – Labour Force Survey: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Labour_force_survey_\(LFS\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Labour_force_survey_(LFS)) (geraadpleegd op 7 januari 2021).

⁹⁵ Eurostat – Statistics Explained: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Eurostat> (geraadpleegd op 7 januari 2021).

⁹⁶ Eurostat – Cultural Employment: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment (geraadpleegd op 7 januari 2021).

381.000 personen werkzaam binnen de culturele werkgelegenheid.⁹⁷ Bijna de helft (47 procent) van deze personen is werkzaam als zelfstandige in 2019. Dit ligt ver boven het Europese gemiddelde van 32 procent.⁹⁸

In 2015 werd voor ongeveer 384 miljoen euro aan donaties gegeven aan cultuur. Dit geld is afkomstig van huishoudens, nalatenschappen, fondsen, bedrijven en kansspelen. Opvallend hierbij is dat sinds het nieuwe cultuurbeleid van Zijlstra de donaties aan cultuur niet veel zijn toegenomen. Het totaalbedrag van de donaties (gecorrigeerd voor inflatie op basis van het prijspeil in 2015) is in de periode 2011-2015 zelfs lager dan het totaalbedrag van donaties in de tien jaar daarvoor. Zo werd in 2014 rond de 289 miljoen euro gegeven en in 2011 werd 313 miljoen euro gegeven. Daarentegen werd in de jaren vóór 2011 de volgende bedragen gegeven aan cultuur: 501 miljoen (2009), 443 miljoen (2007), 391 miljoen (2005), 745 miljoen (2003) en 435 miljoen (2001).⁹⁹ Deze daling na 2011 kan verklaard worden door de economische crisis van destijds. De cijfers van de jaren daarna laten echter wel zien dat van de *culture of asking* en de *culture of giving* die Zijlstra op het oog had nog geen sprake was.

3.2 Cultuurbeleid in Ierland

3.2.1 Een korte geschiedenis van Iers cultuurbeleid vanaf de jaren tachtig

De naam van het ministerie

Een eerste indruk van het Ierse cultuurbeleid kan gegeven worden aan de hand van de vele naamsveranderingen die het ministerie ('department') waartoe cultuur behoort, heeft ondergaan. Dit is namelijk een van de opvallendste aspecten van de geschiedenis van het Ierse cultuurbeleid. In een artikel uit 2014 zelfs geschreven dat geen ander land zo vaak de naam van het kunst en cultuur ministerie heeft veranderd als Ierland: "six times in total since the 1980's".¹⁰⁰ Dit laatste schreef Alexandra Slaby in 2014. Zes jaar later in 2020, zijn er nog eens drie naamsveranderingen bijgekomen. De meest recente dateert van 30 september 2020.¹⁰¹ Ter vergelijking: in Nederland is de naam van het ministerie sinds 1993 praktisch onveranderd. Sinds 1993 spreekt men over het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Alleen de

⁹⁷ Eurostat – Cultural Employment 2014 and 2019: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Tab1_Cultural_employment_2014_and_2019.png (geraadpleegd op 7 januari 2021).

⁹⁸ Eurostat – Cultural Employment – Self-employment: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment#Self-employment (geraadpleegd op 7 januari 2021).

⁹⁹ Schrijen 2019, p. 31.

¹⁰⁰ Slaby 2014, p. 155.

¹⁰¹ Statutory Instrument No. 403/2020 - Culture, Heritage and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2020: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/si/403/made/en/print>.

officiële afkorting van het ministerie heeft een kleine wijziging ondergaan in 2003: ‘OCenW’ werd toen ‘OCW’.¹⁰²

Aan de hand van deze naamsveranderingen kan iets worden gezegd over hoe er ten tijde van de verandering over kunst en beleid werd gedacht, zo stelt Slaby.¹⁰³ Voor de overzichtelijkheid volgt hieronder een schematisch overzicht van de chronologie van de naamsveranderingen. Vervolgens zullen de meeste kenmerkende naamsveranderingen verder toegelicht en in context geplaatst worden

Tabel 1: Naamsveranderingen van het Ierse ministerie waar kunst en cultuur toe behoren.

Jaar	Gebeurtenis	Nieuwe naam
1982	Bij het Department of the Taoiseach wordt een sectie ‘Arts and Culture’ aangemaakt. ¹⁰⁴	-
1993	Op 20 januari 1993 wordt ‘Arts and Culture’ verplaatst naar Department of the Gaeltacht. ¹⁰⁵	Department of Arts, Culture and the Gaeltacht. ¹⁰⁶
1997	In 1995 werd ‘Heritage’ aan het Department toegevoegd, twee jaar voor de naamsverandering werd doorgevoerd. ¹⁰⁷	Department of Arts, Heritage, Gaeltacht and the Islands ¹⁰⁸
2002	Op 18 juni wordt ‘Arts and Culture’ verplaatst naar het Department of Tourism, Sport and Recreation. ¹⁰⁹	Department of Arts, Sport and Tourism. ¹¹⁰

¹⁰² <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/organisatie/geschiedenis>. (geraadpleegd op 4 januari 2021)

¹⁰³ Slaby 2014, p. 155.

¹⁰⁴ Slaby 2014, p. 159.

¹⁰⁵ Irish Statute Book: S.I. No. 21/1993 - Arts and Culture (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order, 1993.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1993/si/21/made/en/print>. (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹⁰⁶ Irish Statute Book: S.I. No. 22/1993 - Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order, 1993.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1993/si/22/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹⁰⁷ Irish Statute Book: Heritage Act, 1995.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1995/act/4/enacted/en/html> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹⁰⁸ Irish Statute Book: S.I. No. 306/1997 - Arts, Culture and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order, 1997.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/si/306/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹⁰⁹ Irish Statute Book: S.I. No. 302/2002 - Arts and Culture (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2002.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2002/si/302/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁰ Irish Statute Book: S.I. No. 309/2002 - Tourism, Sport and Recreation (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2002.

2010	Enkele kleine verplaatsingen.	Department of Tourism, Culture and Sport. ¹¹¹
2011	Onder andere ‘Tourism and Sport’ is naar een ander Department gegaan ¹¹² en ‘Irish Language, Gaeltacht and the Islands’ ¹¹³ en ‘Heritage’ ¹¹⁴ zijn naar dit Department verplaatst.	Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht. ¹¹⁵
2016	‘Rural Affairs’ wordt aan dit Department toegevoegd. ¹¹⁶	Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs. ¹¹⁷
2017	‘Rural Affairs’ is naar een ander Department verplaatst. ¹¹⁸	Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht. ¹¹⁹
2020	Een groot aantal verplaatsingen in september 2020.	Department of Tourism, Culture, Arts, Gaeltacht, Sport and Media. ¹²⁰

Binnen de geschiedenis van het Ierse cultuurbeleid en vele naamsveranderingen spelen twee politieke partijen een belangrijk rol: Fine Gael en Fianna Fáil. Deze twee partijen hebben door de tijd heen vrij tegenovergestelde meningen gehad wanneer het aankomt op kunst en cultuur.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2002/si/309/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹¹ Irish Statute Book: S.I. No. 178/2010 - Arts, Sport and Tourism (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2010.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/si/178/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹² Irish Statute Book: S.I. No. 140/2011 - Tourism and Sport (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2011.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/si/140/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹³ Irish Statute Book: S.I. No. 164/2011 - Irish Language, Gaeltacht and the Islands (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2011.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/si/164/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁴ Irish Statute Book: S.I. No. 192/2011 - Heritage (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2011.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/si/192/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁵ Irish Statute Book: S.I. No. 357/2016 - Arts, Heritage and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2016.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2016/si/357/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁶ Irish Statute Book: S.I. No. 308/2016 - Rural Affairs and Social Enterprise (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2016.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2016/si/308/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁷ Irish Statute Book: S.I. No. 357/2016 - Arts, Heritage and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2016.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2016/si/357/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁸ Irish Statute Book: S.I. No. 354/2017 - Rural Affairs (Transfer of Departmental Administration and Ministerial Functions) Order 2017.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/si/354/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹¹⁹ Irish Statute Book: S.I. No. 350/2017 - Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2017.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/si/350/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

¹²⁰ S.I. No. 403/2020 - Culture, Heritage and the Gaeltacht (Alteration of Name of Department and Title of Minister) Order 2020.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/si/403/made/en/print> (geraadpleegd op 22 december 2020).

Fianna Fáil heeft hierbij de voorkeur voor wat Slaby beschrijft als ‘cultural policy ‘as display’’, waarbij de nadruk het meeste ligt op culturele infrastructuur, erfgoed en evenementen die veel bekijks trekken. Daarentegen heeft de partij Fine Gael meer de voorkeur voor wat Slaby beschrijft als ‘cultural policy proper’. Bij deze vorm van cultuurbeleid zijn de kunsten en individuele creativiteit van groot belang.¹²¹ Beide politieke partijen bestaan nu nog en komen ook aan het woord in het geanalyseerde debat.

Tot het begin van de jaren tachtig werden ‘the arts’, wat meer Fine Gael gebied is, en ‘culture’, wat meer Fianna Fáil gebied is, veelal los van elkaar gezien: “...there was little interaction in political discourse or in government action between culture and the arts. They were separate fields, each having its advocates.”¹²² Tot het moment dat in 1982 de Fine Gael-Labour coalitie het besluit neemt om een ‘Minister of State’ de verantwoordelijkheden toe te bedelen voor ‘arts and culture’. Er werd vervolgens een sectie ‘arts and culture’ binnen het Department of the Taoiseach¹²³ gemaakt en zo werden kunst en cultuur voor het eerst als een eenheid behandeld.¹²⁴ Tien jaar later, in 1992, werd een echt ministerie van cultuur opgericht. Toen koos een Fianna Fáil-Labour coalitie namelijk ervoor om ‘Gaeltacht’¹²⁵ toe te voegen aan ‘Arts and Culture’ van de Department of the Taoiseach. Hier werd toen een apart ministerie gemaakt, namelijk het Department of Arts, Culture and the Gaeltacht.¹²⁶ Cultuur behoort niet meer tot het Department of the Taoiseach. Het ministerie van cultuur is vanaf dit moment dus officieel.

Het woord ‘culture’ heeft een bepaalde lading in de politiek in Ierland, zo blijkt in 1997 wanneer het woord ‘culture’ verwijderd wordt uit de naam van het ministerie. Volgens de partij Fianna Fáil, die net weer terug aan de macht was, stond dit woord namelijk bol van de intellectuele referenties. Hierdoor zou het bekend staan in Ierland als een ‘Labour’ woord. Voor Fianna Fáil aanleiding dit woord uit de naam te verwijderen.¹²⁷

Soms was de minister van het betreffende ministerie niet echt geïnteresseerd in de kunsten en cultuur. De minister die in 2010 hoofd werd van het Department of Arts, Sport and Tourism – Mary Hanafin (Fianna Fáil) had zelf geen achtergrond in kunst of cultuur. Haar doel

¹²¹ Slaby 2014, p. 158.

¹²² Slaby 2014, p. 159.

¹²³ De Taoiseach is de premier van Ierland. Deze is hoofd van de Ierse regering. De Taoiseach wordt aangewezen door de president van Ierland.

¹²⁴ Slaby 2014, p. 159.

¹²⁵ Dit is de benaming voor regio's waar het Ierse Gaelic zeer intensief wordt gebruikt en gesproken. Deze gebieden bevinden zich voornamelijk aan de westkust van Ierland.

¹²⁶ Slaby 2014, p. 160.

¹²⁷ Slaby 2014, p. 161.

was voornamelijk om de horeca- en toerismesector weer te doen opbloeien. Wat betreft cultuur had vooral cultureel toerisme daarom haar prioriteit.¹²⁸ Deze nadruk op cultuur komt ook naar voren in de naam van het ministerie: toerisme is in de nieuwe naam naar voren geplaatst. Dat Ierland cultureel toerisme (nog steeds) belangrijk vindt, zal straks ook blijken uit de analyse van het Ierse debat.

In 2011 vindt een verschuiving in het cultuurbeleid plaats wanneer er in maart een Fine Gael Taoiseach en Minister van Cultuur komt na jaren van Fianna Fáil beleid. Dit na jaren beleidsvoering met de nadruk op wat Slaby typeert als ‘cultural policy as display’, komt er nu een nieuw beleid dat meer de nadruk zal leggen op wat Slaby ‘cultural policy proper’ noemt.¹²⁹ Dit laatste is de manier hoe Fine Gael naar cultuurbeleid kijkt, waarbij individuele creativiteit en de kunsten van groot belang zijn. Als gevolg van deze verandering komt er vanaf 2011 meer aandacht voor artistieke creatie en educatie als twee van de kernaspecten van de culturele sector.¹³⁰

De meest recente naamsverandering vond plaats op 30 september 2020. Deze lijkt een samenvoeging te zijn van alle verschillende namen die in de afgelopen 27 jaar de revue zijn gepasseerd in de naam van dit ministerie. Sinds 30 september 2020 is de naam van het ministerie namelijk: Department of Media, Tourism, Arts, Culture, Sport and the Gaeltacht. Een mogelijke verklaring voor deze naam zou de nieuwe coalitie kunnen zijn. Sinds juni 2020 bestaat de regering uit een coalitie van de volgende drie partijen: Fine Gael, Fianna Fáil en de Green Party.¹³¹ Nu deze twee partijen samen in één coalitie zitten, zullen ze moeten samenwerken. Wat in mijn optiek dus ook terug te zien is in de nieuwe naam van het Department, die een afspiegeling is van de verschillende belangen binnen de nieuwe coalitie.

Aan de hand van bovengenoemde korte geschiedenis van het Ierse cultuurbeleid kunnen enkele zaken geconcludeerd worden. Allereerst kan gezegd worden dat cultuurbeleid niet bepaald iets romantisch is in Ierland. De inhoud van het ministerie van cultuur lijkt een soort jongleerspel, waarbij iedere paar jaar nieuwe ballen erbij komen en andere ballen vallen. Op dit moment heeft de jongleur veel ballen hoog te houden: media, toerisme, kunsten, cultuur, sport en de Gaeltachts. Ten tweede blijken de naamsverandering voornamelijk het gevolg te zijn van politiek touwtrekken tussen twee partijen. Als laatste wekt bovenstaande informatie de

¹²⁸ Slaby 2014, p. 163.

¹²⁹ Slaby 2014, p. 158.

¹³⁰ Slaby 2014, pp. 164-165.

¹³¹ ‘FF, FG and Green Party agree historic coalition deal’:

<https://www.rte.ie/news/politics/2020/0625/1149711-programme-for-government/> (geraadpleegd op 23 december 2020).

verwachting dat in het Ierse debat Fine Gael's 'cultural policy proper' naar voren zal komen, aangezien dat op het moment van het debat de leidende draad in het cultuurbeleid is. Josepha Madigan is tijdens het debat op 14 mei 2020 immers een Fine Gael minister van cultuur.¹³²

Meest recente ontwikkeling vóór de COVID-19-crisis

Een belangrijke recente ontwikkeling binnen het Ierse cultuurbeleid is het eerste nationale culturele beleidskader van Ierland dat in januari 2020 werd geïntroduceerd onder de naam *Culture 2025 – A National Cultural Policy Framework to 2025*. In dit beleidskader wordt uiteengezet wat de overheidsdoelen zijn voor de culturele sector tot 2025. Tot de culturele sector worden in *Culture 2025*, naast de voor de hand liggende kunsten, ook de Ierse taal, de audiovisuele sector, de erfgoedsector en de creatieve sector gerekend. De Ierse overheid zegt met *Culture 2025* te willen zorgen voor “a unified approach to these cultural policies across Government and to planning and provision across the cultural sector.”¹³³

Op enkele vlakken komen kernpunten uit het Ierse *Culture 2025* overeen met de uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2021-2024 van Nederland. Zo schrijft minister Van Engelshoven in *Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021-2024* ook dat cultuur voor iedereen toegankelijk moet zijn, opdat cultuur voor zoveel mogelijk mensen van betekenis kan zijn.¹³⁴ In Ierland is een kernwaarde van *Culture 2025* dat iedereen recht heeft om deel te nemen aan het culturele en creatieve leven van Ierland.¹³⁵ Verder beschrijft Van Engelshoven dat internationale uitwisseling voor cultuur van groot belang is en dat men internationaal veel aandacht heeft voor onder andere Nederlandse literatuur en Nederlands erfgoed.¹³⁶ Ook in het Ierse *Culture 2025* is internationalisering van groot belang, want er wordt beschreven dat men cultuur ziet als een manier om Ierland te presenteren aan de rest van de wereld.¹³⁷

¹³² Kort na het debat, op 27 juni 2020, kwam er een nieuwe minister van cultuur, namelijk Catherine Martin van de Green Party. Op het moment van het debat is er dus nog sprake van een Fine Gael minister, maar kor daarna niet meer. Er is niet eerder een minister van cultuur van de Green Party geweest.

¹³³ https://merriestreet.ie/en/news-room/news/minister_madigan_publishes_culture_2025_-_ireland's_first_national_cultural_policy_framework.html (geraadpleegd op 4 januari 2021)

¹³⁴ Van Engelshoven, 11 juni 2019, p. 10.

¹³⁵ Government of Ireland, 10 januari 2020, p. 6

¹³⁶ Ibid. p. 14.

¹³⁷ Government of Ireland, 10 januari 2020, p. 6

3.2.2 The Arts Council

Een organisatie waar vaak naar verwezen wordt tijdens het Ierse debat over COVID-19 en de culturele sector en die ook erg belangrijk is wat betreft cultuurfinitanciering in Ierland, is de Arts Council. Daarom zal hier uitgelegd worden wat deze Arts Council is en welke rol deze inneemt in het Ierse cultuurbeleid en cultuurfinitanciering. In dit stuk zal kort de oprichting en de rol van de Arts Council worden besproken. Als laatste zal er aandacht zijn voor de manier waarop de Ierse Arts Council zich verhoudt tot de Nederlandse Raad voor Cultuur, een orgaan dat deels overeenkomt met de Ierse Arts Council.

Op 8 mei 1951 werd de (eerste)¹³⁸ Arts Act aangenomen door de Ierse president Seán T. O’Kelly.¹³⁹ De debatten die aan de vorming van de Arts Act voorafgingen, waren de eerste debatten die gehouden werden over de kunsten en het kunstbeleid sinds de Ierse Onafhankelijkheid in 1922. John O. Costello, de Taoiseach ten tijde van de vorming van de Arts Bill, zei dan ook tegenover de senaat dat hij het wetsvoorstel zag als “a constructive effort to stop the rot and to remedy the failure that has existed for so long.” De kunsten waren er sinds de onafhankelijkheid namelijk slecht aan toe in zijn ogen: “[the arts] had been starved and shamelessly neglected since the establishment of this State...the conclusion is inescapable that we have been utterly neglectful of our duties in those respects during the past 25 or 30 years.”¹⁴⁰

Met de Arts Act werd ook de Arts Council opgericht om ervoor te zorgen dat de kunsten weer meer zouden gaan floreren, zo blijkt uit de strekking van de Arts Act:

“An Act to stimulate public interest in, and to promote the knowledge, appreciation, and the practice, of the Arts and, for these and other purposes, to establish an Arts Council, and to provide for other matters in connection with the matters aforesaid.”¹⁴¹

Zo werd in 1951 in Ierland de Arts Council – ‘An Chomhairle Ealaíon’ in het Iers – opgericht. Het is gebaseerd op het model van de Arts Council of Great Britain.¹⁴² De Arts Council is een autonoom functionerend agentschap dat opereert onder de auspiciën van het Department of Media, Tourism, Arts, Culture, Sports and the Gaeltacht. Tot de Council behoren twaalf leden en een voorzitter die allen benoemd zijn door de betreffende minister.¹⁴³ De belangrijkste

¹³⁸ In 1951 stond dit wetsvoorstel bekend als ‘the Arts Act’, nu wordt er echter naar verwezen als ‘the first Arts Act’, omdat er later nog enkele nieuwere Arts Acts volgden.

¹³⁹ Kennedy 1990, p. 57.

¹⁴⁰ Ibid, p. 56.

¹⁴¹ Kennedy 1990, p. 57.

¹⁴² Ibid 1990, p. 48.

¹⁴³ <http://www.artscouncil.ie/About/Who-we-are/> (geraadpleegd op 5 januari 2021).

functies van de Arts Council zijn vastgelegd in de Arts Act 2003 en bestaat uit vier aspecten, namelijk:¹⁴⁴

- het stimuleren van de publieke belangstelling voor de kunsten;
- het promoten van de kennis, de waardering en het beoefenen van de kunsten;
- het bijstaan in het verbeteren van de kunsten en;
- het adviseren van de minister en andere publieke organen gerelateerd aan de kunsten.

Om deze functies te vervullen voert de Council de volgende taken uit:¹⁴⁵

- Kunstenaars en culturele organisaties financieel ondersteunen. Deze financiële steun gaat niet uitsluitend naar kunstenaars en culturele organisaties; ook anderen die kunst produceren en promoten, kunnen ondersteund worden door de Arts Council.
- Advies en informatie verschaffen over cultuur en de kunsten aan de overheid en anderen.
- Onderzoek en informatie inzake de kunsten en de culturele sector publiceren als voorstander van kunst en cultuur.
- Het uitvoeren van verschillende projecten, vaak in samenwerking met andere partijen ten behoeve van het promoten en ontwikkelen van de kunsten.

Voor het jaar 2020 beschikte de Arts Council over een budget van 80 miljoen euro. Dit is echter in oktober 2019 toegekend. Dus vóór de COVID-19 uitbraak en dus ook voordat men wist hoeveel dit het (maatschappelijke) leven in 2020 zou veranderen en hoeveel extra financiële middelen nodig zouden zijn om de culturele sector op de been te houden.¹⁴⁶

Ondanks dat de naam Arts Council bijna hetzelfde is wanneer deze naar het Nederlands wordt vertaald, verschilt deze op veel vlakken van de Nederlandse Raad voor Cultuur. In Nederland fungeert de Raad voor Cultuur als “het wettelijke adviesorgaan van de regering en het parlement op het gebied van kunst, cultuur en media”.¹⁴⁷ De Raad voor Cultuur verzorgt vaak advies over beleidskwesties en subsidieaanvragen op verzoek van de minister van Cultuur.¹⁴⁸ Zo is de Raad voor Cultuur bijvoorbeeld het orgaan dat iedere vier jaar advies geeft over de culturele basisinfrastructuur waar het eerder in dit hoofdstuk over ging. Ook geeft de raad soms ongevroegd advies over kwesties rondom cultuur en beleid.¹⁴⁹ In zowel het geval van

¹⁴⁴ <http://www.artscouncil.ie/About/Our-role/> (geraadpleegd op 5 januari 2021).

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ <http://www.artscouncil.ie/News/Arts-Council-Budget-2020/> (geraadpleegd op 5 januari 2021).

¹⁴⁷ <https://www.raadvoorcultuur.nl/over-ons> (geraadpleegd op 5 januari 2021).

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid.

de Arts Council als de Raad voor Cultuur worden de leden benoemd door de minister van Cultuur.

Kortom, de Arts Council in Ierland heeft een breder takenpakket dan de Nederlandse Raad voor Cultuur. Het adviseren van de minister van cultuur en andere gerelateerde instanties en personen is slechts één van de vier taken uit het takenpakket van de Arts Council, terwijl dit de enigste taak is van de Nederlandse Raad voor Cultuur. Deze twee instanties vervullen dus, ondanks het feit dat hun naam vrijwel overeenkomt, niet dezelfde rol binnen het nationale cultuurbeleid. Wat betreft het cultuurbeleid tijdens de COVID-19-crisis en de financiële ondersteuning vanuit de overheid heeft de Arts Council dus ook een veel grotere rol. De Arts Council krijgt namelijk voor een groot deel de taak financiële ondersteuningsmiddelen te verdelen onder culturele instellingen en culturele werkers. Deze rol is niet weggelegd voor de Raad voor Cultuur in Nederland. Daarom is het ook vanzelfsprekend dat de Arts Council veel vaker benoemd wordt in het Ierse debat (43 keer) dan de Raad voor Cultuur in het Nederlandse debat (vier keer).

3.2.3 Taakverdeling

Net als bij Nederland is het, om de inhoud van het debat goed te kunnen begrijpen, van belang om kennis te hebben over hoe cultuurfinitanciering vanuit de overheid geregeld is. Financiering vanuit de overheid gebeurt namelijk op twee verschillende niveaus: nationaal en lokaal. Hoe financiering van cultuur op deze verschillende niveaus geregeld is, zal hier kort uiteengezet worden.

Nationaal niveau

Op nationaal niveau is het met name de Arts Council die overheids geld verdeelt. De Arts Council is namelijk de grootste financier van de Ierse culturele sector. In 2019 verdeelde de Arts Council 75 miljoen euro die direct van de overheid was ontvangen.¹⁵⁰ Hiermee neemt de Arts Council grotendeels de rol in van wat in Nederland onderverdeeld is in verschillende rijkscultuurfondsen en de BIS. Grotendeels, want Ierland heeft wel een eigen nationaal fonds voor de film: Fís Éireann/Screen Ireland. Ook is er een apart nationaal fonds genaamd Culture Ireland voor het wereldwijd promoten van Ierse kunst.¹⁵¹

¹⁵⁰ Art Council 2020, p. xiii en p. 8.

¹⁵¹ 7.2.1. Strategies, programmes and other forms of support:
<https://www.culturalpolicies.net/database/search-by-country/country-profile/category/?id=19&g1=7>
(geraadpleegd op 6 januari 2021).

Daarnaast zijn er ook de nationale culturele instellingen die direct door de overheid worden gefinancierd, dus zonder tussenkomst van de Arts Council. De instellingen die hiertoe behoren zijn onder andere: de National Gallery of Ireland, de National Library of Ireland, de Crawford Art Gallery, het Irish Museum of Modern Art en het National Museum of Ireland.¹⁵² Deze manier van financiering lijkt op de rijksmusea zoals wij die in Nederland hebben: musea die “een rijkscollectie of een collectie waarvoor het rijk verantwoordelijkheid heeft genomen” beheren.¹⁵³ Deze Nederlandse musea ontvangen in Rijksgelden via de Erfgoedwet.¹⁵⁴ Op dit vlak komen Ierland en Nederland dus voor een groot deel overeen.

Veel van de financiële ondersteuningsmogelijkheden die in het debat worden besproken, gaan over financiering op nationaal niveau. Dan gaat het dus over geld dat via de Arts Council verdeeld wordt, of geld dat direct vanuit de overheid naar grote, nationale culturele instellingen gaat.

Lokaal

Na de Arts Council zijn de lokale autoriteiten in Ierland de grootste bron van financiële ondersteuning voor de culturele sector. Anders dan in Nederland spelen de provincies dus geen rol in de financiering van cultuur. Onder lokale autoriteiten worden zowel gemeentes als graafschappen (‘counties’) gerekend. In 2019 hebben de lokale autoriteiten in totaal 44,5 miljoen euro verstrekt aan de culturele sector, tegenover 189 miljoen euro die werd uitgegeven door de nationale overheid. Hiermee zijn de lokale overheden goed voor 19% van het totaalbedrag voor cultuur. Dit is een vrij laag percentage in vergelijking met Nederland, waar gemeentes meer dan 60% van het totale cultuurbudget voor hun rekening nemen. In Ierland wordt dus procentueel meer cultuurfinanciering op nationaal niveau verspreid. De lokale overheden verstrekken de gelden aan culturele instellingen, culturele evenementen en kunstenaars die actief zijn in het betreffende graafschap en/of de betreffende gemeente.¹⁵⁵

¹⁵² O’Kelly 2018, p. 3.

¹⁵³ <https://bis2017-2020.cultuur.nl/adviezen/musea> (geraadpleegd op 6 januari 2021)

¹⁵⁴ Van Engelshoven 2019, p. 22.

¹⁵⁵ <https://www.corkcity.ie/en/council-services/services/arts-culture-heritage/arts-office/funding-opportunities1.html> (geraadpleegd op 6 januari 2021).

3.2.4 Cijfers

Om de Nederlandse cijfers met betrekking tot cultuurbeleid- en financiering in perspectief te kunnen zetten, volgen nu de cijfers over cultuurbeleid- en financiering voor Ierland. Deze worden vervolgens meteen vergeleken met de Nederlandse cijfers. Op deze manier wordt een beeld geschetst van hoe deze twee landen zich tot elkaar verhouden.

In 2018 gaven alle overheden binnen de Republiek Ierland gezamenlijk 335,6 miljoen euro uit aan cultuur.¹⁵⁶ Dit komt neer op 0,1 procent van het bruto nationaal product (BNP) van Ierland. Ter vergelijking: Nederland gaf in 2018 0,4 procent van het BNP uit aan cultuur. Kijkt men naar het aantal euro's dat aan cultuur wordt uitgegeven per hoofd van de bevolking, dan komt men in Ierland uit op ongeveer 69 euro per hoofd van de bevolking van Ierland (uitgaande van een bevolkingsaantal van 4,83 miljoen in 2018). Bij de toepassing van eenzelfde berekening voor Nederland, komt men uit op een bedrag van circa 202 euro per hoofd van de bevolking (uitgaande van een bevolkingsaantal van 17,18 miljoen in 2018). De Ierse overheden geven dus zowel absoluut als relatief aanzienlijk minder geld uit aan cultuur dan de Nederlandse overheden. Zoals reeds in de inleiding van deze scriptie werd genoemd, is dit is ook het geval bij de eerste ronde van financiële steun aan de culturele sector (zie p. 7). Met de COVID-19-ondersteuning is het verschil echter nóg groter (zie noot voor berekening).¹⁵⁷

Wat betreft werkgelegenheid wordt, net als in het geval van Nederland, voor Ierland gekeken naar het onderzoek van de Europese Unie dat gepubliceerd is op de website van Eurostat. Volgens deze gegevens waren in 2019 in Ierland 76.000 personen werkzaam binnen de culturele werkgelegenheid. Dit is 3,3 procent van de totale werkgelegenheid in Ierland.¹⁵⁸ Dit is lager dan in Nederland, waar het culturele arbeidsvolume goed is voor 4,8 procent van de totale werkgelegenheid. Van deze 76.000 Ierse personen is 34 procent werkzaam als zelfstandige. Met deze 34 procent scoort Ierland net boven het Europese gemiddelde van 32 procent, maar ver onder Nederland (48 procent).¹⁵⁹ ZZP'ers werkzaam in de culturele sector

¹⁵⁶ [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp\\$DV_578/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp$DV_578/default/table?lang=en) (geraadpleegd op 7 januari 2021).

¹⁵⁷ Nederland geeft bij de corona-ondersteuning EUR 17,46 per hoofd van de bevolking. In 2018 gaf Nederland ongeveer EUR 202 per hoofd van de bevolking aan cultuur uit. De corona-ondersteuning is dus ongeveer 11,5 keer kleiner dan de 'gewone' uitgaven. Ierland geeft bij de corona-ondersteuning EUR 0,21 per hoofd van de bevolking. In 2018 gaf Ierland EUR 69 per hoofd van de bevolking aan cultuur uit. In het geval van Ierland is de corona-ondersteuning dus ruim 328 keer kleiner dan de 'gewone' uitgaven.

¹⁵⁸ Eurostat – Cultural Employment, 2014 and 2019: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Tab1_Cultural_employment_2014_and_2019.png (geraadpleegd op 7 januari 2021).

¹⁵⁹ Eurostat – Cultural Employment – Self-employment: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment#Self-employment (geraadpleegd op 7 januari 2021).

maken geen aanspraak op cultuur-specifieke ondersteuningsmaatregelen. Deze zelfstandigen kunnen mogelijk aanspraak maken op algemene ondersteuning voor ZZP'ers. Dit is in zowel Nederland als Ierland het geval.¹⁶⁰ Daarom wordt over deze groep ook minder gesproken in de debatten. Wanneer er wel over de situatie van ZZP'ers in de culturele sector wordt gesproken, dan gaat het meestal erover dat zij weer opdrachten moeten krijgen en niet over ondersteuningsmaatregelen voor deze groep.

In 2016 schreef de Arts Council een 'Irish Arts Sector: Private Investment' rapport. Dit is het meeste recente rapport over dit onderwerp dat de Arts Council in haar database heeft. De cijfers hebben betrekking op het jaar 2014. In dit rapport wordt belicht hoe en hoeveel er particulier in de culturele sector wordt geïnvesteerd. Dit rapport vormt de bron van de navolgende cijfers.

In 2014 ontving de Ierse culturele sector in totaal iets meer dan 8,9 miljoen euro van particuliere gevers en investeerders.¹⁶¹ Dit bedrag wordt opgesplitst in 'sponsorship' en 'voluntary income'. 'Voluntary income' zijn voornamelijke giften waar niet iets tegenover staat. Tot 'sponsorship' worden zaken gerekend waar wél iets tegenover staat, vaak publiciteit en diensten.¹⁶² In 2014 vormde het 'Voluntary income' met 5,31 miljoen euro 60 procent van de totale giften en 'sponsorship' vormde met 3,6 miljoen euro de overige 40 procent van de particuliere giften.¹⁶³ In vergelijking met de 348 miljoen euro die in Nederland in 2015 werd gegeven aan de culturele sector zijn deze bedragen erg laag, zelfs wanneer men rekening houdt met de lagere bevolkingsaantallen en het feit dat er minder culturele instellingen in Ierland actief zijn.

Ierland is momenteel wel bezig met het promoten van het sponsoren van culturele instellingen en initiatieven. Zo probeert de Arts Council culturele organisaties aan te moedigen om minder afhankelijk te worden van de financiële steun van de Arts Council. Dit doet de Arts Council onder andere met een programma genaamd RAISE, dat "aims at building capacity to generate significant new private investment by delivering the skills and resources to build robust, sustainable philanthropic and private investments."¹⁶⁴ Ook is de

¹⁶⁰ Nederland: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen/overzicht-financiele-regelingen/overzicht-regelingen-culturele-en-creatieve-sector> (geraadpleegd op 18 mei 2021).

Ierland: <https://enterprise.gov.ie/en/What-We-Do/Supports-for-SMEs/COVID-19-supports/> (geraadpleegd op 18 mei 2021).

¹⁶¹ Arts Council 2016, p. 4.

¹⁶² Ibid, p. 12.

¹⁶³ Arts Council 2016, p. 12.

¹⁶⁴ 7.3, Private Funding: <https://www.culturalpolicies.net/database/search-by-country/country-profile/category/?id=19&g1=7> (geraadpleegd op 7 januari 2021).

liefdadigheidsorganisatie Business to Art (BtoA) opgericht. Deze organisatie stimuleert creatieve partnerschappen tussen bedrijven, individuen en de kunsten. Verder verleent deze organisatie ondersteuning en bemiddeling bij het aangaan en onderhouden van partnerschappen.¹⁶⁵

3.3 Overzicht van politieke partijen in Nederland en Ierland

Een belangrijk punt waar rekening mee gehouden dient te worden bij de analyse, zijn de verschillende stemmen die aanwezig zijn in zowel het Nederlandse als het Ierse debat. Daarom is het belangrijk te kunnen beschikken over een overzicht van de politieke partijen die aanwezig waren bij de Nederlandse en Ierse. Zo kan men snel zien welke partijen er zijn, waar zij zich op het politieke spectrum bevinden en welke Ierse en Nederlandse partijen enigszins vergelijkbaar met elkaar zijn.

Nederland

Deelnemers aan het wetgevingsoverleg ‘Cultuur en Corona’ in Nederland op 28 april 2020 waren: minister van OCW Ingrid van Engelshoven (D66), Zohair El Yassini (VVD), Niels van den Berge (GL), Lenny Geluk-Poortvliet (CDA), Peter Kwint (SP), Lodewijk Asscher (PvdA), Salima Belhaj (D66), Carla Dik-Faber (CU) en Lammert van Raan (PvdD). Ockje Tellegen (VVD) was de voorzitter tijdens het overleg.¹⁶⁶

De aanwezige politieke partijen op 28 april 2020 waren:

- Democraten 66 (D66)
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)
- GroenLinks (GL)
- Christen-Democratisch Appèl (CDA)
- Socialistische Partij (SP)
- Partij van de Arbeid (PvdA)
- Christen Unie (CU)
- Partij van de Dieren (PvdD)

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2020A01760. (Geraadpleegd op 13 oktober 2020).

Bij dit overleg waren niet aanwezig:

- Partij voor de Vrijheid (PVV)
- Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)
- DENK
- 50PLUS
- Forum voor Democratie (FvD).

Bij dit laatste lijstje valt het met name op dat de meeste rechtse partijen van de Tweede Kamer – PVV, FvD en SGP – niet deelnemen aan dit debat over cultuur. Hierbij gaat het om vrijwillige afwezigheid, het is dus niet zo dat deze partijen worden uitgesloten van dit debat. Daarom is het opvallend dat deze partijen afwezig zijn. Is het wellicht een vorm van desinteresse?

Ierland

In Ierland werd op donderdag 14 mei 2020 over cultuur gedebatteerd. Deelnemers aan het debat ‘COVID-19 (Culture, Heritage and the Gaeltacht): Statements’ waren (partij tussen haakjes): Minister van Culture, Heritage and Gaeltacht Josepha Madigan (Fine Gael), Niamh Smyth (Fianna Fáil), Jackie Cahill (Fianna Fáil), Christopher O’Sullivan (Fianna Fáil), Seán Ó Fearghaíl (Fianna Fáil), Frankie Feighan (Fine Gael), Josepha Madigan (Fine Gael), Kieran O’Donnell (Fine Gael), Alan Farrell (Fine Gael), Aengus Ó Snodaigh (Sinn Féin), Chris Andrews (Sinn Féin), Paul Donnelly (Sinn Féin), Marc Ó Cathasaigh (Green Party), Duncan Smith (Labour Party), Gary Gannon (Social Democrats), Richard Boyd Barrett (People Before Profit), Paul Murphy (People Before Profit), Matt Shanahan (Independent), Mattie McGrath (Independent), Carol Nolan (Independent), Michael McNamara (Independent) en Catherine Connolly (Independent).

De aanwezige politieke partijen op 14 mei waren dus:

- Fianna Fáil (FF)
- Fine Gael (FG)
- Sinn Féin (SF)
- Green Party (GP)
- Labour Party (Lab)
- Social Democrats (SD)
- People Before Profit (PBP)
- Independent (onafhankelijk – niet verbonden aan een politieke partij)

Twee kleine partijen van de Dáil Éireann – de Ierse Tweede Kamer – waren niet vertegenwoordigd bij dit debat. Het gaat hier om de partij Aontú en Independents 4 Change.

Om meer inzicht te krijgen in de Nederlandse en Ierse partijen en om vergelijkingen en verklaringen later in dit onderzoek makkelijker te kunnen maken, is het handzaam om de Nederlandse en Ierse partijen die aanwezig waren bij het debat over COVID-19 en cultuur op te delen op het politieke spectrum van links naar rechts. Een indeling als deze geeft namelijk een globale indruk van de standpunten en politieke insteek van een partij.

Hieronder volgt een tabel waarin de aanwezige partijen van zowel Ierland als Nederland op het links-rechts spectrum worden ingedeeld. De indeling is gebaseerd op de indeling die [www.europeelects.eu](https://europeelects.eu) geeft. Dit is een partijloze website, met zijn basis in Duitsland, die data van verkiezingen in Europa analyseert. Deze analyses worden onder andere door grote internationale nieuwsmedia als The Guardian en CNN gebruikt.¹⁶⁷ Op de website van deze organisatie is het mogelijk om een links-rechts indeling te zien van de politieke partijen van landen in de Europese Unie. Voor onderstaande tabel is de weergave geselecteerd waarbij alleen de Nederlandse en Ierse partijen zichtbaar zijn.¹⁶⁸ De deelnemers aan het Ierse debat die niet bij een politieke partij horen ('Independents') zijn niet meegenomen in deze tabel. Deze deelnemers kunnen immers niet als partij worden ingedeeld op het spectrum.

Tabel 2: Overzicht van Nederlandse en Ierse politieke partijen die aanwezig waren bij de geanalyseerde debatten.

	Links	Centrum-Links	Centrum	Centrum-Rechts	Rechts
Nederland	SP	GL PvdA PvdD	D66 CU	VVD CDA	
Ierland	S-PBP	Lab SF GP SD	FF	FG	

¹⁶⁷ <https://europeelects.eu/team/> (geraadpleegd op 16 december 2020).

¹⁶⁸ "National parties of the European Union and UK by left-right orientation and position on EU": <https://europeelects.eu/european-union/> ('manual countries: Ireland, Netherlands') (geraadpleegd op 15 oktober 2020)

Hoofdstuk 4: Rechtvaardiging in het Nederlandse politieke debat

4.1 Situatieschets

Op dinsdag 28 april vond het debat ‘Cultuur en Corona’ plaats in de Tweede Kamer in Den Haag. Twee weken voorafgaand (15 april 2020) aan het debat maakte het kabinet bekend dat 300 miljoen euro steun beschikbaar zou worden gesteld aan de culturele sector. Dit bedrag zou alleen bestemd zijn voor instellingen die normaliter ook door het Rijk gesubsidieerd worden.¹⁶⁹ Gedurende het ‘Cultuur en Corona’ debat wordt dit bedrag veelvuldig aangehaald door verschillende deelnemers. Ook worden zorgen over de vele instellingen die buiten dit steunpakket zullen vallen meermaals geuit. Op het moment van dit debat zijn culturele instellingen reeds 47 dagen gesloten.

4.2 Samenvatting van enkele belangrijke punten in het debat

Tijdens het ‘Cultuur en Corona’ debat werd gesproken over de impact van COVID-19 op de culturele sector en hoe men de culturele sector zo goed mogelijk kan ondersteunen in deze moeilijke tijd.¹⁷⁰ In het stuk dat nu volgt worden enkele punten uit het debat die uitgebreid besproken werden, samengevat. Ook wordt beschreven hoe het debat opgebouwd is.

Tijdens de eerste termijn van het debat houden de negen aanwezige Kamerleden (zie 3.3) hun betoog. Deze betogen worden meermaals onderbroken door vragen van andere Kamerleden. Wanneer alle Kamerleden hun betoog hebben gehouden en de vragen beantwoord zijn, volgt een korte pauze. Hierna gaat de eerste termijn verder en is het woord aan de Minister van Cultuur, Van Engelshoven. Zij beantwoordt hier de vragen die tijdens het eerste deel van de eerste termijn door de Kamerleden aan haar gesteld zijn. Hier komen soms nog nieuwe vragen tussendoor die de minister ook beantwoordt. In het eerste deel van de tweede termijn van het wetgevingsoverleg zijn de Kamerleden nogmaals aan de beurt en worden moties voorgesteld. Nadat deze moties zijn voorgesteld, komt de minister in de tweede termijn aan het woord. Hierbij reageert zij met name op de voorgestelde moties. Wanneer de minister klaar is met haar tweede termijn, komt het wetgevingsoverleg tot een einde.

In dit overleg wordt veel gesproken over het – op dat moment recent aangekondigde – noodpakket van 300 miljoen voor de culturele sector. Zo maakt Zohair El Yassini van de VVD

¹⁶⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/15/aanvullende-ondersteuning-voor-culturele-sector> (geraadpleegd op 16 februari 2021).

¹⁷⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 2 en p. 66.

zich bijvoorbeeld zorgen over de verspreiding van dit bedrag binnen Nederland. Hij vreest dat deze gelden vooral aan de Randstad ten goede komen en dat de culturele sector buiten de Randstad er karig vanaf zal komen. Ook Peter Kwint van de SP maakt zich zorgen over de verdeling van de 300 miljoen. Zo vreest hij dat een groot deel van het noodpakket naar grote instellingen gaat: “Ja, natuurlijk, niemand wil het Rijksmuseum of een andere grote instelling kwijtraken, maar het lijkt ons niet in balans als van die 300 miljoen, een fractie van de nu al opgelopen schade, bijna alles naar de grote instellingen gaat.”¹⁷¹ Als het gevolg van deze zorgen over de verspreiding van de financiële ondersteuning zijn twee moties ingediend:

- Motie van het lid Dik-Faber c.s. over zorg dragen voor regionale spreiding bij behoud van culturele instellingen.¹⁷²
- Motie van de leden Asscher en Belhaj over ondersteuning van niet-gesubsidieerde instellingen.¹⁷³

In deze discussie is sprake van de legitimeringsparadox (zie 1.1.4). Een grote instelling als het Rijksmuseum trekt veel bezoekers en geniet internationale roem. Kwint vreest hier dat met deze reden vooral grote instellingen het geld krijgen; zij hebben immers een groot publiek. Volgens de minister zou het steunen van grote instellingen een zogenaamd ‘trickle-downeffect’ in gang zetten, wat inhoudt dat wanneer grote instellingen floreren, kleine instellingen hierdoor ook meer werk zouden krijgen. Kwint draait het echter om en zegt dat nieuw talent en jonge makers, die beginnen bij kleinere instellingen, nodig zijn voor een florerende culturele sector in de toekomst.¹⁷⁴ Hij kiest hier dus meer de kant van de kleine instellingen. Er ontstaat een legitimeringsparadox: steun je de grote, belangrijke instellingen, dan zorg je dat die goed kunnen voortbestaan. Als je echter de kleine instellingen niet voldoende steunt, dan zullen deze zeer moeilijk overleven. In de toekomst zal dit tot een verschraling van het culturele landschap leiden.

Deze legitimeringsparadox wordt echter in de uitzonderlijke situatie van de COVID-19-crisis nog iets ingewikkelder, want bij de ‘reguliere’ legitimeringsparadox, zoals deze ook beschreven is in paragraaf 1.1.4, wordt ervan uitgegaan dat een instellingen wel een vorm van eigen inkomsten heeft. De hoeveelheid eigen inkomsten zorgt vervolgens voor de ongelijkheid en het dilemma: moet de overheid datgene steunen dat relatief veel eigen inkomsten krijgt (=

¹⁷¹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 13.

¹⁷² <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z07613&did=2020D16274> (geraadpleegd op 20 januari 2021).

¹⁷³ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z07611&did=2020D16272> (geraadpleegd op 20 januari 2021).

¹⁷⁴ Ibid.

heeft veel draagvlak onder de bevolking) of moet de overheid juist datgene steunen dat weinig eigen inkomsten heeft (= minder draagvlak onder de bevolking)? In het uitzonderlijke geval van de COVID-19-crisis hebben echter alle culturele instellingen (vrijwel) geen inkomsten meer, omdat de culturele sector van de ene op de andere dag in maart 2020 tot stilstand is gekomen. Dit betekent dus dat de paradox, zoals die beschreven wordt door Oosterbaan Martinius, in de unieke situatie van de COVID-19-crisis niet helemaal opgaat.

De legitimeringsparadox is hier dus eigenlijk nóg ingewikkelder. Het idee van grote instellingen met veel publiek en inkomsten tegenover kleine instellingen met minder publiek en inkomsten is er nog steeds, de grote instellingen zijn immers nog steeds grote instellingen. Echter, tijdens de periode van de sluiting van de (fysieke) culturele sector, zijn de grote en kleine instellingen tijdelijk op één vlak gelijk, namelijk de afwezigheid van inkomsten, hoe hoog of laag deze ook zijn. Dit wordt in het debat niet nadrukkelijk benoemd. De politici gaan in hun uitspraken uit van het inkomen dat instellingen voor maart 2020 hadden, en dat ze na de COVID-19-crisis weer zullen krijgen. In het debat lijkt een sfeer te heersen waarbij men niet duidelijk wil kiezen voor de ene of de andere kant van de legitimeringsparadox. Op basis van de uitspraken van verschillende politici, waaronder Kwint, Asscher en Belhaj, lijkt de algemene gedachtegang te zijn om de ondersteuning door heel Nederland te verdelen onder zowel grote, nationale instellingen als kleinere, regionale instellingen.

Een ander aspect dat tijdens het Tweede Kamer debat vaak naar voren komt, is het maken van een vergelijking met een andere sector, veelal de luchtvaart. Zo zegt Lammert van Raan van de Partij voor de Dieren in zijn betoog het volgende:

“Onze minister van Financiën kondigde aan dat hij alles op alles zou zetten om de KLM door de crisis te loodsen, met gemiddeld 3 miljard euro, terwijl de cultuursector na jarenlang bezuinigen wordt afgescheept met slechts 10% daarvan: 300 miljoen. 300 miljoen voor een creatieve, verrijkende en inspirerende sector versus 2 tot 4 miljard voor de vervuilende, adembenemende graaicultuur van de luchtvaart. Drie keer de bnp-bijdrage ongeveer en vier keer de werkgelegenheidsbijdrage in het voordeel van de culturele sector. [...] alleen alles op alles zetten om de KLM te redden, is wat ons betreft een brevet van onvermogen en een bewijs van culturele armoede.”¹⁷⁵

¹⁷⁵ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona, pp. 25-26.

Als een soort van reactie op de “alles op alles”-uitspraak van de minister van Financiën heeft Van Raan ook de volgende motie ingediend, die ertoe oproept ook voor de culturele sector “alles op alles” te zetten.¹⁷⁶

Vergelijkingen met de luchtvaartsector komen in het debat vooral voort uit een gevoel van verontwaardiging en oneerlijkheid. De culturele sector zou een grotere bijdrage leveren aan het bruto nationaal product en ook voor meer werkgelegenheid zorgen dan de luchtvaart. Dat de culturele sector het dan vervolgens moet doen met 10% van de financiële ondersteuning die de luchtvaart ontvangt, wordt gezien als oneerlijk en niet in proportie. Ook Niels van den Berge van GroenLinks vergelijkt de culturele sector met andere sectoren. Daarbij bekruipt hem de indruk “dat de regering onvoldoende urgentie lijkt te voelen voor de culturele sector.”¹⁷⁷

De minister is het echter niet eens met deze vergelijkingen. Dat zij zelf niet zo’n “spierballentaal” gebruikt als sommige andere ministers, betekent niet dat zij niet haar uiterste best doet “om zo veel mogelijk voor [de culturele] sector te regelen en te redden, in het besef dat er heel veel moet gebeuren en dat [de culturele] sector al kwetsbaar was en geen vet op de botten had.”¹⁷⁸ Op het argument dat de culturele sector een veel grotere bijdrage levert aan het bruto nationaal product van Nederland zegt van Engelshoven:

“De andere kant daarvan is: het is ook niet zo simpel als dat we gaan kijken welke sector wat bijdraagt aan het bnp en dat die een percentage daarvan vergoed krijgt via deze maatregelen. Zo werkt het ook niet. [...] Maar waar het vooral om gaat is: wat doen we voor deze sector en is dat genoeg om veerkracht te hebben? Dat in het besef dat ik ook heb, dat we nooit, in geen enkele sector, alles goed kunnen maken, alle verlies van omzet kunnen compenseren.”¹⁷⁹

De kern van de ondersteuningsmaatregelen lijkt dus te zijn: ervoor zorgen dat de sector veerkracht heeft, zodat de sector zo snel mogelijk kan terugveren en weer kunst, voorstellingen en optredens kan laten zien. Het doel van de overheid hierbij is dus om niet alle omzetverliezen te compenseren.

Ook wordt in het debat benadrukt dat bij steun aan de culturele sector gedacht moet worden aan zowel de cultuurmakers als de cultuurvertoners. Immers, wanneer vele makers de crisis goed doorkomen, maar vele instellingen sneuvelen, dan zijn er maar weinig plekken waar deze makers hun werk te tonen. En wanneer met name naar instellingen wordt gekeken, dan

¹⁷⁶ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2020Z07616&did=2020D16276> (geraadpleegd op 20 januari 2021).

¹⁷⁷ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona, p. 8.

¹⁷⁸ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona, p. 27.

¹⁷⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona, p. 28.

loopt men het risico dat er aan het einde van de crisis vele podia zijn, maar dat veel cultuurmakers het niet hebben gered, waardoor er niet veel is te vertonen op de podia. Bij het verdelen van de financiële middelen is het dus van belang een balans te vinden. “Dit is niet eenvoudig,” zo geeft de minister toe. “Wat hebben we nodig om bijvoorbeeld voor gezelschappen die we landelijk ondersteunen, te zorgen dat daar straks wel speelplekken voor zijn?”¹⁸⁰

Nu zal worden overgegaan op de kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat van 28 april 2020. Hierbij zal de manier van het rechtvaardigen van financiële steun voor de culturele sector worden geanalyseerd en geïnterpreteerd aan de hand van de waarderegimes van Boltanski en Thévenot, zoals beschreven in onderdeel 1.1.5 van dit onderzoek.

4.3 Kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat

In deze paragraaf worden citaten uit het Nederlandse debat, die gerelateerd zijn aan de rechtvaardiging van financiële steun, onderverdeeld bij de zes waarderegimes van Boltanski en Thévenot: het inspiratieregime, het huiselijke regime, het roemregime, het burgerregime, het industriële regime en het marktregime. Deze indeling vindt plaats op basis van interpretatie, waarbij de interpretatie onderbouwd zal worden per citaat of citatengroep, en het voorkomen van kernbegrippen van waarderegimes. Ieder waarderegime krijgt een sub-paragraaf toebedeeld. Als laatste volgt een sub-paragraaf over de bevindingen.

Opmerking over de selectie van de citaten

De geselecteerde citaten zijn typerende uitspraken van een grote verscheidenheid van Kamerleden. In de meeste gevallen zijn het niet alle uitspraken uit het debat die onder een bepaald regime ingedeeld kunnen worden die in het debat naar voren kwamen. Ik zal hier kort uitleggen hoe de selectie tot stand is gekomen, in de gevallen dat niet alle toepasselijke citaten in de analyse zijn opgenomen.

Wanneer één Kamerlid meermaals hetzelfde argument dichtbij elkaar in het debat gebruikte, dan heb ik niet al deze citaten opgeschreven, maar alleen de meest typerende. Wanneer een Kamerlid op verschillende plekken in het debat eenzelfde rechtvaardiging gebruikte, dan heb ik wel beide citaten opgeschreven, omdat dat aantoont dat een Kamerlid het argument belangrijk genoeg vond om het meermaals aan te halen op verschillende momenten

¹⁸⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 32.

in het debat. In het geval van sommige regimes zijn er slechts een klein aantal citaten. In dat geval worden vanzelfsprekend wél alle citaten opgeschreven.

4.3.1 Het inspiratieregime

Als eerste zal gekeken worden naar uitspraken die in het wetgevingsoverleg zijn gedaan, die waarden uit het inspiratieregime van Boltanski en Thévenot laten zien. Deze citaten zijn als volgt geselecteerd.

Ik heb in het debat gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het inspiratieregime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: de kracht van inspiratie en creativiteit, en het talent en het belang van kunstenaars. Ook heb ik bij het selecteren specifiek gelet op de aanwezigheid van enkele kernwoorden van het inspiratieregime, zoals deze zijn opgesteld door Boltanski en Thévenot: inspiratie, kunstenaars, creëren, inspiratie, emotioneel en verrijkend.¹⁸¹ Vervolgens zijn deze geselecteerde citaten onderverdeeld in twee categorieën: *Kunst en cultuur: inspiratie en troost* en *De makers: passie en talent*. Deze categorieën laten verschillende manieren zien waarop het inspiratieregime naar voren komt in het debat. Bij beide categorieën gaat het om een selectie van citaten.

Kunst en cultuur: inspiratie en troost

Citaat 1 (Van den Berge, GL):

“Het laat zien hoe kunst, literatuur en cultuur in deze donkere dagen toch wat troost, inspiratie en kracht kunnen bieden. [...] Maar zo troostrijk als kunst, cultuur en literatuur op dit moment kunnen zijn, zo troosteloos is de gedachte aan een festivalloze zomer.”¹⁸²

Citaat 2 (Belhaj, D66):

“Kunst en cultuur biedt [sic.] houvast in tijden van onzekerheid.”¹⁸³

Citaat 3 (Asscher, PvdA):

“Maar het belang van de cultuur voor de samenleving is nog veel groter: empathie, troost, creativiteit, inspiratie, verbeeldingskracht.”¹⁸⁴

Citaat 4 (Van Raan, PvdD):

¹⁸¹ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 159-163.

¹⁸² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 8.

¹⁸³ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 15.

¹⁸⁴ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, pp. 20-21.

“Een terecht steunpakket voor de cultuursector, juist in deze onzekere tijd. We zoeken steun in muziek, beeld en woord en vinden daarin inspiratie en creativiteit om te onderzoeken hoe we met alle veranderingen moeten omgaan.”¹⁸⁵

Citaat 5 (Van den Berge, GL):

“Natuurlijk gaat het mijn fractie bij de culturele sector vooral ook om de intrinsieke waarde van kunst en cultuur, om de kracht van creativiteit, verbeelding en inspiratie.”¹⁸⁶

Citaat 6 (uit motie van Van den Berge, GL):

“[...] de coronacrisis laat zien hoezeer we kunst en cultuur nodig hebben voor troost, inspiratie en afleiding”¹⁸⁷

Citaat 7 (Van Raan, PvdD):

“[...] een creatieve, verrijkende en inspirerende sector [...]”¹⁸⁸

Zoals uit de bovenstaande citaten blijkt, benadrukten verschillende Kamerleden dat cultuur voor onder andere troost en inspiratie kan zorgen. Van den Berge, Belhaj, Asscher en Van Raan spreken allen uit dat kunst daarom belangrijk is, zeker in een onzekere tijd als de COVID-19-crisis. Deze opvattingen laten waarden van het inspiratieregime zien, want er wordt hier veel nadruk gelegd op inspiratie, creativiteit en verbeelding. Dat is te zien aan de woorden die de Kamerleden aan kunst en cultuur koppelen: “inspiratie”, “creatieve/creativiteit” en “verbeeldingskracht”. Hieruit kan opgemaakt worden dat de politici dit belangrijke waarden van kunst en cultuur vinden.

Van den Berge laat in citaat 6 een Schopenhaueriaanse denkwijze over kunst doorschemeren. Hij benoemt hier namelijk dat de kunsten voor afleiding zorgen in moeilijke tijden zoals nu. Dit strookt met hoe Schopenhauer over kunst denkt. Schopenhauer beschrijft kunst immers als een manier voor de mens om tijdelijk te ontsnappen aan de wereld, verantwoordelijkheden en het ondraaglijke menselijke bestaan (zie 1.1.3 – *persoonlijk welbevinden*). Schopenhauer heeft het hier, net als Van den Berge, over escapisme.¹⁸⁹

Daarnaast zitten de verschillende Kamerleden van partijen van het centrum (D66) en de linkerhelft (GL en PvdD) van het politieke spectrum op één lijn wat betreft de katharsische kracht van cultuur. Dat is te zien aan de manier waarop in bovenstaande citaten meermaals de woorden “troost”, “houvast” en “steun” worden gebruikt. Achter deze woorden van deze

¹⁸⁵ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 25.

¹⁸⁶ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 9.

¹⁸⁷ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 54.

¹⁸⁸ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 25.

¹⁸⁹ Belfiore, Bennett 2008, pp. 93-96.

Kamerleden schuilt denken over de meest gehanteerde interpretatie van ‘katharsis’ (zie 1.1.3 – katharsis). Volgens deze visie is katharsis een proces dat door de kunsten in gang kan worden gezet dat ervoor zorgt dat opgekropte, heftige emoties kunnen worden vrijgelaten.¹⁹⁰ Wanneer bijvoorbeeld een film veel tranen bij een persoon losmaakt, dan zorgt dit ervoor dat deze persoon even alle emoties tot uiting kan laten komen, om vervolgens als het ware ‘emotioneel gereinigd’ te zijn. Op deze manier kan steun en troost gevonden worden bij de kunsten. Deze opvatting onderschrijven de Kamerleden van D66, GroenLinks, SP en Partij voor de Dieren.

Deze opvatting sluit ook aan bij één van de vijf domeinen die Gielen hanteert, namelijk het domein ‘Gezondheid’, en dan voornamelijk het deel van het domein dat over mentale gezondheid gaat. Zoals blijkt uit het onderzoek van Grossi (2012) dat Gielen aanhaalde, heeft cultuur een grote positieve impact op de mentale gezondheid van mensen. In dit onderzoek kwam naar voren dat toegang tot culturele activiteiten op plaats twee staat – onder de nummer één: aan- en afwezigheid van ziekte – als het gaat om impact op de mentale gezondheid.¹⁹¹ Het feit dat cultuur en de aan- of afwezigheid van ziektes en op plaats één en twee staan als het gaat om de impact op mentaal welzijn, is nog interessanter in de context van de huidige COVID-19-crisis. Tijdens deze crisis speelt de vraag “Ben ik ziek?” namelijk een grote rol en moeten veel mensen vaak getest worden om te kijken of ze besmet zijn met het nieuwe virus. De onzekerheid en angst voor het besmet raken of anderen besmetten met het nieuwe virus drukt op de mentale gesteldheid van veel mensen. Wanneer dan ook de mogelijkheid van cultuurdeelname grotendeels wordt weggenomen, drukt dit nog zwaarder op de mentale gesteldheid van veel mensen.

Als laatste is het opvallend dat de meeste van de hierboven geciteerde uitspraken werden gedaan aan het begin van het betoog van het betreffende Kamerlid. Dit is het geval bij het betoog van Van den Berge (citaat 1), Belhaj (citaat 2) en Van Raan (citaat 4). Deze drie Kamerleden gebruiken waarden van het inspiratieregime in de eerste paar zinnen van hun betoog. Ook Asscher (citaat 3) spreekt waarden van het inspiratieregime relatief vroeg in zijn betoog uit – in de derde alinea -, maar niet zo vroeg als de andere drie Kamerleden. Het lijkt er dus op dat verschillende Kamerleden, met name die van linksere partijen, graag dit soort waarden aanhalen om de aandacht van de mensen in hun betoog te trekken. In dit geval zullen ‘de mensen’ voornamelijk mensen zijn die thuis meekijken.

Hiermee laten deze Kamerleden namelijk zien dat zij de kracht van cultuur op de menselijke geest erkennen. Bovendien tonen de politici op deze manier aan dat zij zelf óók deze

¹⁹⁰ Belfiore, Bennett 2008, pp. 81-91.

¹⁹¹ Gielen e.a. 2014, p. 39.

ervaring met cultuur hebben, wat gezien kan worden als een manier om aan de kijkers thuis – dit debat werd door veel betrokkenen uit de culturele sector thuis gevolgd – duidelijk te maken dat zij in hun vrije tijd ook cultuur bezoeken. Anders zouden zij immers de impact van de kunsten op de mens niet zo goed kennen. Zo proberen de verschillende Kamerleden de culturele thuiskijkers te overtuigen van hun betrokkenheid bij de kunsten.

De makers: passie en talent

Citaat 8 (Kwint, SP):

“Wat is de garantie voor florerende topinstellingen in de toekomst? Nieuw talent, jonge makers die de museummuren, dansvloeren, galerieruimtes en poppodia van de toekomst gaan vullen.”¹⁹²

Citaat 9 (Minister van Engelshoven):

“[...] maar we zien die pijn ook bij al die werkenden in de [culturele] sector, die niet datgene kunnen doen waar ze zo ongelooflijk veel passie voor hebben [...]”¹⁹³

Citaat 10 (Belhaj, D66):

“Want daarmee help je heel veel kunstenaars om gewoon door te kunnen gaan met wat ze het liefst doen en waar wij met z'n allen in Nederland ook ongelofelijk blij van worden.”¹⁹⁴

Bovenstaande citaten bevatten waarden van het inspiratieregime, want de nadruk wordt gelegd op de passies en talenten van culturele makers. Deze culturele makers worden binnen het inspiratieregime ook als het meest waardig gezien: “[...] persons may be more or less worthy inasmuch as they are capable of experiencing the outpouring of inspiration and thus acceding to perfection and happiness.”¹⁹⁵ Mensen die dus veel inspiratie ervaren en dit tot uiting brengen (kunstenaars en cultuurmakers) zijn volgens deze gedachtegang de meest waardige personen.

De Kamerleden en de minister laten in hun uitspraken zien dat zij het belangrijk vinden dat kunstenaars hun talenten en passies tot uiting kunnen brengen. Hierbij valt het op dat Kwint van de SP in citaat 8 het meer over jonge makers en de toekomst van de culturele sector heeft, terwijl Belhaj en Van Engelshoven – beiden D66 politici – het meer over het nu hebben. Daarbij lijkt Belhaj in de tweede helft van de zin van citaat 10 letterlijk de vanuit huis meekijkende kunstenaars te betrekken door ze een compliment te geven.

¹⁹² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 13.

¹⁹³ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 26.

¹⁹⁴ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 57.

¹⁹⁵ Boltanski, Thévenot 2006, p. 159.

Het lijkt nu, door het kleine aantal citaten, alsof alleen SP en D66 zich bekommeren om de kunstenaars. Dit is echter een vertekend beeld. Een groter aantal citaten die direct gaan over de kunstenaars, is namelijk onderverdeeld bij het industriële regime, dat later in deze analyse aan bod komt. Waar het bij het inspiratieregime meer over talent en passie gaat wanneer kunstenaars besproken worden, gaat het in het geval van het industriële regime juist over kunstenaars als werkers die op dit moment niet veel werk hebben. Dit laatste is een meer financieel-economisch argument dat meer wordt aangehaald, in tegenstelling tot het argument over passie en talent, wanneer het om kunstenaars gaat in de situatie van de COVID-19-crisis.

Deelconclusie

Op basis van bovengenoemde analyse kan geconcludeerd worden dat met name de linkse partijen (GL, PvdD, PvdA en SP) en D66 zich kunnen vinden in het inspiratieregime en het ondersteunen van cultuur ook hiermee rechtvaardigen. CU, CDA en VVD gebruiken het inspiratieregime niet. Hieruit kan opgemaakt worden dat de linksere partijen steun aan de culturele sector deels baseren op de intrinsieke waarde van de kunsten, terwijl CU, CDA en VVD hier nauwelijks aandacht voor hebben. Dit betekent dus dat de waarden van het inspiratieregime meer aan de linkse kant van het politieke spectrum gebruikt worden in de retoriek.

Dat het inspiratieregime veel naar voren komt, is niet verrassend wanneer gekeken wordt naar de resultaten van het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker, dat ook de waarderegimes gebruikte. In de resultaten van dat onderzoek stond het inspiratieregime altijd op de tweede of derde plaats wat betreft de aanwezigheid in beleidsdocumenten.¹⁹⁶ De manier waarop het inspiratieregime echter in dit onderzoek naar voren komt, is anders. In het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker gaat het bij het inspiratieregime voornamelijk om de waarden ‘artistieke ontwikkeling’ en ‘autonomie (van de kunsten)’. Dit laatste wordt alleen éénmalig kort benoemd door Van den Berge van GroenLinks in citaat 5. Dit zijn andere inspiratieregime-waarden dan in dit onderzoek. Dit betekent dus dat er wat betreft de inhoudelijke waarden van het inspiratieregime een verschil is met ‘gewonere’ tijden.

Dit verschil kan wellicht verklaard worden aan de hand van de omstandigheden. In het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker werd er naar het cultuurbeleid van de jaren 1993 tot 2020 gekeken. Terwijl het Cultuur en Corona debat het resultaat is van bijzondere omstandigheden, waardoor de waarden anders kunnen zijn. Er is binnen het inspiratieregime

¹⁹⁶ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 114.

met name veel aandacht voor de invloed van de kunsten op het welzijn en de emotionele toestand van de mens. Dit is in mijn ogen vrij logisch en niet onverwachts. De omstandigheden van de COVID-19-crisis, met het vele *social-distancing* en het (zeer) beperken van contacten, wegen zwaar op de mentale toestand van mensen. Dit is, naar mijn inzicht, de reden dat politici nu meer op dit aspect van de kunsten focussen. In het volgende hoofdstuk zullen we zien dat Ierse politici óók dit eveneens doen.

4.3.2 Het huiselijke regime

Voor dit deel van de analyse heb ik in het debat gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het huiselijke regime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: het belang van het bewaren en onderhouden van voorouderlijke zaken, het vergelijken van waardigheid op basis van verschillen tussen twee groepen en het belang van herinneren. In het geval van het huiselijke regime heb ik niet zozeer gelet op door Boltanski en Thévenot opgestelde kernwoorden, omdat ik in het geval van dit regime interpretatiever te werk ben gegaan. De kernbegrippen die Boltanski en Thévenot gebruiken zijn begrippen die passen bij de letterlijke inhoud van het huiselijke regime, terwijl de waarden in het debat meer gebaseerd zijn op een verdere interpretatie van het huiselijke regime.

De geselecteerde citaten zijn onderverdeeld in twee categorieën: *Erfgoed en monumenten* en *Groter dan, Beter dan*. Deze categorieën laten verschillende manieren zien waarop het huiselijke regime naar voren komt in het Nederlandse debat. In het geval van de eerste categorie zijn alle citaten opgenomen, bij de tweede categorie is een selectie gemaakt.

Erfgoed en monumenten

Citaat 11 (Geluk-Poortvliet, CDA):

“Voor de CDA-fractie staat buiten kijf dat cultuur niet alleen het Rijksmuseum en Het Concertgebouw is, maar ook cultuur dichtbij. Nederland kent een rijkgeschakeerd netwerk van culturele instellingen en organisaties — van het Rijksmuseum en Het Concertgebouw tot dorpshuizen en harmonieorkesten. Erfgoed? We denken aan kastelen die inkomsten uit bruiloften en partijen missen. We maken ons ook zorgen over het immateriële erfgoed, of beter, het levend erfgoed. Veel grote evenementen zijn afgelast of uitgesteld: de Passiespelen in Tegelen, het Zomercarnaval in Rotterdam, alle bloemen- en fruitcorso's. De diversiteit mag in deze tijd niet verloren gaan. Dat vraagt om snelle, misschien wat grofmazige maatregelen op korte termijn, maar ook om weldoordacht maatwerk op de langere termijn.”¹⁹⁷

¹⁹⁷ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 11.

Citaat 12 (Dik-Faber, CU):

“Voor monumentenzorg wordt de leenfaciliteit via het Nationaal Restauratiefonds opgehoogd met 50 miljoen. Een goede zaak, want uitvoering van restauratiewerkzaamheden is heel goed mogelijk met 1,5 meter afstand tot elkaar. Hoe worden monumenteneigenaren verleid om mee te doen? Ik denk dat het belangrijk is om door te gaan met restauratie, omdat we anders op de langere termijn de gevolgen hiervan gaan zien. Daar maak ik me wel zorgen over.”

Citaat 13 (Van Engelshoven, minister):

“We richten ons erop om te zorgen dat onderhoud en restauratie zo goed mogelijk doorgaan. Dat is van belang voor de monumenten. Er zijn ook gewoon weer mensen aan het werk. Het is dus van groot belang, ook voor de continuïteit van het vakmanschap en voor de jongeren die daar opgeleid worden. Daar draagt de leenfaciliteit aan bij. De subsidies in het kader van het erfgoed blijven gewoon in stand.”¹⁹⁸

Citaat 14 (Dik-Faber, CU):

“Ik noem in dit verband de Federatie Grote Monumentengemeenten. Wat nu dreigt, is dat er veel onderhoud stilgelegd wordt omdat mensen tegen die anderhalvemetersamenleving aanlopen. Ik vind dat jammer, want volgens mij kun je onderhoud wel uitvoeren met respect voor de 1,5 meter, maar dit is wat nu wel dreigt.”¹⁹⁹

Een plek waar het huiselijke regime binnen cultuurbeleid tot uiting komt, is wanneer het gaat om erfgoed en monumenten, want monumentenzorg en erfgoed gaan over het in stand houden van tradities en het bewaren van dat wat van onze voorouders is geweest. Dit zijn waarden die van groot belang zijn binnen het huiselijke regime. ‘Traditie’ en ‘voorouders’ zijn immers kernwoorden bij dit regime.²⁰⁰ Het in stand houden van tradities en monumenten die deze voorouders hebben gebouwd, is dan ook van groot belang.

Citaat 11 houdt zich naast monumenten ook bezig met immaterieel erfgoed, zoals grote lokale festiviteiten, die in 2020 geen doorgang vinden. Dit soort festiviteiten zijn tradities, die veelal reeds generaties lang gevierd worden in het betreffende gebied. Daarom laat dit citaat waarden van het huiselijke regime zien. De overige hierboven genoemde citaten houden zich bezig met monumentenzorg. Uit de citaten komt naar voren dat verschillende Kamerleden zich met name zorgen maakte om de continuïteit van de restauratie en het onderhoud van

¹⁹⁸ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 51.

¹⁹⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 52.

²⁰⁰ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 165-167.

monumenten. Men vreesde dat dit stil zou komen te vallen en pleit voor het door laten gaan van restauraties en onderhoud, met de inachtneming van de regels die de anderhalvemetermaatschappij met zich meebrengt.

Wanneer wordt gelet op de politieke kleur, valt op dat het belang van monumentenzorg eigenlijk bij twee partijen speelt: CDA en CU. Dit zijn beiden christelijke partijen, en aangezien SGP niet deelnam aan het debat ook de enige christelijke partijen bij het wetgevingsoverleg. Hoogstwaarschijnlijk maken deze twee partijen zich dusdanig zorgen over monumentenzorg, omdat de vele kerken die Nederland telt hiertoe behoren. Voor andere, niet-christelijke partijen is dit onderwerp niet van dermate groot belang om erop in te gaan tijdens het Cultuur en Corona debat, zo blijkt.

In het kader van het grote debat was dit slechts een zeer klein onderwerp, dat dus eigenlijk maar door twee partijen werd gedragen. Het is echter wel een duidelijke manier waarop het huiselijke regime naar voren komt, en daarom ook belangrijk om te benoemen, maar voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is dit aspect van relatief klein belang.

Groter dan, beter dan

Citaat 15 (Kwint, SP):

“Waar de culturele sector werk biedt aan een veelvoud van de mensen in de sierteeltsector, krijgt die laatste een dubbel zo groot steunpakket van dit kabinet, terwijl die niet eens gesloten is. Terwijl een luchtvaartmaatschappij die keer op keer niet snapt dat dit misschien niet de tijd is om over topinkomens te praten, miljarden krijgt, dreigen kleine podia, oefenruimtes, zelfstandigen en bedrijven die al onze festivals faciliteren, failliet te gaan.”²⁰¹

Citaat 16 (Van Raan, PvdD):

“Onze minister van Financiën kondigde aan dat hij alles op alles zou zetten om de KLM door de crisis te loodsen, met gemiddeld 3 miljard euro, terwijl de cultuursector na jarenlang bezuinigen wordt afgescheept met slechts 10% daarvan: 300 miljoen. 300 miljoen voor een creatieve, verrijkende en inspirerende sector versus 2 tot 4 miljard voor de vervuilende, adembenemende graaicultuur van de luchtvaart.”²⁰²

Citaat 17 (Van Raan, PvdD):

“Het gaat om het signaal dat ervan uitgaat dat een sector die veel groter is, belangrijker is, een tiende van de steun krijgt die een andere sector krijgt.”²⁰³

²⁰¹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 14.

²⁰² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 25.

²⁰³ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 27.

Iets dat kenmerkend is voor het huiselijke regime, is het toekennen van waarde aan iets door het te vergelijken met iets dat waardiger of minder waardig is: iets is waardiger, *omdat* er iets is dat minder waardig is.²⁰⁴ In bovenstaande citaten gebeurt dit in feite ook, daarom kunnen deze citaten onder het huiselijke regime gerekend worden. De waarde van de culturele sector wordt in deze citaten bepaald door te kijken naar hoe de steun die de culturele sector ontvangt zich verhoudt tot de financiële ondersteuning die de luchtvaartsector, en de KLM in het bijzonder, ontvangt. In deze citaten probeert men duidelijk te maken dat de culturele sector in hun ogen waardiger is dan de luchtvaartsector en daarom meer financiële steun verdient.

Aangezien hier veelal economische argumenten worden aangehaald, zou ook gedacht kunnen worden aan het marktregime. Dit is echter niet passend. Het marktregime gaat immers meer om concurrentie en rivaliteit, waarbij de waarde van zaken gebaseerd wordt op hoe graag mensen deze willen bezitten. Deze waarden zijn dus duidelijk niet van toepassing op bovenstaande citaten, waarbij waarde wordt toegekend aan de hand van een vergelijking met een andere sector.

In feite richten de Kamerleden zich met deze uitspraken direct tot de minister van Cultuur; Ingrid van Engelshoven. Het is bedoeld als een vorm van kritiek op het feit dat zij zich niet hard(er) zou hebben gemaakt voor meer steun voor ‘haar’ culturele sector. Zoals de culturele sector met de luchtvaart wordt vergeleken, wordt de minister van Cultuur hier met de minister van Financiën vergeleken. De minister van Financiën had namelijk gezegd dat de KLM koste wat kost door de crisis geholpen zou moeten worden. Dit zou gedaan worden met rond de 3 miljard euro, terwijl de culturele sector (in de eerste – en op dat moment nog de enige – ondersteuningsronde) één tiende van dat bedrag zou ontvangen. Zo’n krachtige “koste wat kost” uitspraak heeft de minister van Cultuur voor haar sector niet gedaan en dat nemen de Kamerleden haar in bovengenoemde citaten kwalijk.

Deze Kamerleden beargumenteren dat de culturele sector waardiger is dan de KLM. Zo worden aan de KLM negatieve woorden als ‘graaicultuur’ en ‘vervuilend’ gekoppeld, terwijl woorden als ‘inspirerend’ en ‘verrijkend’ op de culturele sector worden geplakt. Ook liet Van Raan eerder in het overleg weten dat de culturele sector wat betreft werkgelegenheid groter is en meer bijdraagt aan het BNP dan de KLM. Dit zijn volgens hen redenen waarom de culturele steun meer waardig is.

Daarbij is het interessant om naar de politieke kleur te kijken van de politici die deze argumenten aanhalen. In bovenstaande citaten gaat het om een Kamerlid van Partij van de

²⁰⁴ Boltanski, Thévenot 2006, p. 164.

Dieren en SP. Niet hier als citaat weergegeven, is hetzelfde argumenten over de luchtvaart en culturele sector van GroenLinks-Kamerlid Van den Berge. Het zijn dus SP, GroenLinks en PvdD die zich fel afkeren tegen de luchtvaart.

Dit past bij hun politieke kleur en standpunten. GroenLinks en PvdD zijn beiden partijen die zich veel bezighouden met het milieu en klimaatverandering, en hier ook duidelijke standpunten over hebben. Zo is het punt in de lijst standpunten op de website van GroenLinks ‘Klimaatcrisis aanpakken’.²⁰⁵ Op de website van PvdD is het eerstgenoemde ideaal ‘Een leefbare aarde voor al haar bewoners’.²⁰⁶ Met dergelijke standpunten is het vanzelfsprekend dat deze partijen een negatieve mening over de luchtvaart – die bekend staat als groot en vervuilend – hebben. De SP verschilt hierin van GroenLinks en PvdD, want de negatieve houding tegenover (de grote steun voor) de KLM bij de SP komt meer voort uit een afkeer van het grootkapitaal. Omdat deze drie partijen zo’n sterke mening hebben over de KLM en de luchtvaart, kan men zich afvragen of de geciteerde uitspraken daadwerkelijk argumenten vóór cultuur zijn, of dat de argumenten toch eigenlijk primair bedoeld zijn om tégen de grote hoeveelheid steun voor de KLM te zijn.

Deelconclusie

In het huiselijke regime blijken de idealen van verschillende partijen duidelijk naar voren te komen. De christelijke partijen hechten veel waarden aan het behoud van monumenten, dit zijn immers vaak kerken. De milieubewuste linkse partijen zijn in hun argumentatie vóór de culturele sector vooral ook fel tegen de steun voor de KLM. De uitspraken en waarden van de twee christelijke partijen passen goed bij waarden die Van den Hoogen en Jonker in hun onderzoek hanteerden voor het huiselijke regime, dat waren namelijk ‘het behouden van tradities’ en ‘lokale identiteit’.²⁰⁷

Daarentegen is de tweede categorie, die door de linkse, veelal milieubewuste linkse partijen werd bevolkt, juist specifiek voor de situatie van de COVID-19-crisis. Dit soort argumenten zullen vrijwel nooit genoemd worden buiten deze crisis, omdat het minder gebruikelijk is om aandachtsgebieden van verschillende ministeries met elkaar te vergelijken. Bovendien komt deze specifieke discussie over luchtvaart en cultuur niet voor in het Ierse debat (hoewel er wel op een andere manier waarde door middel van vergelijking zal worden gecreëerd in het Ierse debat, maar daarover meer in hoofdstuk 5). Deze rechtvaardiging die in het

²⁰⁵ <https://groenlinks.nl/standpunten> (geraadpleegd op 28 mei 2021).

²⁰⁶ <https://www.partijvoordedieren.nl/standpunten> (geraadpleegd op 28 mei 2021).

²⁰⁷ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 114.

Nederlandse debat plaatsvindt is dus én uniek voor Nederland én binnen de Nederlandse politiek uniek voor dit moment.

4.3.3 Het roemregime

Nu komen de uitspraken aanbod die waarden van het roemregime bevatten. Deze citaten zijn op de volgende manier geselecteerd.

Ik heb hiervoor in het debat gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het roemregime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: het belang van (positieve) publieke opinie, bekendheid en grootsheid. Ook heb ik gekeken naar kernbegrippen, zoals die zijn opgesteld door Boltanski en Thévenot: publiek, succes, groot(s), roem en aandacht.²⁰⁸ Tijdens deze roem-lezing van het wetgevingsoverleg bleek echter dat, wanneer er waarden van het roemregime naar voren kwamen, dit in de negatieve zin gebeurde. Dit betekent dus dat politici in het debat dit soort roemwaarden juist *niet* belangrijk vinden bij het rechtvaardigen van financiële steun aan de culturele sector. Daarom kan er niet gesproken worden over de aanwezigheid van waarden van het roemregime in het debat. Men kan slechts spreken van anti-waarden. Deze volgen nu in de enige categorie van het roemregime. Hetgeen hieronder is weergegeven, zijn alle toepasselijke citaten.

Klein maar fijn?

Citaat 18 (Kwint, SP):

“Ja, natuurlijk, niemand wil het Rijksmuseum of een andere grote instelling kwijtraken, maar het lijkt ons niet in balans als van die 300 miljoen, een fractie van de nu al opgelopen schade, bijna alles naar de grootste instellingen gaat.”²⁰⁹

Citaat 19 (Van Raan, PvdD, citaat uit een motie):

“[...] overwegende dat de steunmaatregelen voor de culturele sector ten goede zullen komen van de grootste instituten, maar niet van de vele individuele kunstenaars;”²¹⁰

Wat betreft waarden druisen de twee bovenstaande uitspraken in tegen het roemregime, want waarde in het roemregime wordt toegekend op basis van de publieke opinie in het heden. Hoe bekender en succesvoller, des te waardiger iets is.²¹¹ De politici in bovenstaande citaten beargumenteren echter dat het overgrote deel van de steun niet alleen bij de grootste

²⁰⁸ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 129-183.

²⁰⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 12

²¹⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 62.

²¹¹ Boltanski, Thévenot 2006, p. 178-179.

instellingen, zoals bijvoorbeeld het Rijksmuseum, terecht moet komen. Dit toont anti-waarden van het roemregime, want de politici benoemen de grootsheid van een instelling juist niet als een rechtvaardiging voor het ontvangen van een grote som aan financiële steun. Deze Kamerleden zeggen dat er ook voldoende geld bij kleinere instellingen en producenten terecht moet komen. In dit geval kiezen deze politici dus een beetje voor één kant van de eerdergenoemde legitimeringsparadox (zie 1.1.4), namelijk de kant van kleine instellingen en kunstenaars die weinig publiek trekken. Al kiezen ze niet volledig voor deze kant, ze willen namelijk ook gewoon dat grote instellingen steun krijgen. Deze mogen echter niet alle steun van de minder grote instellingen opzuigen.

Dit argument, dat opkomt voor de kleinere instellingen, past bij de idealen van de SP. De SP komt namelijk op voor de belangen van de burgers die niet ruim bovenmodaal verdienen. Zij zijn er voor de gewone burgers en dus niet voor de CEO's en aandeelhouders van bedrijven die veel geld verdienen en flinke bonussen ontvangen. In het bovenstaande argument gebeurt in feite hetzelfde. Kwint komt hier namelijk op voor de kleine instellingen die niet veel publiek trekken en niet zoveel verdienen, omdat het lijkt te gebeuren dat slechts de grote instellingen, zoals het Rijksmuseum, financiële steun gaan ontvangen van de overheid.

Deelconclusie

In het geval van roemregime was er een duidelijke afwezigheid van waarden ervan in het debat. In plaats daarvan was er sprake van duidelijke anti-waarden waarbij juist werd opgekomen voor de kleine instellingen. Met name Kwint van de SP deed dit, wat past bij de idealen van zijn partij. De idealen van een partij spelen dus ook in het politieke debat over cultuur tijdens de COVID-19-crisis mee.

Verder is deze afwezigheid van waarden en de aanwezigheid van duidelijke anti-waarden opvallend, omdat dit bij geen enkel ander regime gebeurt. We zullen straks zien dat er ook sprake is van afwezigheid van roemwaarden in het Ierse debat. Dit lijkt dus een sterk sentiment te zijn dat niet uniek voor Nederland is.

4.3.4 Het burgerregime

Nu volgen uitspraken uit het wetgevingsoverleg, die waarden uit van het burgerregime van Boltanski en Thévenot vertonen. Deze citaten zijn als volgt geselecteerd.

Ik heb in het debat gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het burgerregime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: collectieven, iets samen doen of bereiken in plaats van alleen en het belang van cultuur voor de samenleving. Ook heb

ik gelet op woorden die door Boltanski en Thévenot als kernwoorden van het regime worden benoemd. Deze kernbegrippen zijn: collectief, eenheid, nationaal, deelname, staat/land en samenkomst.²¹² De geselecteerde citaten zijn vervolgens onderverdeeld in drie categorieën die de strekking van de argumenten samenvatten. Deze drie categorieën zijn: *Voor de samenleving*, *Met elkaar* en *Cultuur is samenzijn*. In het geval van de eerste twee categorieën is een selectie gemaakt.

Voor de samenleving

Citaat 20 (Asscher, PvdA):

“Dat is precies wat we nodig hebben, niet alleen om de huidige crisis te overleven, maar ook om het land vorm te geven als we er weer uit willen komen.”²¹³

Citaat 21 (Van Engelshoven, minister):

“We beseffen ook dat cultuur een belangrijke voedingsbodem is van onze samenleving.”²¹⁴

Citaat 22 (Asscher, PvdA en Belhaj, D66, motie):

“[...] van mening dat kunst en cultuur voor iedereen, jong en oud, rijk en arm, bereikbaar moet zijn;”²¹⁵

Citaat 23 (Van Raan, PvdD, motie):

“[...] overwegende dat de culturele sector [...] een enorm [...] maatschappelijk belang heeft;”²¹⁶

De waarden die bij deze argumenten naar voren komen passen bij het burgerregime, want in het burgerregime staat het belang van het collectief boven het individuele belang, en dat komt hier naar voren.²¹⁷ In bovenstaande citaten wordt gezegd dat kunst en cultuur van belang zijn voor de samenleving en de maatschappij. Daarom zouden kunst en cultuur bereikbaar moeten blijven voor iedereen, onafhankelijk van leeftijd en inkomen.

Er wordt gezegd dat kunst de voedingsbodem van de samenleving is, maar *waarom* kunst zo belangrijk is voor de samenleving, wordt niet expliciet duidelijk gemaakt door de

²¹² Boltanski, Thévenot 2006, pp. 186-193.

²¹³ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 21.

²¹⁴ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 26.

²¹⁵ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 58.

²¹⁶ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 61.

²¹⁷ Boltanski, Thévenot 2006, p. 190.

politici. Er kan echter van worden uitgegaan dat het redenen zijn die Belfiore en Bennett hebben genoemd in hun boek *The Social Impact of the Arts*, aangezien deze functies van de kunsten voor de maatschappij bij veel mensen vrij diep ingegraveerd zijn, omdat deze opvattingen al eeuwenoud zijn. Het gaat hierbij om de functies: educatie, zelfontwikkeling en de morele verbetering van de samenleving. Hiermee kunnen individuen van de samenleving groeien en wordt de samenleving als geheel tot een hoger niveau getild.

Met elkaar

Citaat 24 (Van den Berge, GL):

“[...] het redden van de culturele sector moet van meer ministeries dan alleen het ministerie van deze minister komen.”²¹⁸

Citaat 25 (Belhaj, D66)

“Dat we met z'n allen niet meer naar het theater kunnen, betekent niet dat we helemaal niets kunnen doen om kunst te stimuleren.”²¹⁹

Citaat 26 (Asscher, PvdA):

“[...] de aandeelhouders van de culturele sector, dat zijn wij allemaal en wat mij betreft betalen we er dus ook aan mee.”²²⁰

Citaat 27 (Dik-Faber, CU):

“Eerlijkheidshalve vind ik dat het een opdracht is voor ons allemaal, voor de overheid, voor ondernemers en voor de samenleving, om de culturele sector overeind te houden.”²²¹

Citaat 28 (Dik-Faber, CU):

“Het bieden van perspectief aan de culturele sector kan niemand alleen. De overheid, publieke en private fondsen, het culturele veld zelf maar ook onze samenleving hebben hierin een verantwoordelijkheid.”²²²

Bovenstaande citaten horen bij elkaar in een categorie van het burgerregime, omdat ze de nadruk leggen op collectieve verantwoordelijkheid. Hier wordt immers benadrukt dat het overeind houden van de culturele sector de verantwoordelijkheid van ons allemaal is: niet van één ministerie, maar van meerdere ministeries, niet alleen van publieke fondsen, maar ook van

²¹⁸ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 9.

²¹⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 15.

²²⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 21.

²²¹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 23.

²²² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 24.

private fondsen, en niet alleen van de overheid, maar van de gehele samenleving. Kortom, mensen moet samenkomen voor deze verantwoordelijkheid richting de maatschappij, want een groep is sterker is dan verschillende individuen.²²³ Tezamen vallen deze collectieven onder het grote collectief ‘de Nederlandse samenleving’ dat het doel heeft de culturele sector overeind te houden.

Kijkend naar de politieke partijen is het opvallend dat dit idee breed wordt gedragen. ChristenUnie, PvdA, GroenLinks en D66 zijn het op dit vlak allemaal met elkaar eens. Politieke kleur lijkt niet een grote rol te spelen, al leunt het hier toch wat naar de linkse kant van het politieke spectrum, gezien de afwezigheid van CDA en VVD bij deze rechtvaardigingen.

Cultuur is samenzijn

Citaat 29 (Kwint, SP):

“Juist in deze crisis merken we de waarde van cultuur, ik in ieder geval wel. Ik merk dat hoe langer het duurt, hoe meer ik ernaar uitkijk om eindelijk weer eens gewoon naar een concertje te kunnen met een aantal mensen, in plaats van voor de zoveelste keer en livevideo in mijn eentje thuis terug te kijken. Ik merk dat ik daar niet de enige in ben. Meer dan ooit zien mensen de meerwaarde van iets wat misschien wel al te vaak als een gegeven werd beschouwd.”²²⁴

Citaat 30 (Asscher, PvdA):

“Als er nou iets is wat je juist wel weer terug wilt zien na die coronacrisis, dan is het een bloeiende culturele sector waar je met z'n allen van kan gaan genieten, waardoor je de mooie dingen weer kan vieren met elkaar.”²²⁵

Citaat 31 (Van Engelshoven, minister):

“In deze tijd ervaren we helaas, misschien nog wel meer dan anders, hoezeer cultuur ons dagelijks leven werkelijk doordeesemt. Wat je ook met elkaar doet, welke ontmoeting je ook hebt, cultuur is daar nagenoeg altijd een element van. Dan gaat het over zang, over taal en over hoe we ons uiten.”²²⁶

Deze drie citaten zijn ingedeeld onder dit regime, omdat ze duidelijk de nadruk leggen op ‘samenkomen’. Van de drie categorieën van citaten die hier binnen het burgerregime onderscheiden worden, is dit de categorie die het minst overtuigend de waarden van het burgerregime naar buiten brengt, omdat het hier meer om samenkomen op de gezellige manier

²²³ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 185-186.

²²⁴ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 13.

²²⁵ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 21.

²²⁶ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 26.

gaat. Oftewel, het gaat in deze citaten om *samen* gezellig naar een voorstelling gaan, en dus niet om tezamen te komen ten behoeve van een groot, gedeeld ideaal. Desalniettemin is ervoor gekozen deze toch tot het burgerregime te rekenen, omdat het sentiment van ‘samenkomen’ (voor een gedeelde ervaring van cultuur) hier toch sterk naar voren komt in mijn ogen.

Van deze drie citaten valt het citaat van Kwint (SP) het meest op. In tegenstelling tot de andere twee citaten, spreekt hij hier op een persoonlijke manier – in de ik-vorm – over (het missen van) het samenkomen voor een gedeelde culturele ervaring. In mijn ogen maakt dit het makkelijk om je in hem te herkennen als luisteraar van het debat. Daarom denk ik dat hij hier probeert om de mensen die thuis zitten en het debat kijken in zijn verhaal mee te trekken door een “Ja, dat ervaar ik ook zo!”-reactie uit te lokken bij deze thuishijers. Dit deden verschillende Kamerleden eerder duidelijk bij het inspiratieregime. Met dergelijke uitspraken wordt met name op de emoties van het meekijkend publiek ingespeeld, terwijl ze politiek- en beleidsinhoudelijk wat minder betekenen.

Deelconclusie

Zoals hierboven te zien is aan de verschillende citaten verdeeld over drie categorieën, komen de waarden van het burgerregime uitgebreid en op verschillende manieren naar voren in het debat. Dit is passend, want, zoals Van den Hoogen en Jonker in hun artikel beschrijven, is cultuurbeleid een compromis tussen waarden van het inspiratieregime en het burgerregime.²²⁷ Daarom is het logisch dat ook hier, in dit debat tijdens de COVID-19-crisis, de waarden van het burgerregime, net zoals de waarden van het inspiratieregime, veel naar voren komen. Dat is dus in zekere zin niet anders dan in ‘normale tijden’.

Van de drie categorieën is er echter maar één categorie aan argumenten die ook in niet-coronatijden gebruikt zou kunnen worden. Dat is de eerste categorie (*Voor de samenleving*). Cultuur als voedingsbodem voor de samenleving is immers een altijd veel gehoord argument ter ondersteuning van de kunsten. De andere twee categorieën daarentegen gaan meer over de specifieke situatie van de COVID-19-crisis, want bij die gaat het over het overleefend houden van de sector en het verlangen om weer samen te komen voor een cultuuruitje.

De mate waarin waarden naar voren komen in het debat komen dus behoorlijk overeen met de waarden in cultuurbeleid in ‘gewonere tijden’. Immers, in de grafieken met de resultaten van het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker is te zien dat door de beleidsperiodes heen de waarden van het burgerregime en inspiratieregime steeds op de tweede en derde plek staan

²²⁷ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 109.

(het industriële regime staat altijd op één²²⁸). De argumentatie die echter ten grondslag ligt aan de waarden is in het debat in april 2020 grotendeels anders.

De afwezigheid van rechtse partijen (CDA, VVD) bij de argumenten onder *Voor de samenleving* en *Met elkaar* valt te verklaren vanuit partijkleur. Dit zijn namelijk beiden collectivistische argumenten, wat meer bij links past. Politiek rechts is immers meer individualistisch.

4.3.5 Het industriële regime

Hoewel het begrip wellicht anders doet vermoeden, is het industriële regime niet alleen van toepassing op de industrie. In het industriële regime draait het namelijk onder andere om efficiëntie, productiviteit en expertise. Dit zijn waarden die óók toepasbaar zijn buiten de industriële sector.

Onderstaande citaten zijn als volgt geselecteerd. Tijdens het lezen van het debat heb ik gelet op rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het industriële regime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: (niet) aan het werk zijn, productie en expertise. Ook heb ik gelet op woorden die door Boltanski en Thévenot als kernwoorden van het regime worden beschreven. Deze kernbegrippen zijn: efficiëntie, functioneel, werk, expert/specialist, functie, inactief en uitvoeren.²²⁹ In het geval van het industriële regime is er sprake van slechts één categorie: *Productie en werkgelegenheid*. Er is hiervoor een selectie van citaten gemaakt.

Productie en werkgelegenheid

Citaat 32 (Geluk-Poortvliet, CDA):

““Het doel is om die onderdelen van de keten die onmisbaar zijn en zorgen voor werkgelegenheid, overeind te houden.” De CDA-fractie is het met de minister eens dat werkgelegenheid van makers, uitvoerders en ondersteuners zo veel mogelijk overeind gehouden moet worden. Als de culturele infrastructuur verdwijnt, verdwijnen ook de banen en opdrachten.”²³⁰

Citaat 33 (Belhaj, D66):

“Maar ik ben het ermee eens dat er nog veel moet gebeuren om te zorgen dat we niet alleen bezig zijn met het overeind houden van de instellingen terwijl er straks geen mensen meer zijn die in de instellingen hun werk kunnen doen of terwijl mensen zo

²²⁸ Dit komt wel deels ook door het feit dat er in beleidsnota's veel trefwoorden uit het industriële regime te vinden zijn. Dit zorgt dus voor een enigszins vertekend beeld bij de kwantitatieve analyse van Van den Hoogen en Jonker.

²²⁹ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 204- 211.

²³⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 11.

langdurig hun werk niet meer kunnen doen dat ze gedwongen worden om andere werkzaamheden uit te gaan voeren. Dan verlies je gewoon een enorm creatief kapitaal in Nederland, dat niet meer zo snel op te bouwen is, [...]”²³¹

Citaat 34 (Van Engelshoven, minister):

“We hebben primair gekeken naar instellingen die essentieel zijn om de culturele infrastructuur en de opdrachtenstroom naar zzp'ers, freelancers en makers op gang te brengen.”²³²

Citaat 35 (Van Engelshoven, minister):

“Want mijn doel met al die maatregelen is juist om die keten op gang te houden. [...] banen houden, zorgen dat mensen aan het werk kunnen blijven. Ook in de culturele sector zorgen we door een samenstel van maatregelen ervoor dat zo veel mogelijk mensen aan het werk kunnen blijven.”²³³

Deze citaten zijn ingedeeld onder het industriële regime, omdat ze zich bezighouden met de (niet) werkzaamheid van de mensen in de culturele sector. De wens mensen weer aan het werk te krijgen strookt namelijk helemaal met de waarden van het industriële regime. Immers, “worthy beings” in het industriële regime zijn “functional, operational or (when humans are involved) professional.”²³⁴ Kortom, in het industriële regime worden mensen als waardig beschouwd wanneer zij professioneel handelen, operationeel en functioneel zijn.

De woorden ‘functioneel’ en ‘operationeel’ kun je, ondanks het feit dat ze meer met apparaten geassocieerd worden, ook gebruiken wanneer het om personen gaat. Een operationeel en functioneel persoon is in dat geval iemand die een functie heeft en deze naar behoren uitvoert. Het tegenovergestelde van een waardig persoon is namelijk een onwaardig persoon en binnen het industriële regime wordt dit als volgt beschreven: “[...] they produce nothing useful , [...] they are unproductive, [...] they fail to do much work, owing to absenteeism or turnover, or because they are inactive, unemployed [...]”.²³⁵ Dit laatste is voor veel mensen in de culturele sector tijdens de COVID-19-crisis de realiteit.

Bovenstaande politici willen daar verandering in brengen, want in de citaten wordt geargumenteed dat de culturele sector gesteund moet worden, zodat mensen niet zonder werk en opdrachten blijven zitten. De minister zegt namelijk (zie citaat 32): “Want mijn doel met al die maatregelen is juist om die keten op gang te houden. [...] banen houden, zorgen dat mensen

²³¹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 17.

²³² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 31.

²³³ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 39.

²³⁴ Boltanski, Thévenot 2006, p. 205.

²³⁵ Boltanski, Thévenot 2006, p. 205.

aan het werk kunnen blijven.” Deze boodschap herhaalt de minister meermaals tijdens het debat. Ze ziet cultuur dus ten eerste als een vorm van werkgelegenheid en kijkt ook erg naar de economische meerwaarde die cultuur met zich mee brengt. Hiermee sluit haar gedachtegang ook aan bij het economische domein van Gielen, dat de economische effecten van cultuur meet. Hieronder valt ook de werkgelegenheid. Zo zorgt cultuur namelijk voor zowel directe als indirecte werkgelegenheid.²³⁶ Wat betreft directe werkgelegenheid gaat het hierbij bijvoorbeeld om medewerkers van een museum. Indirecte werkgelegenheid die cultuur brengt is onder andere te vinden in de toerismesector. Wanneer mensen een stad bezoeken voor de cultuur, dan moeten deze mensen immers ook ergens slapen en eten. In het geval van het debat gaat het de minister voornamelijk om de directe werkgelegenheid.

Kijkend naar de citaten valt het op dat de partijen die deze waarden belangrijk vinden, allemaal partijen uit het kabinet zijn. Het gaat hier namelijk om het CDA en twee keer D66 (inclusief de minister). Uit de resultaten van het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker is gebleken dat de waarden van het industriële regime veel voorkomen in beleidsstukken, al is dit beeld deels vertekend, omdat er vanzelfsprekend veel kernwoorden²³⁷ uit het industriële regime in beleidsnota's voorkomen. De mate waarin de kwantitatieve analyse het beeld vertekent, is echter moeilijk precies te zeggen.²³⁸ Daarbij valt het ook op dat de minister deze waarden sterk naar voren brengt. Gezien het feit dat beleidsstukken van het ministerie van Cultuur altijd veel waarden van het industriële regime bevatten, is dit passend bij haar rol als minister van Cultuur.

Deelconclusie

Het industriële regime komt veel voor in het debat. Wanneer waarden uit het industriële regime naar voren komen, dan gaat het eigenlijk maar om één onderwerp: werk(loosheid). Opvallend is dat er geen partij links van het centrum in het debat hierover gaat. Alleen CDA en D66 spreken erover, waarbij voornamelijk de minister van Cultuur veel te zeggen heeft over het in stand houden van de werkgelegenheid en het weer op gang brengen van ZZP-opdrachten. Het is dus een behoorlijk aanwezig thema binnen het debat. Echter, het is een thema dat niet door veel partijen naar voren wordt gebracht. Het lijkt met name het issue van de minister te zijn. Dit is passend bij haar rol, omdat zij op dit moment het cultuurbeleid voert en uit het onderzoek van Van den Hoogen en Jonker is gebleken dat waarden van het industriële regime altijd het

²³⁶ Gielen e.a. 2014, p. 49.

²³⁷ Woorden als: taak, criteria, definitie, lijst, plan, doel, gemiddelde, oorzaak, investering, werk, analyseren, meten, oplossen en correct (zie pp. 207-210 van Boltanski en Thévenot). Dit zijn allemaal vrij standaard woorden voor een beleidsnota.

²³⁸ Van den Hoogen, Jonker 2018, p. 114.

meeste voorkomen in beleidsstukken over cultuur. Hoewel het dus om een unieke situatie gaat, is het belang van werkgelegenheid onveranderlijk groot aanwezig binnen het beleid. Het is interessant om te zien of dit ook zo duidelijk in Ierland het geval is.

4.3.6 Het marktregime

Nu volgen uitspraken uit het wetgevingsoverleg, die waarden uit van het marktregime van Boltanski en Thévenot vertonen. Bij dit regime spelen co concurrentie, verkoopbare waar en verlangen (naar bezit) een belangrijke rol. De citaten zijn het marktregime zijn als volgt geselecteerd.

In de tekst van het wetgevingsoverleg ben ik op zoek gegaan uitspraken die waarden van het marktregime laten zien. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: kopen en verkopen, (economische) waarde en concurrentie. Daarnaast heb ik bij het lezen van de tekst van het debat gelet op kernwoorden van het marktregime. Enkele van deze kernwoorden zijn: kopen, verkopen, bezit, markt, concurrentie, waarde, voordeel en aantrekking/aantrekkelijk. De geselecteerde citaten zijn vervolgens onderverdeeld in drie categorieën: *Vestigingsklimaat*, *Toerisme* en *Kopen en verkopen*. De eerste twee categorieën zijn typisch voor het marktregime en cultuurbeleid, de laatste categorie is daarentegen nieuw en het gevolg van de situatie van de COVID-19-crisis. Alle toepasselijke citaten zijn hieronder opgenomen.

Vestigingsklimaat

Citaat 36 (Van den Berge, GL)

Het gunstige vestigingsklimaat voor bedrijven in Nederland wordt mede bepaald door de rijke culturele sector die we hebben.”²³⁹

Citaat 37 (Dik-Faber, CU):

“Gemeenten hebben ook zelf een belang, want cultuur is een belangrijk onderdeel van het vestigingsklimaat.”²⁴⁰

Citaat 38 (Van Engelshoven, minister):

“[...] als u goed kijkt naar wat uw stad of gemeente aantrekkelijk maakt, dan is dat wel vaak het culturele aanbod; als u kijkt naar wat bepaalt of u in uw gemeente een goede grondprijs hebt, is dat ook vaak het culturele aanbod. Dus het is ook voor gemeenten, ook in krappere tijden, heel verstandig om te investeren in culturele instellingen.”²⁴¹

²³⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 9.

²⁴⁰ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 24.

²⁴¹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 33.

Citaat 39 (El Yassini, VVD):

“[...]dat betekent dat je in feite niet alleen een verschraling krijgt van de cultuursector in je stad, maar ook effecten op het vestigingsklimaat en je economie?”²⁴²

Deze citaten vallen onder het marktregime, omdat ze zich met bezighouden met de effecten die cultuur heeft op het vestigingsklimaat in de stad. Dit past bij de waarden van het marktregime, want veel cultuur in de stad zorgt voor een aantrekkelijker vestigingsklimaat, wat leidt tot begeerte en concurrentie. In een stad met een goede culturele sector willen meer mensen hetzelfde pand bezitten en daarom krijgt het steeds meer waarde, ook in het marktregime.

In drie van de vier gevallen wordt dit als een argument gebruikt om het belang van cultuur voor gemeenten te benadrukken, en daarmee dus ook het belang voor gemeentes om tijdens de crisis in cultuur te investeren. Eén citaat (citaat 36) spreekt niet in het bijzonder over steden, maar over het algehele vestigingsklimaat van Nederland.

Deze onderbouwingen sluiten aan bij het economische impactsdomein dat Gielen beschrijft, en dan in het bijzonder de derde vorm van economische impact die hij definieert: aantrekkelijkheid. Cultuur maakt plaatsen aantrekkelijk als woon- en recreatiegebied.²⁴³ Deze opvatting wordt wetenschappelijk onderbouwd aan de hand van verschillende onderzoeken. Eén onderzoek dat Gielen noemt is het onderzoek *Social and Economic Value of Public Libraries, Museums, Arts and Sports in Northern-Ireland* van PriceWaterhouseCoopers uit 2008. Uit dit onderzoek is gebleken dat de aanwezigheid van bibliotheken, musea en de kunsten een positieve impact had op het imago en de aantrekkelijkheid van Noord-Ierland.²⁴⁴ Ook uit Nederlands onderzoek blijkt dat de kunsten impact hebben op de aantrekkelijkheid en daarmee het vestigingsklimaat van steden. Zo werd in het onderzoek *De Aantrekkelijke Stad* van Gerard Marlet (2010) geconcludeerd dat met name podiumkunsten en erfgoed een positieve impact hebben op de huizenprijzen in steden.²⁴⁵

Dit is een van de weinige onderwerpen waarbij een duidelijke en sterke rechtvaardiging, die waarden van een waarderegime bevat, van El Yassini van de VVD naar voren komt. Het kan gezegd worden dat het passend is dat de VVD zich veel zorgen maakt over cultuur, wanneer het ook invloed dreigt te hebben op de economie en het vestigingsklimaat, want dit zijn zaken die de VVD erg belangrijk vindt. Bovendien valt het op dat GroenLinks bij deze citaten een

²⁴² Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 36.

²⁴³ Gielen e.a. 2014, pp. 55-56.

²⁴⁴ Gielen 2014, p. 159.

²⁴⁵ Gielen 2014, p. 161.

beetje een buitenbeentje is, want dit onderwerp lijkt meer een onderwerp te zijn dat politiek centrum-rechts aan het hart gaat. De meer rechtse partijen in het debat lijken dus meer naar de economische kant van de kunsten te kijken.

Toerisme

Citaat 40 (Van den Berge, GL):

“Maar ook als je er economisch naar kijkt, is cultuur ongelofelijk belangrijk. Want al die toeristen komen niet alleen voor de bloembollen in de Keukenhof naar Nederland. Die komen ook voor Van Gogh en Rembrandt.”²⁴⁶

In het debat was er één argument te vinden dat het ondersteunen van cultuur rechtvaardigde op grond van de positieve impact van cultuur op het toerisme in Nederland. Dit argument sluit aan op de argumenten over vestigingsklimaat, want toerisme kan in feite gezien worden als tijdelijk vestigingsklimaat. In het geval van toerisme kiezen toeristen immers als het ware een tijdelijke vestiging voor hun vakantie of stedentrip. Dit zijn dus veelal plekken waar cultuur aanwezig is. Zo werd in het eerdergenoemde onderzoek naar de aanwezigheid van bibliotheken, musea en de kunsten in steden in Noord-Ierland geconcludeerd dat de aanwezigheid van deze zaken ook de aantrekkelijkheid van Noord-Ierland bij toeristen verhoogt. Cultuur maakt Nederland dus aantrekkelijker voor toeristen.

Bovenstaande past bij de waarden van het marktregime, want wanneer een stad namelijk toeristisch aantrekkelijker wordt, dan stijgen de prijzen van bijvoorbeeld hotelkamers. Dit zorgt voor concurrentie. Dit laat de werking van vraag en aanbod zien, waarop de waarden van het marktregime zijn gebaseerd.

Wat betreft partijkleur valt hier niet zoveel over te zeggen. In mijn ogen is er niet een duidelijke reden voor waarom juist alleen het Kamerlid van GroenLinks het over toerisme heeft.

Kopen en verkopen

Citaat 41 (Kwint, SP):

“En dan komen die makers dus zelf met voorstellen, zoals meneer Van den Berge ook zei, bijvoorbeeld de suggestie om de aanschaf van cultuur te belonen met een belastingkorting voor de kopers, als een soort culturele anbi²⁴⁷, maar dan voor makers in plaats van voor grote instellingen.”²⁴⁸

²⁴⁶ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 9.

²⁴⁷ Algemeen Nut Beogende Instelling. Schenken aan een dergelijke ANBI brengt belastingvoordeel voor de gever met zich mee.

²⁴⁸ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 13.

Citaat 42 (Belhaj, D66):

“Maar ik denk, nogmaals, dat het belangrijk is om aanvullend aan iedereen die dat kan, te vragen — soms in het klein, soms in het groot — om alvast die tegoedbon te kopen van die culturele instelling. En als je het kan missen, kijk dan ook of je een kunstwerk kunt kopen, groot of klein, en die zijn er in diverse prijscategorieën”²⁴⁹

Bovenstaande citaten zijn ingedeeld onder het marktregime, omdat het kopen en verkopen van kunst hier centraal wordt gesteld als een manier waarop de culturele sector financieel ondersteund kan worden. Het gaat hier om culturele makers die verkoopbare goederen maken en om instellingen waarvoor een tegoedbon voor een voorstelling of bezoek in de toekomst gekocht kan worden. Om dit te stimuleren, stellen verschillende Kamerleden vervolgens belastingvoordeel voor de koper van kunst voor. Met deze manier van denken laten deze Kamerleden dus waarden van het marktregime zien, omdat de nadruk wordt gelegd op de verkoopwaarde die kunstobjecten en culturele toegangstickets hebben.

Opvallend aan de ondersteuningsmaatregelen die hier worden voorgesteld, is dat het maatregelen zouden zijn die door de burger en niet door de overheid worden uitgevoerd. Het gaat hier dan ook niet om grote bedragen en maatregelen die instellingen of kunstenaars in hun eentje overeind kunnen houden. Deze voorstellen zijn in mijn ogen meer onder de noemer van ‘alle beetjes helpen’. Ook worden deze ideeën voor mijn gevoel voorgesteld, omdat ze voor meer betrokkenheid van de bevolking bij de sector kunnen zorgen. Zo wordt het overeind houden van de culturele sector niet alleen een taak voor de overheid, maar ook voor de burger. Dit werd ook reeds benadrukt bij het burgerregime, waar veelvuldig werd gezegd dat het overeind houden van de culturele sector niet de taak van één iemand of één ministerie is, maar van iedereen. Dit idee van het burgerregime komt hier dus in feite in aanraking met ideeën van het marktregime.

Deelconclusie

Het marktregime is een meer economisch regime en dat is ook duidelijk te zien aan de argumenten die onder dit regime vallen. Ze gaan over het kopen en verkopen van kunst en het vestigingsklimaat van gemeenten en Nederland als geheel. Bij dit economischere regime zijn meteen ook de centrum en rechtse partijen opvallend meer aan het woord. Met name de VVD valt op, want die partij kwam bij de andere regimes niet met duidelijke rechtvaardigingen voor steun aan de culturele sector. Aangezien de VVD het vestigingsklimaat (voor bedrijven) en de

²⁴⁹ Wetgevingsoverleg Cultuur en Corona 2020, p. 57.

economie erg belangrijk vindt, komt dit niet als een grote verrassing. Van de linkse partijen benoemt alleen GroenLinks rechtvaardigingen die de waarden van het marktregime onderstrepen. In mijn ogen is het opmerkelijk deze partij argumenten te zien gebruiken, de verder eigenlijk door de meer rechtse partijen gedragen worden in het debat. GroenLinks was wel de enige partij die het belang van cultuur voor toerisme naar voren bracht. Het belang van de kunsten voor toerisme is dus niet iets waar het overgrote deel van de partijen de waarde van inziet tijdens dit debat. In het Ierse debat zullen we zien dat het toerisme belangrijker gevonden wordt.

4.3.7 Bevindingen

Op basis van bovenstaande analyse kunnen enkele zaken geconcludeerd worden over de rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector in het politieke debat in Nederland aan het begin van de COVID-19-crisis.

Het inspiratieregime, het burgerregime en het industriële regime komen het sterkste naar voren wanneer het gaat om het rechtvaardigen van steun aan de culturele sector. Argumenten die onder deze drie regimes zijn geschaard kwamen het vaakste naar voren gedurende het debat. Dit kan verklaard worden aan de hand van het feit dat cultuurbeleid in feite een compromis is tussen waarden van het burgerregime en waarden van het inspiratieregime. De waarden van het industriële regime komen in de afgelopen decennia, zo blijkt uit het eerdere onderzoek van Van den Hoogen en Jonker, altijd het meeste voor in beleidsstukken over cultuur. De meest voorkomende regimes in deze analyse vormden dus ook door de jaren heen stevast de top-3 regimes in beleidsstukken die onderzocht zijn door Van den Hoogen en Jonker.

De manier waarop waarden van deze regimes naar voren werd gebracht in het politieke debat waren veelal wél toegespitst op de situatie van de COVID-19-crisis. Zo legden politici in het geval van het inspiratieregime veel de nadruk op de manier waarop cultuur invloed heeft op de mentale gesteldheid van mensen. Deze bijzondere nadruk op mentale gezondheid is specifiek voor de omstandigheden van deze crisis, omdat veel mensen het mentaal moeilijk hebben. In het geval van het industriële regime werd er, met name door de minister, veel gesproken over het weer aan het werk krijgen van de mensen in de culturele sector en het opstarten van de opdrachtenstroom voor zelfstandigen. De minister gaf zelfs toe dat het behouden van banen en het op gang brengen van opdrachten het belangrijkste doel is van de financiële ondersteuning. In het debat over cultuur in ‘normale’ tijden gaat het weliswaar ook over werkgelegenheid in de culturele sector, maar dan gaat het niet om een zeer specifieke situatie als deze waarin vele werkenden thuiszitten omdat de sector zo goed als gesloten is. Ook de argumenten van het

burgerregime waarin werd gezegd dat het niet slechts de taak van één persoon is om de culturele sector overeind te houden zijn uniek voor deze situatie. Immers, normaal gesproken is er gewoon sprake van inkomsten bij instellingen.

Argumenten die bij de andere regimes zijn onderverdeeld, maakten een minder groot deel uit van het debat. Zo hielden de argumenten bij het huiselijke regime zich met name bezig met monumentenzorg en de vergelijking van de culturele sector met andere sectoren. Binnen het debat was monumentenzorg slechts een klein onderwerp. Het vergelijken met andere sectoren – met name de luchtvaartsector – werd met name gedaan door de Kamerleden van drie linkse partijen, namelijk GroenLinks, PvdD en SP.²⁵⁰ D66 ziet bijvoorbeeld niet het nut ervan in om dit soort vergelijkingen te maken. Ook de minister vindt dit soort vergelijkingen onterecht.²⁵¹ Het belangrijkste argument van het marktregime was met name toepasselijk voor gemeenten en rechtvaardigden meer dat cultuur ook belangrijk is voor de aantrekkelijkheid van gemeenten. Dit argument werd voornamelijk gehanteerd door de meer rechtse partijen die aanwezig waren bij het debat. Deze rechtser partijen lijken het economische aspect van cultuur dus meer dan gemiddeld belangrijk te vinden. Wat betreft het roemregime was er nauwelijks sprake van waarden in het debat, eerder anti-waarden. Verschillende Kamerleden pleitten tegen de mogelijkheid dat een groot deel van de steun ten goede zou komen van de grote, bekende instellingen.

Op basis van de analyse kan dan ook geconcludeerd worden dat er sprake is van een interessante politieke verdeling tussen de regimes. Zo waren waarden van het inspiratieregime zeer populair bij vrijwel alle linkse partijen. Ook bij het burgerregime was een groot deel van de argumenten afkomstig van de linkse kant van het spectrum. Politiek links lijkt dus de artistieke en emotionele kant van de kunsten en het belang van cultuur voor de samenleving van groter belang te vinden. De meer rechtse kant van het politieke spectrum kwam daarentegen meer naar voren in het industriële regime en het marktregime. Deze regimes gingen veelal over werkgelegenheid en vestigingsklimaat. Dit zijn meer economische onderwerpen. Politiek rechts legt dus wat betreft cultuur sterk de nadruk op het economische aspect. Als laatste viel het op dat de categorie over monumentenzorg in het huiselijke regime gedragen werd door de twee christelijke partijen in het debat: CU en CDA. Waarschijnlijk omdat kerken een belangrijk onderdeel uitmaken van de monumentenzorg.

²⁵⁰ Ik wil hier niet verder over gaan speculeren, maar deze drie partijen zijn de meest linkse partijen die aanwezig waren bij het debat. Alle drie deze partijen, maar met name GroenLinks en Partij voor de Dieren, hebben een sterk beleid wat betreft klimaat. Dit zou wellicht hun afkeer richting de luchtvaartsector enigszins kunnen verklaren.

²⁵¹ Zie: korte samenvatting van het debat aan het begin van dit hoofdstuk.

Opvallend was wel dat er vrijwel geen woord over educatie en de kunsten gerept werd, terwijl educatie gewoonlijk een belangrijk onderwerp binnen cultuurbeleid en literatuur is.

Hoofdstuk 5: Rechtvaardiging in het Ierse politieke debat

5.1 Situatieschets

Het debat dat in dit hoofdstuk wordt geanalyseerd, vond plaats op 14 mei 2020 in Dublin. Dit is ruim twee weken nadat het Cultuur en Corona debat plaatsvond in Nederland. Op het moment van het debat waren de culturele instellingen in Ierland reeds twee maanden gesloten. Op dat moment was er een ondersteuningspakket specifiek voor de culturele sector van 1 miljoen.

Het is een Dáil Éireann debat. Dit is een debat vergelijkbaar met een Tweede Kamer debat in Nederland. Het debat dat hier geanalyseerd wordt over de culturele sector ten tijde van COVID-19 maakt deel uit van een groter, acht uur durend debat over de impact en de gevolgen van COVID-19 dat gehouden werd op die dag. Eerder in het debat kwam het Department of the Taoiseach, het Department of Health en het Department of Business, Enterprise and Innovation aan de beurt.²⁵²

5.2 Samenvatting van enkele belangrijke punten in het debat

Het debat over cultuur in Ierland kende een andere structuur dan het Cultuur en Corona debat in Nederland. Het Ierse debat *Covid-19 (Culture, Heritage and the Gaeltacht): Statements* begon namelijk met een lange inleiding over de stand van zaken door de minister, Josepha Madigan. Vervolgens kwamen verschillende leden van de Dáil aan het woord om hun betoog te doen. Tussen deze betogen door kwam de minister aan het woord voor het beantwoorden van vragen. Dit is dus anders dan tijdens het Nederlandse debat, waar de minister pas na de betogen de vragen beantwoordde en ook geen lang inleidend betoog hield. Ook zijn er bij het Ierse debat geen moties ingediend.

Iets dat vaak in het Ierse debat naar voren kwam, was de ontevredenheid over de hoogte van het ondersteuningspakket voor de culturele sector. Waar de Nederlandse Kamerleden de hoogte van het Nederlandse bedrag vergeleken met de financiële steun die de KLM zou ontvangen, werd in Ierland het bedrag vergeleken met de financiële steun in andere Europese landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Zo werd bijvoorbeeld aangehaald dat Duitsland 50 miljard heeft toegekend als financiële ondersteuning. De minister merkte echter op dat deze vergelijkingen misleidend zijn, omdat het om veel grotere landen gaat en in het geval van Duitsland is het bedrag van 50 miljard niet alleen voor de culturele sector, maar voor

²⁵² Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 99.

alle zelfstandigen en kleine bedrijven in Duitsland. Veel mensen werkzaam in de culturele sector vallen daar dus onder, maar het is niet een cultuurspecifiek steunpakket. Ter vergelijking worden echter ook Wales en Schotland genoemd. Dit is passender, omdat deze landen wat betreft grootte en aantal inwoners op Ierland lijken. In vergelijking met deze twee landen is het ondersteuningsbedrag van 1 miljoen van Ierland echter ook pijnlijk laag. Zo heeft Schotland een ondersteuningspakket van ruim 10 miljoen pond (12,5 miljoen euro)²⁵³ voor de culturele sector en Wales een pakket van 7 miljoen pond (ruim 8 miljoen euro).²⁵⁴

Meer dan in het Nederlandse debat wordt hier gesproken over de onlinemogelijkheden voor de culturele sector. De flexibiliteit die de culturele sector laat zien door online verder te gaan met optreden, wordt geprezen. McGrath prijst in zijn betoog zelfs de specifieke cultuurmakers die hem vermaken tijdens de lockdown. Ook beschrijft de minister dat het Ireland Performs fonds bedragen van duizend euro toekent aan kunstenaars om hun werk op online platforms te kunnen presenteren. Op het moment van spreken tijdens het debat hebben de 75 kunstenaars die tot dan toe hebben opgetreden een publiek van 450.000 mensen wereldwijd bereikt. Dit soort online vertoningen zorgen echter niet voor meer inkomen. “[C]an we ensure that artists can gain payments and acknowledgement from material shared online. Kind words and online shares do not put bread on the table,” aldus Ó Snodaigh.

Nu zal overgegaan worden op de kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat van 14 mei 2020. Hier zal de manier van het rechtvaardigen van financiële steun voor de culturele sector worden geanalyseerd en geïnterpreteerd aan de hand van de waarderegimes van Boltanski en Thévenot, zoals beschreven in onderdeel 1.1.5 van dit onderzoek.

5.3 Kwalitatieve inhoudelijke analyse van het debat

In deze paragraaf worden citaten uit het Ierse debat, die gerelateerd zijn aan de rechtvaardiging van financiële steun, onderverdeeld bij de zes waarderegimes van Boltanski en Thévenot: het inspiratieregime, het huiselijke regime, het roemregime, het burgerregime, het industriële regime en het marktregime. Deze indeling vindt plaats op basis van interpretatie, waarbij de interpretatie onderbouwd zal worden per citaat of citatengroep, en het voorkomen van kernbegrippen van waarderegimes. Ieder waarderegime krijgt een sub-paragraaf toebedeeld. In sommige gevallen wordt er binnen deze sub-paragraaf nog een onderscheid gemaakt tussen

²⁵³ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 205.

²⁵⁴ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 197.

verschillende categorieën van manieren waarop de waarden van het betreffende waarderegime tot uitdrukking worden gebracht. Als laatste volgt een sub-paragraaf over de bevindingen.

Opmerking over de selectie van de citaten

De geselecteerde citaten zijn typerende uitspraken van een grote verscheidenheid van Dáil-leden, maar het zijn in de meeste gevallen niet alle uitspraken uit het debat die onder een bepaald regime ingedeeld kunnen worden die in het debat naar voren kwamen. Wanneer bijvoorbeeld één Dáil-lid meermaals hetzelfde argument dichtbij elkaar in het debat gebruikte, dan heb ik niet al deze citaten opgeschreven, maar alleen de meest typerende. Wanneer een Dáil-lid op verschillende plekken in het debat eenzelfde rechtvaardiging gebruikte, dan heb ik wel beide citaten opgeschreven, omdat dit aantoont dat een Dáil-lid het argument belangrijk genoeg vond om het meermaals aan te halen op verschillende momenten tijdens het debat. In het geval van sommige regimes zijn er slechts een klein aantal citaten. In dat geval worden vanzelfsprekend wél alle citaten opgeschreven.

5.3.1 Het inspiratieregime

Voor deze paragraaf heb ik gezocht naar citaten in het Ierse debat waarin werd gesproken over het intrinsieke belang van kunst en kunstenaars en de kracht van cultuur, net zoals het geval was voor het inspiratieregime in het Nederlandse debat. Eveneens heb ik gelet op kernwoorden van het regime, zoals: ‘inspiration’, ‘artist(s)’, ‘create’, ‘inspiration’ en ‘emotional’. De onderstaande citaten zijn niet alle citaten in het debat die onder het inspiratieregime geschaard kunnen worden, maar er is een keuze gemaakt voor een goede verscheidenheid van partijen en sterke argumenten. Het betreft hier een selectie van citaten.

Ondersteuning en mentaal welzijn

Citaat 45 (Smyth, FF):

“Artists are the people providing distraction, context and relief. We are all reading books, we are all watching films, we are listening to music, we are talking about how great it is that we can turn to the arts, yet the artists are once again being abandoned.”²⁵⁵

Citaat 46 (Andrews, SF):

“Art, music and literature have given us all a lift in these uncertain times. The arts have lifted our collective spirits.”²⁵⁶

²⁵⁵ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 191.

²⁵⁶ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 196.

Citaat 47 (Smith, Lab):

“Artists and arts workers not only desire to get back to work for their own livelihood but seek to provide a necessary and welcome distraction from these very trying times for all of us”²⁵⁷

Citaat 48 (Boyd Barrett, S-PBP):

“I ask the Minister to imagine at the best of times what it would be like if we had no music, comedy, film, theatre or art. Imagine going through the past two months if we had none of those things. It is too awful even to contemplate. The United Nations is talking about a mental health crisis. Imagine how bad that crisis would be without our artists, musicians, poets and writers, as well as the crew - I really want to emphasise this - which includes the technicians, drivers and all the other people who make it happen. Life would not be worth living and we all know it. We only have to think for one minute what the past few months would have been like in that scenario. It would not be worth living in those circumstances and that is how important the arts are.”²⁵⁸

Deze citaten kunnen ingedeeld worden bij het inspiratieregime, omdat ze bespreken wat de intrinsieke waarde van de kunsten en de cultuurmakers is voor de mensen. Immers, cultuurmakers behoren tot de meest waardige personen binnen het inspiratieregime. De “visionaries” – kunstenaars, meesters, dichters – worden benoemd als de “most worthy persons”, want zij kunnen andere, minder waardige mensen vervullen met hun creaties.²⁵⁹

In het Ierse debat wordt het belang van cultuur, net als in het Nederlandse debat, meermaals benadrukt. Verschillende politici bespreken hoezeer de kunsten mensen ondersteuning, troost en afleiding geven tijdens deze crisis. Hierbij valt het wel op dat de Nederlandse politici steeds zeiden dat de *kunst* troost en ondersteuning geeft. Ierse politici hebben het juist veelal over de kunst- en cultuur*makers* die de mensen troost en ondersteuning geven. In de Ierse retoriek ligt de nadruk dus meer op de makers van kunst en cultuur. Zij, en dus niet hun kunstuitingen, worden gezien als diegenen die de mensen mentaal helpen. Het zou op basis hiervan gezegd kunnen worden dat in Nederland de maker en de kunst meer los van elkaar worden gezien, terwijl dit in Ierland meer als één levend geheel wordt beschouwd. Hiermee lijkt het zo te zijn dat men in Ierland meer gefocust is op de persoon achter de kunst.

Op het interessante verschil in de woordkeuze na, zijn de citaten in het Ierse debat grotendeels in overeenstemming met de vergelijkbare argumenten in het Nederlandse debat.

²⁵⁷ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 204.

²⁵⁸ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, pp. 207-208.

²⁵⁹ Boltanski, Thévenot 2006, p. 160.

Ook de partijen die dit argument aanhalen behoren in Ierland meer tot de centrum en linkse kant van het politieke spectrum in Ierland. Bovenstaande citaten zijn namelijk afkomstig van Dáil-leden van FF (centrum), SF (centrum-links), Labour (centrum-links, vergelijkbaar met PvdA in Nederland) en S-PBP (links, vergelijkbaar met SP in Nederland).

De leden van FF en Labour laten daarnaast in citaat 45 en 47 een Schopenhaueriaanse visie op kunst zien. Kunst als een vorm van escapisme.²⁶⁰ In het Nederlandse debat was het GL met deze Schopenhaueriaanse ondertoon. Hier zit dus geen opvallende overeenkomst in. Opvallend is wél dat de argumenten van de Dáil-leden minder onderbouwd zijn door het gedachtegoed van katharsis. Kunst wordt minder gezien als troost, maar meer als iets opbeurends, iets dat nog wat plezier geeft in een moeilijke tijd. Dit argument is meer Kantiaans van aard. Kant omschreef immers dat kunst in de mens een gevoel van plezier kan voortbrengen dat goed is voor zowel het mentale als fysieke welzijn. Dit is een klein maar interessant verschil, dat laat zien dat er verschillende soorten gedachtegoed achter hetzelfde idee kan liggen. Politici van beide landen bepleiten immers dat kunst de mensen helpt in een moeilijke tijd. De visie, echter, over de manier waarop kunst dat doet, is verschillend.

Kunstenaars zijn belangrijk voor Ierland

Citaat 49 (Ó Snodaigh, SF):

“This is key to our future. As an island we have a reputation for artists, musicians, playwrights, actors, directors, stagehands, dancers, poets, authors, set designers and many more creative talents that is second to none. We are known as a nation that is artistic, musical and creative and that can have the craic.”²⁶¹

Net als in de eerdergenoemde citaten van het inspiratieregime wordt ook hier het belang van de creatieve makers in de culturele sector benadrukt. Ook dit citaat kan dus ingedeeld worden bij het inspiratieregime, omdat de uitspraak kunstenaars als waardevolle personen onderstreept. Ó Snodaigh zegt immers dat Ierland een eiland is dat barst van talentvolle culturele makers. Dit argument, dat behoorlijk nationalistisch van aard is door het meermaals benadrukken hoe groots Ierland is, werd alleen door dit Dáil-lid van Sinn Féin gemaakt. De nationalistische aard van het argument is niet verrassend en past bij de partij, want SF is in de Ierse politiek een erg nationalistische partij die bijvoorbeeld groot voorstander is van een verenigd Ierland.²⁶² Net

²⁶⁰ Belfiore, Bennett 2008, pp. 93-96.

²⁶¹ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 195.

²⁶² “Sinn Féin, which seeks a united Ireland, is more likely to attract those with nationalist leanings than the radical right. Sinn Féin’s brand of nationalism is historically rooted in Irish society, [...]”

als de andere Dáil-leden die genoemd zijn bij het inspiratieregime beschrijft Ó Snodaigh het belang van kunstenaars. Hij geeft er echter een sterk nationalistische draai aan, wat bij zijn partij past, in plaats van een meer emotionele draai, wat het geval is in de andere inspiratie-citaten.

Deelconclusie

Ook in Ierland wordt het belang van de cultuurmakers en de kunsten benadrukt. De argumentatie hiervoor lijkt op het eerste gezicht op die in het Nederlandse debat. In het Ierse debat zijn argumenten gebaseerd op de notie van katharsis echter nauwelijks aanwezig en in plaats daarvan zijn een groot deel van de inspiratie-argumenten óf Kantiaans van aard óf Schopenhaueriaans van aard. In het Nederlandse debat kwamen ook enkele argumenten aan de orde die Schopenhaueriaans van aard waren, echter waren op Kantiaans gedachtegoed gebaseerde argumenten niet aanwezig. In plaats daarvan werd in het Nederlandse debat door verschillende partijen veelal voortgeborduurd op het idee van katharsis. Dit toont aan dat er sprake is van een verschil in visie als het gaat over de invloed van de kunsten op de mentale toestand van de mens.

Wat betreft politieke oriëntatie kunnen we concluderen dat partijen die waarden van het inspiratieregime gebruikten centrum tot links georiënteerd zijn op het politieke spectrum. De argumentatie was in Ierland in één enkel geval uitermate nationalistisch van aard. Dit nationalistische argument was afkomstig van een lid van de partij Sinn Féin, die ook als nationalistische gekarakteriseerd kan worden. Een dergelijk nationalistisch argument kwam in het Nederlandse debat niet voor.

5.3.2 Het huiselijke regime

De citaten uit het Ierse debat, die onder het huiselijke regime zijn ingedeeld, zijn als volgt geselecteerd.

Ik heb in het debat gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het huiselijke regime. Het gaat dan om uitspraken die zich bezighouden met: het belang van het bewaren, onderhouden van voorouderlijke zaken, het vergelijken van waardigheid op basis van verschillen tussen twee groepen en het belang van herinneren. Dit resulteerde in twee categorieën waarin de citaten zijn onderverdeeld: *Minder waardig dan....* en *Betekenis geven, herdenken en verwerken*. In het geval van de tweede categorie is er sprake van een selectie van citaten.

In het geval van het huiselijke regime heb ik niet zozeer gelet op door Boltanski en Thévenot opgestelde kernwoorden, omdat ik in het geval van dit regime interpretatiever te werk ben gegaan. De kernbegrippen die Boltanski en Thévenot gebruiken zijn begrippen die zeer duidelijk bij de letterlijke inhoud van het huiselijke regime passen, terwijl de waarden in het debat meer gebaseerd zijn op een verdere interpretatie van de waarden het huiselijke regime. Daarom zijn in het geval van dit regime de kernbegrippen niet zo'n goede handvaten.

Minder waardig dan...

Citaat 50 (Donnelly, SF):

“Yet again, Ireland’s place at the bottom of the pile in terms of investment in culture and arts in Europe is demonstrated. Other countries have rolled out significant supports for artists in these challenging times (e.g. Germany €50 Billion, Arts Council England £160 Million, Arts Council Wales £7 Million).”²⁶³

Citaat 51 (Smith, Lab):

“We mentioned what other countries are doing at the moment and other examples. Germany and the United Kingdom are on a different scale in terms of population and the size of their economies. However, Wales, which is similar to us, has also been mentioned and Scotland, which we can have some kind of comparison with, has introduced supports amounting to €12.5 million. Compared to our €1 million it is almost embarrassing.”²⁶⁴

Ook de Ieren vergelijken hun ondersteuningspakket en kennen op die manier waarde toe aan de kunsten. In Ierland gebeurt dit echter door het bedrag van het ondersteuningspakket te vergelijken met andere landen in plaats van andere sectoren. Hierbij is de vergelijking met Wales en Schotland het meest passend, omdat deze landen, wat betreft inwonersaantal en economie, vergelijkbaar zijn met Ierland. De ondersteuningspakketten van Schotland en Wales zijn miljoenen euro's hoger dan het ondersteuningspakket van Ierland, dat 1 miljoen euro bedraagt: het Schotse bedrag is 11.5 miljoen euro hoger dan het Ierse en het Welshe bedrag ruim 7 miljoen euro hoger.

Met deze vergelijking wil men duidelijk maken dat het erop lijkt dat Ierland, op basis van de ondersteuningsmaatregelen, de culturele sector minder waardig vindt dan vergelijkbare landen. Deze vergelijking komt tot stand, doordat er vergelijkbare landen zijn die de culturele

²⁶³ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 197.

²⁶⁴ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 205.

sector, op basis van een hoger ondersteuningspakket, waardiger achten. Waarde toekennen op basis van vergelijkingen hoort bij het huiselijke regime.²⁶⁵

De Dáil-leden lijken hier verontwaardigd te zijn, en het schijnt ook niet de eerste keer te zijn dat de Ierse overheid in verhouding tot andere Europese landen weinig aan cultuur uitgeeft. Paul Donnelly van Sinn Féin zegt immers aan het begin van het citaat “yet again”. Het lijkt dus een frustratie te zijn die al langer bestaat en die niet uniek is voor de COVID-19-crisis. Daarom lijken deze argumenten in mijn ogen heel erg op de minister gericht te zijn als een vorm van kritiek.

Betekenis geven, herdenken en verwerken

Citaat 52 (Smith, Lab):

“Artists are keen to memorialise the friends and neighbours we have all lost and who have suffered through Covid-19. They want to celebrate our heroes on the front lines and those supporting our front-line workers. They want to tell the story of the Covid-19 era. We know they will; we just need to ensure there are enough supports and an industry in place to allow them to do that.”²⁶⁶

Citaat 53 (Gannon, SD):

“Most importantly, it will be our artists who will help us grieve. Artists will help us find the manner in which to find expression for grief - grief for those we have lost or the lost time away from those we long to hold. [...] For every occasion where difficulty has befallen this country, our artists have been there to help formulate our understanding of what is happening. Through the economic dreariness of the 1980s and early 1990s, it was the artists who brought life to the voids, quite literally in some sense. [...] When the pandemic hit us, and the pandemic has been a time when so many people stepped forward, it will be our artists who will once again help us find meaning. I am confident in the role the arts will play in the weeks and months to follow because they have done that time and time again.”²⁶⁷

Bovenstaande citaten worden onder het huiselijke regime gerekend, omdat ze het belang van verwerken en herdenken benadrukken. Dit zijn overigens niet alle citaten uit het debat die dit standpunt onderbouwen, maar wel de twee meest sprekende. De politici beargumenteren dat kunstenaars daarom nodig zullen zijn voor het verwerken en herdenken van de COVID-19-crisis. Kunstenaars en cultuurmakers helpen bij betekenis vinden tijdens en na impactvolle periodes in de geschiedenis. Dit hebben de kunstenaars immers door de geschiedenis heen al vele malen eerder gedaan voor het land, aldus Gannon.

²⁶⁵ Boltanski, Thévenot 2006, p. 164.

²⁶⁶ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 204.

²⁶⁷ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, pp. 205-206.

Wanneer kunstenaars werk gaan maken om de COVID-19-crisis te verwerken en te herdenken en om de frontliniewerkers te eren, dan maken ze dat werk niet alleen voor de mensen nu, maar ook voor de generaties na ons, zodat ook zij weten wat de impact was van de crisis en wie de helden en de overledenen waren. Bij het huiselijke regime zijn generaties en voorouders van grote waarde. Wanneer er werk ter verwerking en nagedachtenis van de COVID-19-crisis komt, dan is dit voor de generaties van nu en de generaties die nog komen. Bij de huidige generaties zullen de kunstwerken meer een verwerkingsfunctie invullen, terwijl de werken bij latere generaties meer een herinneringsfunctie zullen vervullen. Deze werken zullen in musea belanden en bewaard worden, of een herdenkingsmonument worden, of een film die ervoor zorgt dat de gebeurtenissen niet zullen worden vergeten. Op deze manier zal de crisis ook door volgende generaties niet vergeten worden, maar juist worden gekoesterd. Omdat het eren en herinneren van voorouders een van de belangrijkste waarde van het huiselijke regime is, zijn deze citaten hierbij ingedeeld.

Hiervoor moeten de kunstenaars en de culturele sector wel overeind blijven, anders kunnen zij deze rol niet vervullen. Daarom, zo beargumenteren de Dáil-leden, moet er voldoende financiële ondersteuning naar kunst en cultuur gaan. Wat betreft partijkleur valt hier niets noemenswaardig op.

Deelconclusie

Net als in Nederland werd het ondersteuningsbedrag in Ierland vergeleken met het bedrag dat anderen ontvingen. Waar het in het Nederlandse debat een vergelijking betrof met de luchtvaart, en in het bijzonder de KLM, vergelijken de politici in het Ierse debat het bedrag met de ondersteuningsbedragen in andere landen. Hieruit blijkt dat het Ierse bedrag schrijnend laag is. Ook wanneer gekeken wordt naar met Ierland vergelijkbare landen, zoals Wales en Schotland. Dit zorgt voor verontwaardiging onder de politici. Deze emotie was ook merkbaar in het Nederlandse debat.

De manier van vergelijken was hetzelfde: “Kijk, zij geven meer dan wij!”. De vergelijking zelf niet. In tegenstelling tot Nederland, leek de verontwaardiging ook niet opvallend gedomineerd te worden door een specifieke groep politieke partijen die ook nog andere redenen hebben voor hun verontwaardiging.

De tweede categorie, die de waarde van herdenken en herinneren bespreekt, lijkt vrij belangrijk te zijn in het Ierse debat. Buiten de bovenstaande citaten om werd er nog meermaals verwezen naar de rol van de kunstenaar bij het herdenken en herinneren van de COVID-19-crisis. Hieruit kan opgemaakt worden dat de Ieren al nadenken over ná de crisis en dat de rol

van het herdenken wellicht in grotere rol speelt in de Ierse maatschappij. Deze nadruk kan ook verklaard worden door het feit dat 2020 een belangrijk herdenkingsjaar voor Ierland was. In 2020 was het namelijk 100 jaar geleden dat de Irish War of Independence begon. Voor 2020 waren grote herdenkingsevenementen gepland om dit te herdenken.²⁶⁸ Op het moment van het debat was men dus bezig met het herinneren van een periode die belangrijk voor de Republiek Ierland is geweest.

5.3.3 Het roemregime

Voor het roemregime heb ik in het debat gezocht naar uitspraken die waarden van het roemregime laten zien. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: het belang van (positieve) publieke opinie, bekendheid en grootsheid. Ook heb ik gekeken naar kernbegrippen, zoals die zijn opgesteld door Boltanski en Thévenot: publiek, succes, groot(s), roem en aandacht.²⁶⁹ Tijdens deze zoektocht bleek echter dat er, net als in het Nederlandse debat, alleen zogenaamde anti-waarden de vinden waren. Ook in het Ierse debat vonden politici dit soort roemwaarden dus *niet* belangrijk wanneer het aankwam op de rechtvaardiging van financiële steun. Om deze reden is het niet mogelijk om te spreken van de aanwezigheid van waarden van het roemregime in het Ierse debat. Men kan slechts spreken van anti-waarden. Deze volgen nu in de enige categorie van het roemregime. Alle citaten zijn weergegeven.

Anti-roem

Citaat 55 (Madigan, minister):

“It is an extremely popular centre and amazing work is done there. We really do not want to see places like that going under. We have to try to support them. We are working with these smaller and regional centres to ensure they will get up and running in the future.”²⁷⁰

Citaat 56 (Nolan, independent):

“Will theatres such as Birr Theatre and Arts Centre be provided with grants to offset some of the losses that they have incurred during this pandemic? I am urgently calling for grants to be made available to ensure that the arts continue to flourish in all parts of this State.”²⁷¹

²⁶⁸ Barry Roche, ‘Cork to host major War of Independence commemoration next year’, The Irish Times, 17 november 2019. Zie: <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/cork-to-host-major-war-of-independence-commemoration-next-year-1.4085644> (geraadpleegd op 5 februari 2021).

²⁶⁹ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 129-183.

²⁷⁰ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 198.

²⁷¹ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 214.

Net als bij het Nederlandse debat, zijn de waarden in het Ierse debat die gerelateerd kunnen worden aan het roemregime, eigenlijk anti-roemregime. Ze laten dus in feite niet de waarden van het roemregime zien, maar verzetten zich juist duidelijk tegen precies deze waarden.

Dat deze politici tegen de waarden van het roemregime zijn, komt naar voren in het feit dat ze zeggen dat ook de kleine, niet erg bekende culturele instellingen in kleinere steden in het land steun verdienen. Dat is anti-roem, want vanuit de waarden van het roemregime gekeken zouden alleen de grootste instelling met veel bekendheid en een groot publiek financiële steun waardig zijn. Hoewel deze plekken op nationaal niveau niet zo bekend zijn, zijn ze lokaal erg populair en belangrijk voor de gemeenschap. Als voorbeeld van zo'n kleine instelling wordt verwezen naar het Birr Theatre and Arts Centre gegeven, gevestigd Birr (een stadje met ruim vijfduizend inwoners in het midden van Ierland).

De twee politici die deze argumenten uitspreken zijn de minister en een onafhankelijk Dáil-lid. Tegen mijn verwachtingen in komt een dergelijk argument niet van het Ierse equivalent van de Nederlandse SP: People Before Profit (PBP). Voor een socialistische partij zou het passend zijn om op te komen voor de kleinere instellingen. In het Nederlandse debat doet de SP dit. In het Ierse debat doet de Ierse socialistische partij PBP dat opvallend weinig.

Deelconclusie

Kortom, net als in het Nederlandse debat waren er in het Ierse debat geen positieve waarden van het roemregime te bekennen. Alleen anti-waarden waren aanwezig, maar niet veel. Het was met name opvallend dat er geen anti-roem regime argumenten afkomstig waren van de Ierse socialistische partij PBP, dit was namelijk wel passend geweest.

5.3.4 Het burgerregime

De volgende de citaten uit het debat bevatten waarden van het burgerregime van Boltanski en Thévenot. Deze citaten zijn op de volgende manier geselecteerd.

In het debat heb ik gezocht naar rechtvaardigingen die verband houden met de waarden van het burgerregime. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: collectieven, iets samen doen of bereiken in plaats van alleen en het belang van cultuur voor de samenleving. Ook heb ik gelet op woorden die door Boltanski en Thévenot als kernwoorden van het regime worden benoemd. Deze kernbegrippen zijn: 'collective', 'unity', 'national' en 'country'.²⁷² Het burgerregime kwam in het Ierse debat minder naar voren dan in het Nederlandse. Er is dan ook

²⁷² Boltanski, Thévenot 2006, pp. 186-193.

maar één categorie van burgerregime-waarden, deze heet: *Kunst en cultuur voor het land en de samenleving*. Deze categorie benadrukt voornamelijk het laatste van de drie hierboven genoemde aspecten van het burgerregime. Er is een selectie van citaten gemaakt.

Kunst en cultuur voor het land en de samenleving

Citaat 57 (Smyth, FF):

“Arts and culture are the cornerstones of our society and are parts of our DNA. We need our artists and cultural institutions more than ever as a key component of rebuilding the country.”²⁷³

Citaat 58 (O’Sullivan, FF):

“Without doubt, the arts will be vital to our economic and societal recovery and we need to stand by them and support them.”²⁷⁴

Citaat 59 (Ó Cathasaigh, GP):

“We know that the arts are going to play an essential part in how as a nation we process the huge impact of the Corona virus on our society. Arts practice has always been a mirror by which we reflect on ourselves as individuals, communities and as a society.”²⁷⁵

Bovenstaande citaten zijn ingedeeld bij het burgerregime, omdat er veel nadruk ligt op de woorden “society”, “we” en “communities”. Daarnaast wordt er gesproken over het belang van kunst voor de samenleving en het land. Kunst en cultuur wordt omschreven als iets dat de samenleving en gemeenschappen vooruitbrengt en laat groeien en als iets dat zal helpen bij de wederopbouw van het land. Deze onderwerpen tonen waarden van het burgerregime en daarom zijn deze citaten hierbij ingedeeld.

Dat de kunsten dit kunnen betekenen, wordt onderstreept door het eeuwenoude gedachtegoed dat Belfiore en Bennett in hun boek behandelen. Zo zorgen de kunsten bij individuen en de samenleving onder anderen, voor zelfontwikkeling en morele verbetering. Aangezien bij zowel het Nederlandse als het Ierse debat naar voren wordt gebracht dat cultuur het land vormgeeft en van groot belang is voor de samenleving, kan worden aangenomen dat algemeen gedachtegoed is in beide landen. Dit kan verklaard worden door het eerdergenoemde feit over hoe oud deze denkbeelden al zijn. Zoals uit het boek van Belfiore en Bennett blijkt, bestonden deze ideeën over het belang van kunsten voor de maatschappij, gemeenschappen en

²⁷³ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 192.

²⁷⁴ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 194.

²⁷⁵ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 201.

het land al eeuwen en zijn ze met name tijdens de Verlichting zeer bekend geworden. Doordat deze denkbelden al eeuwen meegaan zijn ze dus (wellicht onbewust) deel gaan uitmaken van het geheugen van mensen in vele (West-Europese) landen, waaronder dus Nederland en Ierland.

Politiek gezien valt het op dat Fianna Fáil hier erg vertegenwoordigd is. Dit is ook één van de twee partijen die, zoals eerder in paragraaf 3.2.1 naar voren is gekomen, erg belangrijk was voor de vorming van het cultuurbeleid in Ierland. Fiánna Fáil is de partij die door Slaby werd gekarakteriseerd door ‘cultural policy as display’ en de nadruk legt op culturele infrastructuur, erfgoed en evenementen die veel bezoekers trekken.²⁷⁶ Interessant genoeg lijkt dit niet duidelijk naar voren te komen in bovenstaande Fianna Fáil citaten. Niamh Smyth lijkt door zijn nadruk op de rol van de kunstenaars zelfs meer een Fine Gael (de andere belangrijke partij voor de ontwikkeling van het cultuurbeleid in Ierland) standpunt in te nemen. Immers, voor Fine Gael zijn de kunsten en de individuele creativiteit van groot belang en dit past dan weer meer bij de nadruk op kunstenaars leggen. Kortom, Fianna Fáil laat in bovengenoemde citaten niet zozeer de ‘typische’ Fianna Fáil visie op cultuurbeleid zien.

Deelconclusie

De waarden van het burgerregime zijn in het debat goed aanwezig, weliswaar op een minder gevarieerde wijze dan in het Nederlandse debat. De enige waarden in het debat die duidelijk bij het burgerregime horen, gaan over het belang van cultuur voor de samenleving en het land. Dit in tegenstelling tot Nederland, waar men ook sprak over de gezamenlijk taak de culturele sector overeind te houden en het belang van cultuur bij sociale samenkomsten.

Bij de analyse valt het op dat Fianna Fáil erg aanwezig is bij deze burgerregime argumenten. Kijkend naar de definitie van Slaby voor de ‘cultural policy as display’, die typerend is voor de visie op cultuurbeleid van Fianna Fáil, zien we dat deze niet naar voren komt hier. Wanneer de argumenten van de Fianna Fáil politici over kunstenaars gaan, lijken ze zelfs enigszins in de richting van Fine Gael’s visie op cultuurbeleid te gaan, waarbij individuele creativiteit erg belangrijk wordt gevonden. Dit betekent dus dat de Fianna Fáil politici hier niet heel sterk hun typische cultuurbeleidsvisie naar de voorgrond duwen.

²⁷⁶ Slaby 2014, p. 158.

5.3.5 Het industriële regime

Onderstaande citaten zijn als volgt geselecteerd en ingedeeld bij het industriële regime. In het debat heb ik gezocht naar rechtvaardigingen die waarden van het industriële regime laten zien. Dit zijn uitspraken die zich bezighouden met: (niet) aan het werk zijn, productie en expertise. Ook heb ik gelet op woorden die door Boltanski en Thévenot als enkele kernwoorden van het regime worden beschreven. Deze kernbegrippen zijn: ‘efficiency’, ‘functional’, ‘work’, ‘expert/specialist’, ‘function’, ‘inactive’ en ‘perform’.²⁷⁷ Waar er in het geval van de analyse van het Nederlandse debat slechts sprake was van één categorie bij de waarden van het industriële regime, zijn er in deze analyse van het Ierse debat twee categorieën naar voren gekomen. Dit zijn: *Terug aan het werk* en *Verdiend geld*. Dadelijk zal duidelijk worden dat deze categorieën elkaar interessant genoeg tegen spreken. In het geval van de eerste categorie is er een selectie gemaakt. Dit is niet het geval bij de tweede categorie, omdat er hier slechts één toepasselijk citaat is.

Terug aan het werk

Citaat 60 (Farrell, FG):

“However, I wish to echo the concern raised by my colleague, Deputy O’Donnell, regarding how they [cultuurmakers] can come out of this, respond and get back to the valuable work they do in society. That is of paramount importance.”²⁷⁸

Citaat 61 (Smith, Lab):

“Artists will be wondering if they will come back at all. We have to provide confidence in this House, both in government and across the House, that they will come back and that we will be there to support them every step of the way.”²⁷⁹

Deze twee citaten zijn ingedeeld bij het industriële regime, omdat er een grote nadruk ligt op de waarde van productiviteit en functionaliteit. Productieve en professionele mensen zijn bij het industriële regime waardig en mensen die (door wat voor reden dan ook) onproductief, inactief of werkloos zijn, zijn minder waardig (deze gedachtegang wordt bij 4.3.5 - ‘productie en werkgelegenheid’ uitvoeriger beschreven).²⁸⁰ Uit bovenstaande citaten blijkt dat het belangrijk wordt gevonden dat cultuurmakers terug aan het werk kunnen. Door de ogen van het industriële regime gekeken, betekent dit dat men van minder waardige personen, weer waardige

²⁷⁷ Boltanski, Thévenot 2006, pp. 204- 211.

²⁷⁸ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 200.

²⁷⁹ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 203.

²⁸⁰ Boltanski, Thévenot pp. 204-205.

personen wil maken die productief hun professie kunnen uitvoeren en zo kunnen bijdragen aan de maatschappij. Hiervoor moeten ze financieel ondersteund worden, anders redden zij het niet. Daarom wordt dit argument gebruikt voor de rechtvaardiging van financiële ondersteuning voor de cultuursector.

Dit is precies het argument dat ook zeer duidelijk in het Nederlandse debat speelde en met name erg door de minister werd gedragen. Voor landen is het niet positief als er sprake is van veel werkloosheid. Daarom is het niet vreemd dat politici zich in beide landen zorgen maakt over de werkgelegenheid in de culturele sector. Daarbij is het ook alleen maar logisch dat Duncan Smith van de Labour Party (Iers equivalent van de Partij van de Arbeid in Nederland) dit punt naar voren schuift. Traditioneel gezien is werk is immers een uitermate belangrijk speerpunt van een arbeiderspartij zoals Labour. In dit licht is het eigenlijk verrassend dat in het Nederlandse debat de Partij van de Arbeid níet dergelijke argumenten hanteerde.

Verder zien we in de retoriek van Labour's Smith dat hij in zijn spreken heel erg probeert te sympathiseren met de kunstenaars die mogelijk het debat aan het volgen zijn. Dit wordt duidelijk in het zinsgedeelte “Artists will be wondering [...]”. Hiermee lijkt hij namelijk de indruk te wekken dat hij weet wat er momenteel in de kunstenaars omgaat. Of hij heeft wellicht met kunstenaars gesproken en weet daarom dat de kunstenaars hierover nadenken. Hoe je het ook draait of keert, Smith probeert met deze retoriek te sympathiseren met de Ierse kunstenaars.

Verdiend geld

Citaat 62 (Ó Cathasaigh, GP):

“The wider impact through the arts community can be expected to be far greater. Yet artists will continue to create. Our poets are still writing, our painters are still painting, musicians are still planning and practising repertoire in anticipation of the reopening of our economy. [...] We need to make sure that artists will continue to get paid for the work they produce.”²⁸¹

Dit citaat vormt een tegenstelling met de vorige twee citaten. Hoewel de leden van de Dáil in de vorige twee citaten beschrijven hoe kunstenaars in de culturele sector zonder werk zitten door de COVID-maatregelen, wordt in dit citaat juist gezegd dat de kunstenaars wél gewoon bezig zijn met werk produceren en daarmee anticiperen op een toekomst waarin weer meer mogelijk is. Ook promoten of creëren meer dan de helft van de organisaties die gesubsidieerd

²⁸¹ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 201.

worden door de Arts Council online initiatieven.²⁸² De cultuurmakers en organisaties zijn dus nog gewoon aan het werk. Deze nieuwe manier van het promoten en vertonen van de kunsten valt echter buiten de reguliere geldstromen. Hierdoor genereren de kunstenaars aanzienlijk minder inkomen. De overheid moet volgens Ó Cathasaigh ervoor zorgen dat deze kunstenaars toch gewoon worden betaald voor het werk dat ze nu produceren.

Het is interessant dat deze gedachtegang behoorlijk anders is dan de gedachtegang rondom de productiviteit van kunstenaars die in de vorige twee citaten werd gepresenteerd. In citaat 62 worden de kunstenaars namelijk niet beschreven als mensen wiens productiviteit nu stilligt. Door de bril van de waarden van het industriële regime bekeken, spreekt Ó Cathasaigh over waardige mensen die voor hun onveranderde productiviteit ook een passende financiële beloning moeten krijgen. Terwijl in de eerdere twee citaten gesproken werd over – voor het industriële regime – minder waardige mensen die weer productief in hun professie moeten worden en daarmee ook weer waardig moeten worden. Dit is een interessant verschil in visie op de kunstenaar.

Deelconclusie

Er lijkt sprake te zijn van twee visies in de Dáil als het op de werkgelegenheid van kunstenaars tijdens de COVID-19-crisis aankomt. Deze opvattingen spreken elkaar tegen, omdat het eerste standpunt zegt dat kunstenaars momenteel niet aan het werk zijn (en wel weer aan het werk moeten kunnen), terwijl het tweede standpunt zegt dat de kunstenaars juist wél gewoon nog aan het werk zijn, maar dat zij hier niet (goed) voor betaald krijgen. De eerste opvatting was ook aanwezig in het Nederlandse debat, de tweede is echter uniek voor het Ierse debat en wordt ook daarbinnen slechts door één politicus uitgedragen.

Door het opdelen van deze twee zienswijzen in twee categorieën lijkt het nu wellicht heel zwart-wit. De realiteit is echter een beetje van beiden, want het klopt dat veel kunstenaar door de lockdown (veel) minder werk hebben en daarom financiële ondersteuning nodig hebben, maar tegelijkertijd klopt het ook dat een deel van de kunstenaars bezig kan blijven via bijvoorbeeld het internet.

²⁸² Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 201.

5.3.6 Het marktregime

Voor deze sub-paragraaf heb ik in de transcriptie van het debat gezocht naar uitspraken die waarden van het marktregime laten zien. Dit zijn dus uitspraken die gaan over: kopen en verkopen, (economische) waarde en concurrentie. Bovendien heb ik, net als bij de vorige regimes, gelet op de aanwezigheid van kernwoorden van het marktregime in het debat. Enkele van deze kernwoorden zijn: ‘buy’, ‘sell’, ‘market’, ‘compete/competition’, ‘value (of)’, ‘benefit’, ‘possess’ en ‘desire’. In het geval van het Ierse debat is er slechts sprake één categorie in het geval van het marktregime: *Aantrekkelijkheid voor toeristen*. Alle citaten zijn weergegeven en er is geen selectie gemaakt.

Aantrekkelijkheid voor toeristen

Citaat 63 (Shanahan, independent):

“Our cities and regional landscapes boast historical and modern architecture of cultural significance, design and ingenuity. Our rich visual arts heritage, traditional arts, street arts and spectacles we have developed in recent years have placed Ireland as a must-visit destination, which is exemplified by attracting 11.2 million visitors to these shores in 2019.”²⁸³

Citaat 64 (McGrath, independent):

“Ireland attracts tens of thousands of tourists from all over the world to witness our live music and cultural activities.”²⁸⁴

Deze twee citaten zijn onderverdeeld bij het marktregime, omdat ze spreken over de waarde van kunst en cultuur voor de aantrekkingskracht van toerisme in Ierland. Deze politici beredeneren in hun betoog dat de Ierse kunst en cultuur Ierland een zeer aantrekkelijk plek voor toeristen maakt. Kunst en cultuur maakt Ierland dus een gewilde bestemming om te bezoeken. Deze gedachtegang wordt bevestigd door het onderzoek van PriceWaterhouseCoopers naar de kunsten in Noord-Ierland dat Gielen aanhaalt.²⁸⁵ Het idee dat een rijk cultureel leven voor toeristische aantrekkelijkheid zorgt, wat voor veel inkomsten in het land zorgt, onderstreept de waarden van het marktregime. Het zorgt namelijk ervoor dat veel mensen de ervaring van Ierland en haar cultuur willen ‘bezitten’ en dus als toerist geld uitgeven in Ierland.

Waar in Nederland het marktregime veelvuldig terugkwam in het beargumenteren waarom het ondersteunen van de kunsten ook belangrijk is voor gemeenten, de grondprijs en

²⁸³ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 210.

²⁸⁴ Dáil Éireann debat 14 mei 2020, p. 212.

²⁸⁵ Gielen 2014, p. 159.

vestigingsklimaat, komt dit in het Ierse debat vrijwel niet terug. De enige manier waarop de waarden van het marktregime dus naar voren komen, is wanneer er over toerisme gesproken wordt.

Deelconclusie

Op basis van deze analyse kan geconcludeerd worden dat het marktregime, in vergelijking met het Nederlandse debat, een veel kleinere rol speelde in het Ierse debat. Dit betekent dus dat de politiek – en dan met name de meer rechtse partijen – in Nederland een grotere waarde hecht aan de economische effecten van cultuur. Wél lijkt men in Ierland meer waarde te hechten aan de effecten van cultuur op het toerisme. Dit bleek ook al in 2010, toen de nieuwe minister van het toenmalige Department of Tourism, Culture and Sports, voornamelijk de prioriteit stelde aan cultureel toerisme om zo de toerisme- en horecasector te herstellen.

5.3.7 Bevindingen

Op basis van deze analyse kunnen enkele zaken geconcludeerd worden over de rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector in het politieke debat in Ierland aan het begin van de COVID-19-crisis.

In het Ierse debat kwamen de waarden van het inspiratieregime, het huiselijke regime en het burgerregime het sterkst naar voren bij de rechtvaardigingen voor steun aan de culturele sector. Deze waarden werden meermaals door verschillende politici benoemd. Het industriële kwam ook nog vrij sterk naar voren. Waarden van het marktregime daarentegen kwamen nauwelijks voor in het debat. De waarden van het roemregime kwamen vrijwel alleen als anti-waarden naar voren.

In het geval van het inspiratieregime werd doorheen het gehele debat erg benadrukt hoezeer kunst en cultuur van belang zijn voor de mentale gesteldheid van mensen. De rechtvaardigingen hierover waren vrij gelijk aan de rechtvaardigingen over ditzelfde onderwerp in het Nederlandse debat. Echter, het gedachtegoed achter de rechtvaardigingen niet. In Nederland bleken immers aan het gros van de argumenten de notie van de katharsis ten grondslag te liggen, terwijl dit in het Ierse debat nergens het geval was. In Ierland werd bij deze argumenten meer gebouwd op Kantiaanse en Schopenhaueriaanse ideeën. Dit betekent dus dat, hoewel het de argumenten hetzelfde zijn, de achterliggende gedachtes toch enigszins anders zijn. Wat betreft partijkleur bleken dat partijen met inspiratie-argumenten zich, net als in het Nederlandse debat, centrum tot links te bevinden op het politieke spectrum.

Wat betreft het huiselijke regime vond ook in het Ierse debat waardetoekenning op basis van vergelijking plaats. In het geval van Ierland werd dit gedaan door de hoogte van het Ierse ondersteuningspakket te vergelijken met de hoogte van het pakket in andere landen. Net als in Nederland leek er sprake te zijn van verontwaardiging over het bedrag voor de culturele sector. Ook was er binnen het huiselijke regime veel aandacht voor het verwerken en herinneren van de crisis. Kunstenaars zouden hier een belangrijke rol bij spelen, zoals al meermaals was gebleken in de geschiedenis. Dit was uniek voor het Ierse debat. Deze opvallende aandacht voor herdenken en herinneren kan goed verklaard worden door het feit dat 2020 een belangrijk herdenkingsjaar voor Ierland. Het is in 2020 namelijk 100 jaar geleden dat de Irish War of Independence begon.

Burgerregime-waarden die in het Ierse debat werden benoemd gingen vrijwel alleen maar over het belang van de kunsten voor gemeenschappen, de samenleving en het land. Dit in tegenstelling tot Nederland, waar politici ook spraken over de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het overleefend houden van de culturele sector en de rol van cultuur bij bijeenkomsten van mensen. Politiek gezien was het opvallend dat Fianna Fáil erg aanwezig was met argumenten bij dit regime. De argumenten waar partijleden van Fianna Fáil mee kwamen sloten eigenlijk niet of nauwelijks aan bij het idee van ‘cultural policy as display’ dat kenmerkend is voor het cultuurbeleid van Fianna Fáil. Deze typische opvatting over cultuurbeleid lijkt dus geen grote rol te spelen bij dit debat.

Bij het industriële regime kwamen twee visies naar voren die elkaar tegenspraken: één visie waarbij de kunstenaar weer aan het werk moet kunnen en één waarbij gezegd wordt dat de kunstenaars weldegelijk nog aan het werk zijn, maar dat ze ook voor dat werk betaald moeten worden. Deze laatste opvatting is uniek voor het Ierse debat, maar werd zelfs in het Ierse debat is deze opvatting slechts afkomstig van één Dáil-lid.

Waarden van het roemregime kwamen nauwelijks terug in het debat. Politici spraken met name waarden tegen het roemregime uit. In hun ogen moesten niet alleen grote, bekende instellingen geld ontvangen, maar ook kleinere, lokale instellingen. Dit is in feite hetzelfde argument als in Nederland. Politiek gezien was het opvallend dat de Ierse socialistische partij PBP geen deel uitmaakte van deze argumenten, terwijl dat wel passend zou zijn geweest.

Ook waarden van het marktregime kwamen nauwelijks terug in het Ierse debat. Alleen het belang van kunst en cultuur voor het toerisme werd door twee Dáil leden benadrukt. Het marktregime blijkt dus een veel kleinere rol te spelen in Ierland wanneer het gaat om het toekennen van steun aan de culturele sector. Dit is een van de grootste en interessantste verschillen met Nederland.

Opvallend in het Ierse debat was dat veelal de nadruk op de makers werd gelegd. Dit sprong het meest in het oog bij het inspiratieregime, waar Ierland voornamelijk naar de makers verwees als de bron van emotionele ondersteuning. Dit was opmerkelijk, omdat in het Nederlandse debat bij hetzelfde argument steeds over de kunst (kunstwerken, boeken, muziek etc.) werd gesproken als de bron van steun. Hieruit kan mogelijk geconcludeerd worden dat men in Ierland de maker en het kunstwerk meer als één geheel ziet, terwijl men in Nederland dit meer los van elkaar ziet.

Conclusie

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar de manier waarop financiële steun aan het begin van de COVID-19-crisis in het Nederlandse en Ierse politieke debat werd gerechtvaardigd. Hiermee wordt de onderzoeksvraag “Wat zijn de verschillen en overeenkomsten in de rechtvaardiging van financiële steun aan de culturele sector in het politieke debat van Nederland en Ierland in de maanden april en mei 2020 van de COVID-19-crisis?” beantwoord.

Om tot de beantwoording van deze onderzoeksvraag te komen, moesten allereerst de drie deelvragen beantwoord worden. De eerste deelvraag diende ertoe meer inzicht te krijgen in het cultuurbeleid en de financiering van cultuur tijdens ‘gewonere’ tijden in Nederland en Ierland. De belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk volgen nu.

In Ierland hebben twee politieke partijen een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van het cultuurbeleid: Fianna Fáil en Fine Gael. Voor Fianna Fáil zijn bij cultuurbeleid de culturele infrastructuur, erfgoed en grote evenementen van groot belang, terwijl Fine Gael meer de nadruk legt op de kunsten en de individuele creativiteit. Dit is terug te zien in – en ook een oorzaak van – de naamsveranderingen van het ministerie.

In Ierland wordt cultuurfinanciering vanuit de overheid wordt met name gedaan door de Arts Council in Ierland. Hierin verschilt Ierland met Nederland. Wat de Arts Council namelijk in Ierland doet, is in Nederland onderverdeeld in verschillende rijkscultuurfondsen en de BIS. Waar de gemeenten in Nederland het grootste deel van het landelijke cultuurbudget verdelen, doet in Ierland de Arts Council dit. De financiering die via lokale overheden in Ierland gaat, is slechts 19 procent van de totale Ierse overheidsuitgaven aan cultuur. Daarnaast hebben de drie ‘provincies’ van Ierland geen rol bij cultuurfinanciering, terwijl de provincies in Nederland wel een (kleine) rol hebben in de cultuurfinanciering.

In Nederland moeten de culturele instellingen sinds 2010 een grotere mate van cultuurondernemerschap tonen en meer eigen inkomen genereren. Dit is het gevolg van het besluit van Staatssecretaris Zijlstra. In Ierland is de Arts Council nu ook bezig met het aansporen van instellingen om minder afhankelijk te worden van de steun van de Arts Council. Dit gebeurt op een minder drastische wijze dan de destijds in Nederland.

De tweede en derde deelvraag van dit onderzoek hield zich bezig met de manier waarop steun aan de culturele sector in het politieke debat werd gerechtvaardigd. Hierbij werd in hoofdstuk vier het Nederlandse debat geanalyseerd, om zo de tweede deelvraag te beantwoorden.

Vervolgens werd in hoofdstuk vijf het Ierse debat geanalyseerd en werd zo de derde deelvraag van dit onderzoek beantwoord. De analyse in deze twee hoofdstukken werd uitgevoerd aan de hand van een kwalitatieve inhoudelijke analyse, waarbij citaten uit de debatten onderverdeeld werden bij verschillende waarderegimes aan de hand van de waarden die ten grondslag lagen aan de uitspraken. Hieronder zullen de bevindingen van deze twee analyses worden besproken.

Allereerst is uit de analyses gebleken dat over de grote lijn er geen grote verschillen zijn tussen de rechtvaardigingen in het Nederlandse debat en het Ierse debat, ondanks het feit dat de landen hele verschillende bedragen hebben uitgegeven in de eerste ondersteuningsronde voor de culturele sector. Enkele van de grootste verschillen tussen de landen zaten juist in de kleine details, die weliswaar uitermate interessant zijn, maar voor het grote geheel en de beantwoording van de onderzoeksvraag niet bijster belangrijk zijn. Bijvoorbeeld het verschil in woordkeuze tussen de twee landen; waar politici in Ierland veelal spraken over de kracht van de kunstenaars, spraken de politici in Nederland voornamelijk over de kracht van de kunst.

De twee meest opvallende verschillen zijn te vinden bij het marktregime en het huiselijke regime. Het huiselijke regime speelde inhoudelijk namelijk een grotere rol in het Ierse debat, terwijl het een relatief kleinere rol had in het Nederlandse. Omgekeerd speelden waarden van het marktregime een relatief grote rol in het Nederlandse debat, terwijl dit regime bijna afwezig was in het Ierse debat.

De grote aanwezigheid van waarden van het huiselijke regime in het Ierse debat zijn het gevolg van de nadruk die wordt gelegd op rol van de kunstenaars in het toekomstige herdenkings- en herinneringsproces van de COVID-19-pandemie. Dit kan verklaard worden door het feit dat 2020 een belangrijk herdenkingsjaar is voor Ierland, waardoor het belang van herdenken en herinneren dus op het moment van het debat erg speelde in de hoofden van de Dáil-leden. In Nederland werd daarentegen geen enkel woord gerept over de rol van de kunsten bij herdenken en herinneren.

Wat wél veel voorkomt in het Nederlandse coronadebat zijn de waarden van het marktregime. Dit in tegenstelling tot Ierland, waar het marktregime enkel naar voren komt wanneer het kort over toerisme gaat. Daartegenover lieten politici in het Nederlandse debat meermaals en op verschillende manieren de waarden van het marktregime naar voren komen. Hieruit kan opgemaakt worden dat de politiek in Nederland meer gefocust is op de economische effecten die cultuur heeft.

Uit de analyse is ook gebleken dat politieke kleur van belang is wanneer gekeken wordt naar de verdeling van waarden bij de waarderegimes. Zo viel het op dat bij het inspiratieregime

en het burgerregime bijna alle argumenten afkomstig waren van linkse partijen. Daarentegen waren de rechtse partijen meer vertegenwoordigd bij het industriële regime en het marktregime. Centruumpartijen was bij de meeste regimes wel aanwezig. In het Nederlandse debat kan dit verklaard worden door het feit dat de minister van Cultuur lid is van een centruumpartij (D66). Überhaupt lijkt politieke kleur duidelijker aanwezig te zijn in het Nederlandse Cultuur en Corona debat. Een verklaring hiervoor is dat er bij het Nederlandse debat een meer evenwichtige verdeling van partijen is van links naar rechts, terwijl er in het Ierse debat veel partijen onder centrum-links gerekend worden (zie tabel aan het einde van paragraaf 3.3). Wellicht is dit ook een verklaring voor waarom het marktregime zeer weinig voorkomt in het Ierse debat, want in Nederland zijn de rechtse partijen hier erg aanwezig, maar die zijn er dus nauwelijks in Ierland.

Op basis van deze resultaten kan geconcludeerd worden dat de inhoud van het politieke debat van Nederland en Ierland over cultuur tijdens de COVID-19-crisis geen duidelijk verklaring geeft voor het grote verschil in de hoogte van financiële ondersteuning. Beide landen hebben in de eerste ondersteuningsronden hele andere bedragen aan cultuur gegeven, maar hun rechtvaardigingsgronden voor deze steun aan de culturele sector zijn over de grote lijn niet dermate verschillend dat dit de hoogte (en laagte) van de ondersteuningsbedragen kan verklaren. De verschillen zijn immers voornamelijk te vinden in de details. Dit betekent dus dat de hoogte of laagte van financiële crisisondersteuning niet verklaard kan worden aan de hand van de waarden die de Nederlandse en Ierse politiek toeschrijven aan cultuur.

Advies voor verder onderzoek

Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om te onderzoeken of de argumentatie en de onderliggende waarden veranderen in het politieke debat naarmate de crisis vordert. Met de kennis die we nu hebben, weten we immers dat ook na het eerste cultuurdebat in Nederland en Ierland in april en mei 2020 de COVID-19-crisis nog een hele tijd voortduurt. Ook op het moment van schrijven is het precieze einde namelijk nog onzeker. Het is in mijn ogen boeiend om te zien of er verschuiving plaatsvindt wat betreft de aanwezige waarden in debatten doorheen de COVID-19-crisis.

Ook zou het interessant zijn om over een aantal jaar een reflectieve historische studie te doen naar het cultuurbeleid van verschillende landen tijdens de COVID-19-crisis en hoe dit heeft uitgepakt. Om een dergelijk onderzoek uit te voeren is enige afstand van de gebeurtenissen vereist, dus dit is een onderzoek dat de komende tijd nog niet uitgevoerd zou kunnen worden.

Reflectie

De waarderegimes van Boltanski en Thévenot waren bij dit onderzoek als een kapstok waar de debatten aan werden opgehangen. Deze theorie was van groot belang voor het analyseren van de uitspraken over de rechtvaardiging van steun aan de culturele sector. Ik ben nog steeds van mening dat het een goede keus was om deze theorie te gebruiken als basis voor het onderzoek. Door deze theorie was het namelijk mogelijk om de rechtvaardigingen in de debatten op een kwalitatieve, maar ook systematische manier te analyseren. De zes verschillende waarderegimes zorgden namelijk voor een goede structuur bij de analyse. Soms was het zeer duidelijk dat een uitspraak tot een bepaald waarderegime behoorde, omdat er iets werd gezegd dat heel goed overeenkwam met hoe Boltanski en Thévenot de essentie van de verschillende waarderegimes beschrijven. Andere keren was het nodig om de teksten van Boltanski en Thévenot meer te interpreteren en aan de hand van die interpretatie citaten in te delen.

De verschillende theorieën over de impact van de kunsten op de maatschappij die door Belfiore en Bennett behandeld werden, gaven veelal een verhelderende achtergrond bij de argumenten die de politici noemden. De theorieën van Belfiore en Bennett waren met name van toepassing op het inspiratieregime en het burgerregime. Ook de legitimeringsparadox verschaftte meer context bij de argumenten van de politici, met name de argumenten die bij het (anti-)roemregime hoorden.

Het *Waarde van Cultuur* onderzoek van Gielen e.a. is veel minder van pas gekomen bij het onderzoek, dan ik in vooraf had verwacht. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat het onderzoek van Gielen zich met name bezighoudt met (al dan niet afwezige) empirische onderbouwing van verschillende waarden van cultuur, terwijl de empirische onderbouwing van verschillende waarden van cultuur niet zozeer van belang zijn voor de kern van dit onderzoek. Bij dit onderzoek gaat het namelijk om de waarden die ten grondslag liggen aan de rechtvaardigingen. Het gaat er niet om of deze waarden ook stand houden wanneer ze empirisch onderzocht worden.

Bronnen

Secundaire Bronnen:

- Eleonora Belfiore, Oliver Bennett, *The Social Impact of the Arts: An Intellectual History*, Hampshire 2008.
- Eleonora Belfiore, 'The 'Transformative Power' of the Arts: The History of an Idea', in: Julian Sefton-Green, Pat Thomson, Ken Jones, Liora Bresler, *The Routledge International Handbook of Creative Learning*, Abingdon 2011, pp. 27-35.
- Boekmanstichting, *Cultuurbeleid in Belendende Landen*, Amsterdam 2007.
- Luc Boltanski, Laurent Thévenot, *On Justification: Economies of Worth*, Princeton 2006.
- Noël Carroll, 'Can Government Funding of the Arts Be Justified Theoretically?', *The Journal of Aesthetic Education* 21 (1987), no. 1, pp. 21-35.
- Pascal Gielen, Sophie Elkhuisen, Quirijn van den Hoogen, Thijs Lijster, Hanka Otte, *De Waarde van Cultuur*, Brussel 2014.
- Robbert van Heuven, *De Aannames van Zijlstra, Anderhalf Jaar Later*, Amsterdam 2014.
- Quirine van der Hoeven, *Van Anciaux tot Zijlstra: Cultuurbeleid en Cultuurparticipatie in Nederland en Vlaanderen*, Den Haag 2012.
- Quirijn van den Hoogen, Florine Jonker, 'Values in Cultural Policymaking, Political Values and Policy Advice'. In: Edwin van Meerkerk, Quirijn van den Hoogen (ed.), *Cultural Policy in the Polder*, Amsterdam 2018, pp. 107-129.
- Gina O'Kelly, *The Irish Museum Landscape*, Dublin (Irish Museum Association) 2018.
- Brian P. Kennedy, *Dreams and Responsibilities: The State and the Arts in Independent Ireland*, Dublin 1990.
- Edwin van Meerkerk, 'An Introduction to Cultural Policy in the Polder', in: Edwin van Meerkerk (ed.), Quirijn van den Hoogen (ed.), *Cultural Policy in the Polder: 25 Years Dutch Cultural Policy Act*, Amsterdam 2018, pp. 11-35.
- Kevin Mulcahy, 'Cultural Policy: Definitions and Theoretical Approaches', *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 35 (2006), no. 4, pp. 319-330.
- Warna Oosterbaan Martinius, *Schoonheid, Welzijn, Kwaliteit: Kunstbeleid en Verantwoording na 1945*, Den Haag 1990.
- Bjorn Schrijen, Maxime van Haeren, Kimberly van Aart, Rogier Brom, Thijs Hermsen, *Feiten en Cijfers over Kunst, Cultuur en Beleid in Nederland*, Amsterdam 2019.

- Alexandra Slaby, 'Understanding the Recent Renamings of the Irish Department of Arts', *Nordic Irish Studies* 13 (2014), no. 2, pp. 155-169.

Primaire bronnen (op chronologische volgorde):

- Halbe Zijlstra, *Brief: Uitgangspunten Cultuurbeleid*, Den Haag 6 december 2010.
- Halbe Zijlstra, *Brief: Meer dan Kwaliteit: een Nieuwe Visie op Cultuurbeleid*, Den Haag 10 juni 2011.
- Mariëtte Bussemaker, *Ruimte voor Cultuur: Uitgangspunten Cultuurbeleid 2017-2020*, Den Haag 8 juni 2015.
- Arts Council, *Irish Arts Sector, Private Investment Report: 2016*, Dublin 2016.
- Raad voor Cultuur, *Advies Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020*, Den Haag 2016.
- Mariëtte Bussemaker, *Bijlage 2 - Toekenningen culturele basisinfrastructuur 2017 - 2020 (correcte versie)*, Den Haag 20 september 2016.
- Mariëtte Bussemaker, *Nieuwe visie cultuurbeleid; Brief regering; Besluiten culturele basisinfrastructuur periode 2017-2020*, Den Haag 22 september 2016.
- Raad voor Cultuur, *Cultuur voor Stad, Land en Regio: de Rol van Stedelijke Regio's in het Cultuurbestel*, Den Haag 2017.
- Ingrid van Engelshoven, *Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021-2024*, Den Haag 11 juni 2019.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Culturele Basisinfrastructuur 2021-2024*, Den Haag 11 juni 2019.
- Arts Council, *Arts Council Annual Report 2019*, Dublin 2020.
- Government of Ireland, *Culture 2025 – A National Cultural Policy Framework to 2025*, Dublin 10 januari 2020.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Verslag van een Wetgevingsoverleg (Cultuur en Corona): Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2020 (Incidentele suppletoire begroting inzake aanvullende ondersteuning culturele en creatieve sector in verband met de Covid-19 crisis)*, Den Haag 7 mei 2020 (datum van wetgevingsoverleg: 28 april 2020).
- Houses of the Oireachtais, 'Dáil Éireann debate – Thursday, 14 May 2020: Covid-19 (Culture, Heritage and the Gaeltacht): Statements', *Dáil Éireann debate* Vol. 993 No.2, 188-216.

Webpagina's:

- Arts Council:
www.artscouncil.ie
- Cork City Council:
www.corkcity.ie
- Eurostat, het officiële statistiekbureau van de EU:
www.ec.europa.eu/eurostat/web/culture/data/database.
- Irish Government News Service:
www.merrionstreet.ie
- Irish Statute Book:
www.irishstatutebook.ie
- Ministerie van OCW:
<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/>
- Nederlandse Rijksoverheid:
www.rijksoverheid.nl
- Raad voor Cultuur:
www.raadvoorcultuur.nl
- RTÉ: “FF, FG and Green Party agree historic coalition deal”:
www.rte.ie/news/politics/2020/0625/1149711-programme-for-government/
- Tweede Kamer der Staten-Generaal:
www.tweedekamer.nl